

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului **ASTRA Data Mining. Muzeul Digital al Romanului Românesc din Secolul al XIX-lea**, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național (AFCN).

Sugestie de citare a arhivei:
Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: secolul al XIX-lea*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019.
http://revistatransilvania.ro/mdrr

This novel was digitized for the project **ASTRA Data Mining. Muzeul Digital al Romanului Românesc din Secolul al XIX-lea**, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration (AFCN).

Citation suggestion:
Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: The 19th Century*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019.
http://revistatransilvania.ro/mdrr

MUZEUL ASTRA
COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL ASTRA

CONSILIUL JUDEȚEAN SIBIU

PROIECT CO-FINANȚAT DE:
Administrația Fondului Cultural Național

ULBS
Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

DUILIŬ ZAMFIRESCU

IN RĚSBOIŬ

ROMAN

EDIȚIUNE POPULARA

BUCURESCI

EDITURA TIPOGRAFIEI „CLEMENTA"
16. — Strada Câmpineanu,— 16.
1902

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ro

Romanul de față, publicat pentru prima oară în revista **Convorbiri literare** *din anii 1897—98, a fost tradus în limba franceză și în limba italiană.*

De și ambele traduceri sunt bune, textul original rămâne cu ființa sa a parte, câte odată poate chiar superior traducerilor, acolo unde limba reproduce gândiri și imagini specific românești.

Această constatare de fapt, care nici într'un caz nu trebuie luată ca o vană închipuire de sine, este omagiul pe care generațiunea mea îl aduce generațiunelor trecute, acelora ce aŭ pregătit graiul nostru de astăzi, în care viitorul va pune începutul clasicismuluĭ.

E o mare mângâere sufletească, pentru cine își petrece viața căutând să prindă în vorbe icoana fugară a imagineĭ, a ști că are la îndemână o limbă atât de perfectă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cum e limba noastră din sfîrșitul secolului al XIX-a.

Cine își simte cu tărie ființa sa românească, poate trece astăzi prin cultura occidentală și deci prin gândurile puternice ale altora, fără temere de a pierde calitățile specifice ale rasei. Importantul este de a simți adînc românește, de a avea încredere în poporul care s'a strecurat în timp și spațiu neatins, și a răsărit în războiul din 1877 cu toate calitățile lui strămoșești, ascultător, simplu și eroic.

Bine că avem fapte de cântat și o limbă sigură: cântăreții se vor naște.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

I

Ziua de $^{11}/_{23}$ Aprilie a anului 1877 era o zi ca toate cele-l-alte, cu nouri pe o parte a cerului, cu soare pe alta, şi n'ar fi avut darul să scoată pe ulițe atâta lume, dacă liniştiții cetățeni ai capitalei nu ar fi fost turburați de zgomotul asurzitor al vênzătorilor de jurnale, care, alergând ca nişte scăpați din balamuc, strigaŭ cât le lua gura: „*România liberă* de mâine, cu trecerea Ruşilor!“

Din cele mai depărtate respânții, de pe Podul Calicilor şi din Dealul Spirei, din Calea Moşilor şi de la Obor, de prin Schitu Măgureanu, de prin Olari, de pe la Tei, se îndrepta lumea, ca în zilele de paradă, spre Podul Mogoşoaei. Jidani de prin Sfânta Vinere; braşoveni, săpunari şi lumînărari de pe la Bărăție; cavafi din gura pieții; chiris-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tigiĭ de prin Dudescu şi Antim ; oltenĭ cu coşurile bănănăind ; sacagiĭ aruncaţĭ ca de vênt pe hulube, — toţĭ mânaŭ în spre centrul oraşuluĭ. La îmbucăturile stradelor micĭ cu Podul Mogoşoaeĭ, staŭ băeţĭ de prăvăliĭ, veniţĭ de departe, cu pestelcile sumecate sub jiletcă ; mitocanĭ creţuliĭ, cu tocurĭ de o şchioapă ; casapĭ ambulanţĭ, cu mieiĭ atîrnaţĭ de cobilițe ; fete de cusătorese, eşite de la lucru fără rost ; funcţionarĭ nedomiriţĭ, scăpaţĭ de prin Ministere înnainte de vreme. Toţĭ se uitaŭ pe Podul Mogoşoaeĭ cu nerăbdare, aşteptând par'că trecerea vre unuĭ saltanat neobicinuit, fiind-că — lucru curios ! — trăsurile, foarte numeroase la ceasul acela, se răreaŭ ca înnaintea sosireĭ luĭ Vodă. Lumea foia pe jos, fără treabă, şi, totuşĭ, preocupată ; grupurĭ de bărbaţĭ se formaŭ, pe tot lungul trotuaruluĭ de la palat pênă în bulevard ; birjariĭ muscălĭ, neastîmpăraţĭ, eşeaŭ din rîndurile lor pe piaţa teatruluĭ şi daŭ raite nebuneştĭ pe dinaintea publiculuĭ, filfîind din mâneci şi din biciurĭ, ca raţele la venirea ploiĭ.

Şi acelaş strigăt asurzitor, al vênzătorilor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

de jurnale, se repeta din ce în ce mai des. „*România liberă* de mâine, cu trecerea Ruşilor!“

Dacă ochiĭ acestor cască-gură, veniţĭ de prin fundul mahalalelor, nu eraŭ mulţumiţĭ de priveliştea stradelor, totuşĭ pe chipurile lor se citea nedomirirea şi neliniştea: „Vin Ruşiĭ!“.

In mişcarea naivă a căciuleĭ ridicată pe frunte, în bleojdirea capuluĭ pe o parte, în rĕspunsurile silnice ce-şĭ daŭ uniĭ altora, plecând înnapoĭ spre mahalale, — mulţimea avea înţelegerea dreaptă a uneĭ împrejurărĭ marĭ, pe care nu putea să o cântărească bine, dar de care se simţea neliniştită: „Vin Ruşiĭ!“.

Trecând prin lumea aceasta posacă, Mihaĭ Comăneşteanu umbla repede, căutând să iasă maĭ la larg, ca să se urce într'o trăsură şi să ajungă la soră-sa maĭ curînd. In graba luĭ, la cotitura uneĭ strade, se lovi piept în piept cu un domn, căruia îĭ căzură ochelariĭ de pe nas.

— Vacs! zise acesta, dându-se cu un pas înnapoĭ şi uitându-se urît la Comăneşteanu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Un minut se priviră amêndoĭ, cu fondul de rĕutate ce pare a eşi câte odată în firea omenească tocmaĭ din depărtarea sĕlbatică a strămoşilor, şi numaĭ în urmă îşĭ aduseră aminte să-şĭ ceară ertare.

Eraŭ tocmaĭ să se despartă, când părură a se recunoaşte.

— Mihaĭ, tu eştĭ?

— Milescule!....

— O, miĭ de tunete şi de vacsurĭ! tu eştĭ, mă, băeatule? Vino să te sărut....

Şi, fără să maĭ aştepte multă poftă, Milescu, roşu, vesel, bufnind pe nărĭ de mulţumire, strînse în braţele luĭ puternice pe vechiul prieten de şcoală.

— Ce maĭ facĭ, urîtule? când aĭ venit din fundul codrilor?... Am întrebat de tine pe toată lumea... Miĭ de tunete! astă-seară mănâncĭ la mine... Nu se poate... Aĭ auzit domnule? Vin Ruşiĭ. Vacs!...

Comăneşteanu se uita la el, mirat de a-l regăsi întocmaĭ cum îl lăsase cu zece anĭ în urmă, vorbăreţ, sănătos, cu ticurile luĭ, cu *miĭ de tunete* şi *de vacsurĭ* ce se amestecaŭ fără rost în convorbire. I se păru că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

se întoarce deodată cu atâţia anĭ înnapoĭ şi se simţi prins de înduioşare, pentru.... pentru nimenĭ, aşa, de geaba, pentru vremea trecătoare.

— Bine, Milescule, viŭ cu plăcere, altădată. Astă-seară mĕ aşteaptă soră-mea.

— Vacs! nu se poate: astă-seară. Te aştept şi mĕ duc. Vin Ruşiĭ. La revedere.

Milescu se repezi din noŭ prin lume, gata să se maĭ izbească de alţĭ trecătorĭ. Comăneşteanu se urcă într'o trăsură şi era să plece, când prietenul sĕŭ îl ajunse de pe urmă.

— Miĭ de vaviloane şi de tunete! ne despărţeam fără să-ţĭ fi spus unde şed. Să nu-mĭ umbli dumneata cu vacsurĭ şi cu fracurĭ, m'aĭ înţeles? Aşa cum te afli, la $7^1/_2$, m'aĭ înţeles?

Şi, făcând un semn din mână, iar voia să plece.

— Milescule, da spune unde şezĭ, strigă Mihaĭ după el.

El sări din noŭ spre trăsură.

— Vacs! şi iar vacs! că mĕ prostesc. Strada Batiştea, dragă. La revedere.

Mergând spre Saşa, Mihaĭ se gândea la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

amicul luĭ, de care atâta rîsese la Paris. Deşi îĭ venea să zâmbească şi acum de felul spiritului luĭ Milescu, totuşĭ se simţea fericit că-l întâlnise, şi maĭ cu seamă că-l întâlnise aşa precum îl ştia, naiv, plin de ticurĭ, totdeauna grăbit şi maĭ presus de toate *incurcă treabă*. Ceea-ce, în prima tinereţe, i se părea numaĭ caraghios în caracterul prietenuluĭ sĕŭ, acum, în pragul maturităţiĭ, când înţelepciunea coboară tot maĭ afund în oamenĭ nota lor personală, i se părea încântător, prin desăvîrşita sinceritate cu care se desfăşura firea luĭ Milescu.

Ajunse la Saşa vesel, cum nu i se întîmplase de mult; urcă scările fluerând şi când intră în salon, nu se putu opri de a nu zice şi el „Vacs!“, ca Milescu. Istorisi surorĭ-seĭ întâlnirea cu vechiul luĭ camarad de şcoală; plăcerea neaşteptată ce-ĭ pricinuia revederea luĭ Milescu; miile de bombe şi de vacsurĭ ale acestuia; în fine invitarea la masă.

Saşa, a căreĭ neţărmuită iubire pentru fratele eĭ crescuse cu vîrsta, se uita la el

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cu privirea caldă, fericită de a-l vedea rîzênd, deşi ea părea tristă.

Seninătatea gravă a Saşeĭ se întunecase în umbra uneĭ melancoliĭ dureroase, ce părea că înrîureşte deopotrivă pe toţĭ dimprejur. Un moment, Mihaĭ rĕmase în mijlocul camereĭ, uitându-se la ceĭ de faţă: într'o clipă, i se limpeziră lucrurile. Vestea rĕsboiuluĭ apropiat, îngrijea pe toţĭ. Pentru întâiaş dată îşĭ dete el seamă că, în caz de acţiune, toţĭ bărbaţiĭ din familia lor ar fi trebuit săia parte la luptă. Işĭ aruncă ochiĭ spre Victoria şi spre cumnatul sĕŭ, Colonelul Amza; spre Mary şi spre bărbatul sĕŭ, Căpitanul Dudescu; spre Mateiŭ, medic şi decĭ probabil chemat. Se gândi şi la el, locotenent în rezervă. Toţĭ trebuiaŭ să meargă.

Colonelul Amza, care îĭ lăsase totdeauna o impresie de enigmă, cu pĕrul aproape alb, cu pieliţa arămie de creol, cu mustaţa răsucită în vênt, se uita într'un jurnal ilustrat, tihnit, grav, cu botforiĭ de lac elegant încheiaţĭ într'un pinten de bronz, ce suna a voinicie, cu tunica strînsă pe el ca de paradă. Victoria, deşi maĭ ţĕnĕră cu 20 de anĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

de cât bărbatu-sĕŭ, părea absorbită cu desăvîrşire în personalitatea luĭ.

Căpitanul Dudescu era tocmaĭ opusul Colonelului Amza: spălăcit şi şters la chip, slab şi neîngrijit, purtând uniforma de vînător cu o vĕdită silă, vorbea repede şi nervos, fără a se gândi la efectul ce producea. O notă antiestetică caracteriza toată fiinţa sa aparentă. Se vedea bine că Mary suferea de *ţinuta* bărbatuluĭ cĭ.

Şi cu toate astea, cine putea spune cu hotărîre care din amêndoĭ era *un om?* Poate rĕsboiul. Pênă atuncĭ însă, Mihaĭ vedea în însă-şĭ familia sa legea stăpînirĭĭ bărbaţilor frumoşĭ şi voinicĭ asupra femeilor. Îĭ părea rĕŭ, deşi era el însu-şi frumos şi voinic. Îĭ părea rĕŭ, fiind-că simţea că era oare-care immoralitate în această lege firească, şi maĭ cu seamă fiind-că credea că familia luĭ trebuia să fie în toate perfectă, fără slăbiciunĭ, fără asemănărĭ vulgare cu cele-l-alte familiĭ. De aci, o instinctivă pornire contra luĭ Amza şi o nejustificată simpatie pentru Dudescu.

De ar fi putut însă să fie cu totul sincer

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

în cercetarea sufletelor celor ce-l înconjurau și mai cu seamă în cercetarea sufletului său, ar fi trebuit să-și mărturisească că mai erau și alte pricini, pentru care Colonelul Amza părea mai puțin simpatic de cât Căpitanul Dudescu.

In acelaș jurnal ilustrat în care se uita Colonelul, privea de aproape și o persoană străină familiei lor, Natalia Cantă, amică de copilărie a Saşei, măritată în Moldova și statornicită la moșia lor din Vrancea, Sarba, lîngă moșia lui Mihai.

Plecată pe jurnalul ilustrat, ochii ei se îndreptau spre ușă la fie-care mișcare, părînd că așteaptă pe cine-va. Când intră Mihai. vesel, fața ei se lumină de bucurie. Apoi, încet, își trase scaunul la o parte și ascultă povestirea cu Milescu, în modul cel mai natural.

— Zău, Natalițo, rămâi la masă, zise Saşa. Ce faci la otel singură?

— Trebue să mă'mbrac, dragă.

— Pênă la 11 ai toată vremea să te îmbraci. Tu vii la bal, Mihai?

—Știu cu... Milescu mi-a zis să nu mă duc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

în frac, așa că ar trebui să trec și eŭ pe la otel, ca să mĕ'mbrac. Să vedem...

— Ce urît lucru, cu otelul ăsta, zise Saşa Natalieĭ. Aş fi vrut să te am la mine. Dar când suntem la Bucureşti cu toţiĭ, nicĭ Mihaĭ n'are loc.

— Nu-ĭ nimic, dragă. Vezĭ că staŭ la voĭ toată ziua...

Saşa schimbă deodată tonul:

— Ce-aĭ maĭ auzit despre rĕsboiŭ, Mihaĭ? Şezĭ lîngă mine.

— Ce s'aud maman... Ruşiĭ aŭ trecut graniţa.

Natalia începu să rîdă, cu o notă simpatică în voce, uitându-se când la soră, când la frate.

— Tu rîzĭ, fiind-că pe tine nu te ameninţă să-ţĭ lase casa pustie...

Natalia se uită lung şi mângâetor pe sub gene la Mihaĭ:

— Ia maĭ zi odată.

Mihaĭ zîmbea cam în silă, neînţelegând de ce rîdea Natalia.

— Ce am zis? că Ruşiĭ aŭ trecut frontiera. Aşa este.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Zi încă o dată *maman*...

Cu nota aceasta intimă, convorbirea merse înnainte cum putu, fără să ajungă la limpeziciunea de toate zilele. Mateiŭ veni şi el acasă, liniştit ca întotdeauna, în aparenţă, dar în fond preocupat.

— Eĭ, Colonelule, îmĭ pare că de astădată o să scot şi eŭ briciurile de prin cutiĭ. Orĭ la deal, orĭ la vale, o să ne batem cu cine-va.

— Să ne batem dacă trebue. Eŭ, ca militar, nu pot vorbi alt-fel. Cred însă că e o greşcală să eşim din neutralitate.

Dudescu, nervos, sări în sus.

— Ce neutralitate, domnule! Cine-ţĭ garantează neutralitatea? La ce rezultate a ajuns conferinţa de la Constantinopole? Zero banĭ, zero centime. Noĭ am trimis acolo pe Dimitrie Brătianu, ca să convingem pe Turcĭ că e maĭ cu seamă în folosul lor să ne declare neutri! Cine ne-a ascultat?...

— Avem tractatul de la Paris. Noĭ trebue să fim un adevĕrat bulevard între cele două Imperiĭ.

— Bulevard. Moft!... O să fim bulevard

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

de primblare pentru oştile ruseştĭ... cum am fost întotdeauna de când aŭ pus Fanarioţiĭ mâna pe noĭ. Ah, Doamne, cum aş vrea să maĭ vie odată Drăculeştiĭ să ne curăţe ţeara de lifte!... Eŭ cel d'întâĭ aş pregăti ţeapa unuĭ noŭ Vlad.

— Tocmaĭ asta zic şi eŭ: să nu vie străiniĭ pe pământul nostru.

— Atunci să ne batem. Orĭ cu uniĭ orĭ cu alţiĭ.

Victoria, enervată de felul ţanţoş cu care vorbea Dudescu, voi să schimbe îndrumarea convorbirii.

— Haĭ să ne'mbrăcăm. La revedere Mihaĭ, dacă te ducĭ la Milescu tĕŭ.

Se sculară cu toţiĭ. In mica încurcătură a momentuluĭ, Natalia zise luĭ Comăneşteanu încet:

— Vreĭ să mĕ duc la bal?

El rĕspunse cu ochiĭ în pământ, jenat:

— Cum doreştĭ...

— Viĭ?

— Poate să viŭ...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

II

Mergând la Milescu, Comănești-eanu se simți deodată prins de aceiași idee: rĕsboiul. Ordinul de concentrare îl primise de câteva zile, cu data de $^{6}/_{18}$ Aprilie. Regimentul al 10-lea de dorobanți, care făcea parte din al II-lea Corp de Armată, era pe drum spre Dunăre, între Giurgiu și Oltenița. El trebuia să-l ajungă la Frăteștĭ. Afară ploua. O geană vînătă de lumină tivea nourii spre apus. Fantastică și indiferentă în sine, natura era amestecată de închipuirea oamenilor cu întêmplările de pe pămênt: un cer nesigur, picĭă, ploaie, — după cum nesigure și mohorîte erau evenimentele de mâine.

Trecând prin fața Palatului, Comănești-eanu scoase capul de sub coșul trăsurii și se uită la ferestrele luminate. Niciodată nu'i păruseră atât de interesante geamurile acelea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

multicolore, dincolo de care rĕspunderea şi grijile eraŭ aşa de marĭ. O mişcare instinctivă de respect şi simpatie îl făcu să se plece mai jos, spre a zări o umbră ce trecea pe la ferestre, mărită probabil de apropierea vre-uneĭ lămpĭ. Îĭ răsări în suflet pentru întâiaşĭ dată dorinţa puternică de a se bate, cu orĭ cine şi orĭ unde: de a da năvală în mulţimea duşmanilor: de a răni, de a ucide fără milă, el, omul pacinic al gândirilor. Închipuirea cam donchişoteaseă a tutulor eroilor improvizaţi. Făcea din el, acolea, în trăsură, un crunt cavaler de pe vremea marilor noştri Domnĭ pământeni, un Buzesc, un Mihalcea, al căruĭ paloş orb zdrelea sute de capete. Toţĭ Basarabiĭ din Istoria Ţĕrĭĭ Româneşti. Drăculeştiĭ şi Dăneştiĭ; Marĭĭ Banĭ aĭ Craioveĭ, mîndri şi bogaţi; hărţăgosul Vlad Ţepeş: genialul Mihaĭ al II-lea Bravul: apoĭ Bogdăneştiĭ din Moldova; crudul şi eroicul Ştefan al VI-lea cel Mare; Hatmanii din poetica ţeară a Bucovineĭ; Asanachiĭ Vrăncenĭ, din cari se cobora el el despre mamă: toate figurile legendare: toate numele ce-l emoţionaŭ,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

bătălia de la Rovine, lupta de la Călugăreni; toate se grămădeau în mintea lui, cu puterea evocativă ce o au pentru Români figurile și faptele măreţe ale timpurilor lor eroice, peste care vremurile grele de mai pe urmă au aruncat melancolia neputinţei.

A venit vremea să ne deşteptăm! In vinele tale, Mihai, părea a-i zice glasul închipuirei lui aprinse, curge sângele Comăneştenilor de la şes, al Asanachilor de la munte, sângele Latinilor biruitori, al Dacilor biruiţi, care, în preajma codrilor, împrejurul izvoarelor, a prins fiinţă nouă în poporul tău de astăzi, în munteni, în Baciul Micu, în tine! Du-te cu Regimentul tău de Vrânceni pe drumul Călugărenilor, că nu s'a stins virtutea sulițarilor, a roșiorilor, a călărașilor și a vînătorilor lui Milmea!..

Și ce ciudat i se păru, când birja se opri în faţa unor case curate, din strada Batiştei, când el se dete jos, aiurit de gânduri eroice, și sună prozaic la uşa lui Milescu...

Un fecior, gata a servi la masă, îi eşi înnainte, spunîndu-i că „domnul“ nu se'n-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

torsese încă. Mihaĭ, cam încurcat, ceru să-l aştepte.

Grăbit, feciorul deschise uşa de la cabinetul de lucru, trase un chibrit pe pantalonĭ şi aprinse gazul.

— Poftiţĭ, vĕ rog.

Mihaĭ se vĕzu de odată într'o cameră spaţioasă, plină de cărţĭ, cu lucrurĭ curate aşezate la locul lor, fără praful de un deget pe mobile, cum era în bunele deprinderĭ ale amiculuĭ sĕŭ. Tablourĭ cuviincioase pe părepĭ, florĭ prin vase, un aer de intimitate demnă peste tot... „Nu se poate, îşĭ zise el, am intrat într'o casă străină". Şi, fără a se gândi mult, căută clopotul în zid şi sună. Feciorul veni din noŭ.

— Mĕ rog, sûnt aci la d-nul Milescu?

Da, cuconaşule, poftiţĭ de şedeţĭ, că trebue să vie numaidecât la masă.

Va să zică tot era ce-va schimbat în prietenul sĕŭ. Se puse să aştepte şi prinse din noŭ a se gândi la rĕsboiŭ. Regimentul 10 de dorobanţĭ făcea parte din I-a brigadă de infanterie, a diviziunĭ a III-a, a Corpuluĭ al II-lea de Armată. Un Corp de Armată!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ce solemn cuvênt! In fața luĭ, o litografie colorată înfățișa o femee minunat de frumoasă, uitându-se pe gânduri în depărtare. Își aduse aminte de Natalia și de munții de la Andreiaș. I se păru c'o vede, la izvoarele Milcovuluĭ, sărind ușoară din piatră în piatră, cu vîrîul picioruluĭ încondeiat ca în poveste, cu chipul senin, cu ochiĭ privind par'că tot dincolo de ce se vede, ca femeea din cadru... Se uită la ceasornic: erau 8. Alături se auzeau pregătirĭ de masă, furculițe și cuțite ce sunau, ba par'că chiar glasurĭ vorbind. Maĭ trecu un sfert de ceas. Milescu nicăerĭ. Așa ceva se potrivea cu el de minune. Acuma era sigur că n'a intrat în casă străină.

Se auzi de odată sunând la intrare cu furie. Feciorul se repezi să deschidă.

— A venit un domn? L-aĭ poftit să m'aștepte?

— Da, cuconașule, e în biurou.

— Plătește trăsura și să daĭ la masă.

Apoĭ sări treptele în goană, deschise ușa și se năpusti spre Mihaĭ:

— Miĭ de bombe!... te-am făcut să m'aș-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tepți. Vino, dragă, să mâncăm. Dumitrache, dă fuga după birjar, c'am lăsat niște Camenbert în trăsură...

— L'am luat, cuconașule, zise omul, zîmbind.

— Spune cuconițelor să se coboare și dă-ne la masă.

— Poftiți, că dumnealor sûnt la masă de mult.

— Ce face!?..

Feciorul înnălță din umeri, iar Milescu, furios, lăsă pe Mihaĭ în anticameră și se repezi în sala de mâncare.

— Bine, dragă, nu se putea să maĭ aștepți câte-va minute... Știaĭ că am invitat un prieten la masă... Il laș singur, ca pe un caraghios, nicĭ nu-ĭ puĭ tacâm...

— Ce va să zică asta, Nicule!.. aĭ visat se vede... Ce prieten?..

— Miĭ de bombe!.. Nu te însura, moncher, nu te însura... Vino să te prezint jumătățeĭ mele, care mĕ respectă așa de puțin...

Mihaĭ, înlemnit de scena displăcută ce se simțea pe sub bombele luĭ Milescu, se găsi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

în fața a două doamne tinere, nedomirite și ele ca și el, dar par'că deprinse cu asemenea întîmplări. Ele se uitaŭ la dînsul, mirate că nu-l maĭ vĕzuseră niciodată; el de asemenĭ se uita la ele.

— Vĕ prezint pe vechiul și bunul meŭ prieten Mihaĭ Comănești eanu. Nevastă-mea și cumnată-mea...

Apoĭ căzu pe scaunul luĭ și începu a mânca din ce găsea pe masă. Elena Milescu așeză pe Mihaĭ în dreapta eĭ, binișor, fără pripă, și, vorbindu-ĭ, luă de dinnaintea luĭ bărbatu-sĕu fructele, din care acesta începuse să robotească.

— Așteaptă să vĕ dea supa.

Milescu se muiă pe o parte, ca o blcandă, și începu să zîmbească:

— Vezĭ, mon cher, așa mĕ poartă dumneaeĭ, ca pe un copil. E drept însă că sînt și uĭtuc... Mĕ rog, te-am prezentat cumnată-meĭ, Anna?

Fata surîdea, cu obrazul eĭ rotund, plin de sănătate, cu ochiĭ inteligenți, cu gura ușor ridicată de la mărginĭ.

— Ca să vĕ cunoașteți numaĭ decât, s ă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

vĕ definesc în puţine cuvinte: Mihaĭ Comăneşteanu, june băiat, doctor în drept, ofiţer în garda civilă, retras în munţĭ pentru cauze de ordine publică; Anna Villarà, fiica soacră-meĭ, 21 anĭ la Octombrie, fată cu prinţipurĭ, a refuzat pênă acum 6 pretendenţĭ; Elena Milescu, nevasta şi tutoarea mea; subsemnatul, vacs!..

Elena rîdea din toată inima.

— Nu sûnt tutoarea ta... Dacă D-nul Comăneşteanu îţĭ este prieten, trebue să te ştie că n'aĭ nevoe de tutor. Dar de un intendent general, un secretar particular...

— Şi o bonă, zise Anna.

— Aşa facĭ, Annico?

Fata începu să rîdă, supĕrată.

— Ţi-am spus să nu-mĭ maĭ zicĭ aşa!..

— Să-ţĭ zic Annetto," cu doi *n* şi cu doi *t*; să-ţĭ zic Annino, Annicuţo, Anninetto, Anninato. Nu-ĭ vorbă, de aninat nu te prea aninĭ tu uşor.

— Ba nicidecum: să-mĭ zicĭ Anna, curat.

— Mĕ rog, Mihaĭ, dacă vreĭ să placĭ cumnati-meĭ, să fiĭ conservator înfocat... şi să nu-ĭ cerĭ mâna.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Conservator şi sûnt.

Milescu se uită la el:

— Ei, aşi!.. Şi nicĭ mâna nu i-o cerĭ?

Mihaĭ zîmbea. Anna se făcuse roşie.

Spune curat că nu i-o cerĭ, fiind-că atuncĭ, cine ştie, poate să ţi-o dea... Asta-ĭ logica femeilor.

Comăneşteanu zise într'adins:

— Nu o cer.

Milescu bătu din palme:

— Bravo! al 7-lea pretendent.

Prânzul, început de a doua oară, merse înnainte, după şartul luĭ. Milescu mânca in fugă, vorbea cu gura plină, se înneca cu vinul, îndemnând pe Mihaĭ să maĭ ia o dată din fie-care fel:

— Ia maĭ dă niște vacs de ăsta... Mănîncă Mihaĭ, că vin Ruşiĭ.

— Maĭ încet, Nicule, zise nevastă-sa, că n'or fi la barieră.

După aceea, întorcându-se către Mihaĭ, îĭ zise, cu aceeaşĭ preocupare ca şi Saşa:

— Adevĕrat e, domnule Comăneşteanu, că aŭ trecut peste hotare?

— Da, doamnă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Milescu ridică ochiĭ din farfurie, înviorat.

— Aŭ trecut. Bine c'aŭ trecut. Să se sfîrşească o dată cu mizeriile astea!.. Ba mergem, ba nu mergem. Auzĭ, să fugĭ la munte, ca băjenariĭ. Vacs!.. Să mergem, domnule! Am să merg eŭ, aĭ să mergĭ dumneata, aŭ să meargă dumnealor, că nu suntem mortăciunĭ.

— Şi noĭ să mergem? întrebă Anna, ironică.

— Vorba vine. O să mergem noĭ. Dumneavoastră, care vă trageţĭ din Fanarioţĭ, aveţĭ dreptul să staţĭ acasă.

Elena se uită trist spre Bărbatu-sĕŭ:

— De ce vorbeştĭ aşa, Nicule? Nu e vina noastră că ne coborîm din unĭĭ şi nu dĭn alţĭĭ, deşi tu ştiĭ bine că mama e Golească...

Pentru întâiaşĭ dată de când îl întîlnise, văzu Mihaĭ pe Milescu devenind serios şi vorbind cu cumpăt:

— Iartă-mĕ, dragă; mi-a scăpat o vorbă de om rĕŭ. Nu vreaŭ să ating pe nimenĭ, iar pe voĭ, personal, ştiţĭ că vĕ iubesc şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nu pot să vĕ răpesc fără cuvênt. Insă aci e o chestiune cu mult, dar cu mult mai gravă decât se pare. După atâta timp de nevoi, în care clasa stăpînitoare a poporului nostru a fost de o mişelie revoltătoare, supunêndu-se rînd pe rînd la toţi veneticii, alergând cu pungi de bani şi cu capul plecat de la un Paşă la un Consul, de la un Fanariot la un Muscal, de la un Hospodar la un altul, - a venit vremea ca ea, clasa stăpînitoare, care pretinde că îşi dă seamă de rolul ei, să dovedească că nu mai e cea din trecut. Cine nu e pătruns de evidenţa lucrului acestuia, acela e atins de o infirmitate atavică, este victima unei nefericite încrucişări de rasă, în care minciuna, leneaşi poltroneria fanariotă biruesc nu numai glasul patriotismului, dar chiar glasul înţelepciunei.

Pe când el vorbea, încălzindu-se din ce în ce mai mult, Anna da semne de nerăbdare:

— Dumneata contesteză boerilor influenţa lor fericită...

Milescu ridică vocea :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Nu mĕ întrerupe, că nu contestez nimic. Aŭ fost şi boerĭ patrioţĭ pe vremea Fanarioţilor, şi acelora halal să le fie. Dar aceia eraŭ puţinĭ. Restul era copleşit de veneticĭ...

— Pe aceia i-a absorbit masa Românilor, zise Anna enervată.

— Nu mĕ întrerupe. Tocmaĭ asta e nenorocirea : i-a absorbit, cum absoarbe o vadră de apă câte-va picăturĭ de anilină. Ştiŭ că sunt oamenĭ astăzĭ care susţin că Fanarioţiĭ ne-aŭ făcut mult bine, fiind-că ne-aŭ adus cultură. Ne-aŭ adus sânge viţiat : poltronerie, fanfaronadă şi făţărnicie, asta ne-aŭ adus. Du-te într'un salon, priveşte astă-seară bărbaţiĭ de la bal : te veĭ crede la Constantinopoli saŭ la Athena. Ia o ramură de administraţiune publică, ia alegerile : stricăciune peste tot. Noĭ strigăm atât împotriva jidanilor, fiind-că nu se asimilează, E o fericire că nu se asimilează, şi din punct de vedere etnic, tocmaĭ de aceia nu sunt primejdioşĭ.

— Stricăciune de asta a maĭ fost şi altă dată, zise Anna. Pe vremea luĭ Vlad

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ţepeş nu eraŭ Fanarioţĭ, şi cu toate astea ţeapa a fost inventată de acest bun român tocmaĭ ca să stîrpească hoţiile şi corupţiunea.

Mihaĭ se uită la fată. Răspunsul eĭ inteligent şi ironic îl făcu să se mire. Negreşit, ţinend seamă de numele eĭ de familie, teoriile luĭ Milescu nu prea eraŭ cu tact. Dar tactul la Milescu, maĭ cu seamă când se aprindea la vorbă, era lucru necunoscut. De aceea, rĕspunse şi maĭ violent, trîntind furculiţa pe taler:

— Nu e adevărat!.. Dacă se fura şi pe vremea luĭ Vlad Ţepeş, asta nu dovedeşte nimic. In toate timpurile şi la toate popoarele aŭ fost momente de decădere administrativă. Dar chiar faptul că a venit un Vlad Ţepeş, care a stîrpit rĕul din rădăcină, probează că rămăsese virtute în clasele boerilor, fiind-că Ţepeş era boer pămêntean, Basarab Drăculesc. Arată-mĭ dumneata care este Domnul care s'a ridicat, dintre străinĭ saŭ chiar dintre boerĭ, pe vremea Fanarioţilor, împotriva acestora? Nicĭ-unul. De aceea, e ruşine să vorbim

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

astăzi de fugă la munți, de neutralitate și de fleacuri. Astea sunt lucruri demne de muieri saŭ de Fanarioți. Eŭ sunt Milesc. Eŭ am să mĕ duc să mĕ bat, cu Turcii, cu Rușii, cu Tătarii, și cu dracu, dacă o trebui !..

Dumitrache rămăsese cu farfuria în mână, uitându-se la stăpînu-sĕŭ. Acesta, când tăcu, cum nu-l mai întrerupea nimenĭ, se simți se vede cam ridicul de atâta patriotism, de oare-ce o dete iar prin bombele luĭ :

— Mii de cataclisme ! că eloquent am mai fost.

Anna se uita în taler, nemișcată : Elena mânca încet, gândindu-se ; Mihaĭ tăcea, jenat de pâcla aceea de neînțelegere ce'i învăluia, dar în tond mulțumit de amicul luĭ. Milescu privi lung spre cumnată-sa. Cu glasul blând, aproape rugător, îi întinse mâna și o chemă :

— Annicuțo !.. Știi că tu aĭ fost foarte de spirit cu Vlad Țepeș...

Fata își întoarse ochiĭ spre el, plinĭ de lăcrămĭ.

— Mii de bombe și de baionete ! plângi ?.. Să știi că te măriți !..

Muzeul Digital al Romanului Romanesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ea, ştergându-şĭ ochiĭ, începu a rîde: ciudă, simpatie, ruşine se topeaŭ într'un sentiment de fericită conştiinţă de sine. O privire piezişe către Mihaĭ, întîlni privirea acestuia, admirativă, fără voea luĭ. Fata îşĭ ridică bustul maĭ sus, mişcă uşor din cap, dându-şĭ părul la o parte de pe frunte, ca şi cum o secretă dorinţă ar fi îndemnat-o să se arate în toată curăţia eĭ. El se simţi surprins în gândul luĭ bun, şi, îndemnat parcă de o pornire sufletească cinstită, voi să rupă farmecul ce se întindea de la unul la altul, şi se întoarse către Elena:

— M'aţĭ întrebat, doamnă, dacă e adevĕrat că aŭ trecut Ruşiĭ peste hotare...

— Da.

— E foarte adevĕrat...

— Cu voea noastră?

— Imĭ închipuesc, de oare-ce noĭ suntem concentraţĭ pe Dunăre, iar nu pe Prut.

— Sunteţĭ chemat şi d-voastră?

— Da, doamnă.

Anna întrebă repede:

—Da?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Da. Regimentul meŭ trebue să fie deja spre Giurgiu.

Milescu sări în sus :

Bravo, Mihaĭ !.. Mergem împreună. Tu eştĭ aicĭ în permisie.

— Da. Cumnaţiĭ meĭ fiind militarĭ, doĭ în armata permanentă şi unul doctor în rezervă, ne-am strîns cu toţiĭ înnainte de a ne despărţi.

— Tu eştĭ în regimentul de Putna ? Eŭ sunt în al 8-lea de linie.

— Da, suntem în aceiaşĭ Divizie.

— Bravo !.. Dumitrache, dă-ne o sticlă de şampanie.

— După câte ştiŭ de la cumnatu-meŭ, Ruşiĭ trec spre Dunăre în patru coloane : una prin Copăceniĭ de Argeş, alta prin preajma Bucureştilor, o a treia pe Ialomiţa spre Călăraşi, iar a patra spre Bolgrad, pentru a ocupa Dunărea de jos şi a apăra ast-fel mersul celor-l-alte.

— Dar armata noastră ?

— Armata noastră are şi ea drept obiectiv tot Dunărea, spre a împiedica pe Turcĭ să facă din ţeara noastră câmpul rĕs-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

boiului. Noĭ nu putem apăra tot malul stîng al Dunăriĭ cu douĕ Corpurĭ de armată, dar putem ocupa punctele cele maĭ primejduite, acele din faţa Vidinului...

— Vĕ rog, numaĭ o clipă, zise Anna, sculându se.

Eşi repede pe uşă, uşoară ca o păsărică, şi dispăru. După un moment, se întoarse, cu o hartă a ţĕriĭ, pe care o întinse pe masă.

— Închipuiţi-vĕ că noĭ sûntem de-a dreptul ameninţaţĭ, fiind-că avem proprietăţĭ pe malul Dunăriĭ... Să vedem unde e Vidinul...

— Iată Vidinul. In faţă avem Calafatul, Cetatea şi Bechetul. Maĭ la vale, Turciĭ aŭ Nicopoli, Rusciucul şi Silistria. Pe aicĭ capitala este deadreptul ameninţată. Spre Vidin va merge probabil I-iul Corp de armată. De la Nicopoli spre Silistria, Corpul al II-lea.

Al nostru? întreabă Milescu.

— Da. Aşa că noĭ vom lua poziţie cam prin preajma Giurgiului.

— Bravo!... Zise Anna, bătênd din palme. Mergem şi noĭ la moşie...

Milescu ridică ochiĭ de pe hartă şi privi lung la fată, cu o serîositate comică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ce te uiţĭ aşa la mine? zise ea cu mirare prefăcută. Par'că nu ştiŭ eŭ că Elena o să meargă după tine...

El da din cap, mulţumit, dar vrênd să facă pe scepticul. Urmă a privi la fată cu insistenţă. Ea se înroşi din noŭ şi se prefăcu supĕrată:

— Ce te uiţĭ aşa la mine, frate?

— Haide, haide...

— Ba nicĭ un haide-haide. Mergem la Stăneştĭ, să ştiĭ.

Milescu luă binişor mâna nevesti-sceĭ şi îĭ zise rîzênd:

— Elencuţo, îmĭ pare că nu maĭ trecem peste al 7-lea pretendent. De ne-om întoarce de la rĕsboiŭ, jucăm la nuntă...

Fata se supără:

— Nu maĭ vorbi prostiĭ, Nicule.

— Imĭ pare rĕŭ pentru tine, Annicuţo, că ţi se potrivesc tocmaĭ juniĭ cărora tu nu le placĭ. Mihaĭ mi-a spus, înnainte de a călca pragul caseĭ noastre, că nu se însoară. Asta e un mod delicat de a mĕ preveni că nu te vrea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Nu e adevĕrat, protestă Mihaĭ, rîzênd : nicĭ nu ştiam că eştĭ însurat.

— Ia lasă, mon cher, că mĕ cunoaşte o lume întreagă : cariera mea de astă-zĭ este de a prezenta junĭ de însurat cumnati-meĭ... Fug băeţiĭ de mine, ca de rĕposata Tiţa Cişmegiŭ, peţitoare de profesie.

Elena rîdea, plecându-şĭ capul pe o parte; Mihaĭ rîdea şi el, uitându-se la Anna, care, aprinsă la obraz, bătea nervos cu degetele pe Masă.

După câte-va minute, Milescu se uită la ceasornic :

— Miĭ de bombe, fetelor, da nu vĕ duceţĭ să vĕ îmbrăcaţĭ ? La câte vreţĭ să mergeţĭ la bal ?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

III

A doua-zi, când Comăneşteanu ridică perdelele, piaţa teatruluĭ era plină de apă. Câţĭ-va birjarĭ rătăciţĭ strîngeaŭ burdufurile de la trăsurĭ, cu colţurile livreleĭ lor muscăleştĭ, prinse în brîŭ. El băgă de seamă, cu atenţia aiurită a omuluĭ ce de-abia s'a deşteptat din somn, că, deşi îmbrăcaţĭ muscăleşte, birjariĭ aceia eraŭ românĭ. „Neapărat, gândi el, orĭ de câte orĭ e vorba de trudă, de muncă iobăgească, de alergat prin ploae şi noroiŭ, străinul se ascunde şi românul se trudeşte. El şi cu gloabele luĭ. Uite-l colo. Şi-a pus şleapcă leşească în cap, rochie pe trup, dar îl daŭ de gol mustăţile.“ Soarele străbătea cu greŭ printre nourĭ şi, rar câte o rază palidă venea să maĭ lumineze nevinovăţia melancolică a bietuluĭ V din **THEATRV NAŢIONAL**. Un pîlc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

de soldaţi trecu pe sub ferestre, mergând drept prin băltoacele de apă.

Mihaĭ se îmbrăcă încet, gândindu-se la întêmplările ce aveaŭ să se desfăşure în curînd. Peste două zile trebuia să plece la Regiment.

In liniştea dimineţiĭ, când închipuirea slăbeşte, şi cu dînsa slăbesc trecătoarele avênturĭ de voinţă, oamenii imaginativĭ, maĭ mult decât ceĭ-l-alţi, aŭ nevoe de soare şi lumină, spre a-şĭ redobândi energia cheltuită în alcătuirĭ chimerice. Alt-fel, viaţa le apare săracă, o înlănţuire fragmentară de fapte nelogice. Pentru ce rĕsboiŭ? De ce să nu se desvolte ţeara în pace? Atâtea schimbărĭ eraŭ de făcut din cele pĕcătoase ale trecutuluĭ, atâtea lucrurĭ noŭĕ de introdus!... Şi apoĭ n'avea oare dreptate cumnatu-sĕŭ, când zicea că ne lipsesc comandanţiĭ, generalĭ? Soldatul era vînjos; dar cine să-l ducă la biruinţă?...

Deodată se auzi în stradă glasul răguşit al vênzătorilor de jurnale strigând: „Suplĭment la *Orientul* de astă-zĭ, cu trecerea Turcilor pe la Giurgiu!“...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Trecerea Turcilor!...

„Nu se poate!“ îşi zise Comăneşteanu. Cum să treacă Turcii pe la Giurgiu, când noi sùntem concentraţi tocmai prin părţile acelea? Ori poate regimentele n'aŭ ajuns încă pe malul Dunării. Şi *noi*, — cine *noi*? El sta liniştit la otel, aşteptând să meargă soldaţii pe jos la Giurgiu, ca el, cuconaşul, să'i ajungă mai târziŭ cu trenul saŭ cu trăsura... I se păru odios un asemenea lucru.

Se sculă să sune, ca să-i aducă jurnalul franţuzesc care vorbea de trecerea Turcilor, când bătu cine-va la uşa.

— Intră!... zise el, tare, gata să ceară jurnalul.

Uşa se deschise numai de-abia şi cine-va de afară păru că se uită înnăuntru; după aceea, se deschise toată, şi, o doamnă, acoperită pe ochi cu un văl des, intră repede şi căzu pe un scaun lângă uşă.

Comăneşteanu rămase cu braţul întins şi cu graiul pe buze: recunoscuse pe Natalia.

Toate gândurile luĭ, ce fluturaŭ împrejurul unor imaginĭ atât de diverse, se adu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nară deodată împrejurul uneia singure : a femeiĭ ce era acolea, lângă dînsul.

— Dumneata, aicĭ !...

Ea ridică uşor vălul de pe obraz şi se uită lung la dînsul.

— Da, eŭ. Te supăr ?...

Enervat de a vedea într'însa atâta hotărîre, trist că nu găsea în sufletul luĭ nicĭ-o pornire generoasă prin care să-şĭ explice şi să ierte venirea eĭ, luă şi el un scaun şi şezu, uitându-se în pămînt.

Ea îl privi încă alte câte-va minute, aşteptând o vorbă bună. Voia să zică ce-va, şi nu îndrăznea, simţind că orĭ-ce cuvînt ar fi rostit, ar fi părut fals. Sta cu braţele pe genunchĭ, privindu-şĭ batista.

El ridică ochiĭ din pămînt şi se uită la ea.

— Te-am rugat să nu viĭ la Bucureştĭ. De ce-aĭ venit ?

— Fiind-că n'am putut face alt-fel.

Comăneşteanu se sculă, se duse pînă la fereastră, se întoarse şi rămase cu mâna pe rezemătoarea unuĭ scaun, gândindu-se.

— Te rog, şezĭ.

Ea veni, încet, şi şezu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Adevĕrat e că te'nsorĭ? zise ea deodată.

El se uită drept la dînsa:

— Ce înţeles are întrebarea asta?

— Acela pe care-l aŭ cuvintele ce-aĭ auzit: dacă este adevĕrat că te'nsorĭ...

El înnălţă din umerĭ, trist că era bănuit pe nedrept. Nu maĭ puţin însă era mirat, aducându-şĭ aminte de prânzul dela Milescu şi de Anna, de sensibilitatea cu care Natalia părea că străbate în toate gândurile luĭ.

—Dacă nu este adevĕrat, de ce fugĭ de mine?

— Fiind-că nu pot face alt-fel. Vĕd cu mirare că insiştĭ asupra unor lucrurĭ atât de fine, pe care am încercat să ţi le explic pe cât am putut... Eŭ am un rol odios faţă de dumneata.. Şi cu toate astea, nu pot face alt-fel zise Comăneşteanu.

— De ce nu poţĭ face alt-fel?

— Fiind-că nu pot. Dumneata de ce nu poţĭ face alt-fel, când eŭ te rog să staĭ la moşie?... Vezĭ cât e de greŭ să ne înţelegem cu *pot* şi *nu pot*?..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Natalia se uită la el, mirată şi tristă şi ca că nu era înţeleasă.

— Bine, Mihaĭ, eşti om inteligent. Ar trebui să pricepĭ că la mine e un sentiment puternic care mĕ leagă de dumneata: eŭ nu pot face alt-fel, fiind-că asta este pornirea inimeĭ mele. La dumneata, nu sentimentul, ci judecata te face să fii aşa de schimbat cu mine.

— Se poate. Ori-care ar fi cauza, ea e atât de puternică în cât nimic nu mĕ va întoarce din cale. Bĭrbatul dumitale este adevĕrata victimă între noĭ doĭ.

Natalia sări de pe scaun.

— Ah, te rog!...

El o luă de braţ şi o sili să şcadă.

— Linişteşte-te. Ştiŭ. E lucru vechiŭ şi întîmplat şi altora. Nu-l iubeştĭ şi nu l-aĭ iubit niciodată. Maĭ mult: dumneata eştĭ între noĭ persoana cea maĭ simpatică...

— Nu sûnt simpatică! Sûnt, din potrivă, antipatică, fiind-că sûnt crudă. Nu protesta. In sufletul tĕŭ chiar, Mihaĭ, asta este adevĕrat cauza pentru care nu mĕ maĭ poţĭ iubì...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

El ridică ochĭ către dînsa, mirat:

— Nu-ĭ aşa?

— Poate că aĭ dreptate: e ce-va aşa...

La mărturisirea aceasta, smulsă prin surprindere, care părea o explicare maĭ mult curioasă de cat adevĕrată a stărilor lor sufleteştĭ, ea rămase încremenită.

— Va să zică e adevĕrat, Mihaĭ, că nu mĕ maĭ poţĭ iubì?...

El, încurcat, se uită la dînsa:

— E maĭ mult surprinzător decât adevĕrat.

Ea zîmbea, cu un sentiment de nefericire acută, care părea că o pătrunde pênă în ramificaţiunile nervilor pipăituluĭ. Şi, cu toate astea, farmecul întelectual de a intra departe în sufletul luĭ, îĭ ţinea atenţiunea încordată în subtilităţĭ de spirit, fără raport cu starea eĭ.

In care parte a creeruluĭ stă puterea asta de a iubi atât de intens, atât de dureros şi cu toate astea atât de dulce?...

Vorbind ast-fel, liniştiţĭ în aparenţă, sângele i se urca în obraz. Işi duse mânile la cap şi se uită la el zîmbind:

— Atât de dulce!.. Tu nu maĭ înţelegĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

—Te pricep atât de bine!... şi tocmaĭ de asta mĕ simt rătăcită, par'că aş trăi într'un vis. Câte odată, Mihaĭ, aşa de pierdută sûnt în gânduriĭ despre tine, încât îmĭ pare că nu te maĭ iubesc, ci că trăesc din chiar viaţa ta, şi atuncĭ bărbatu-meŭ îmĭ e simpatic, cum îţĭ este ţie...

— Şi cum e în adevĕr...

— Ah!... Da că aĭ şti cu toate astea cum îl urăsc!... De ce? Nu pot spune de ce,—dar îl urăsc în detaliŭ, în linia aceea de moralitate grosolană cu care apasă pe sufletu meŭ, în violenţele de nebun cu care stăpîneşte tot, în glas, în coloarea ochilor, în glume, în chiar iubirea ce are pentru mine... A!..

Un fior păru că-ĭ trec prin tot corpul.

— Eŭ credeam că tu o să'nţelegĭ toate lucrurile astea triste...

— Le înţeleg. Dar înţeleg că este şi o parte bărbătească foarte frumoasă într'un asemenea om, cam... de pe vremea de demult, dar frumoasă. In toate cazurile, el te iubeşte. Mi-a părut aşa de înţelept, era atât de duios când vorbea de d-ta, încât m'a mişcat...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Natalia se uită la el, zîmbind cu milă. El urmă, serios:

— Trebue să admiţi cu toate astea că este şi o parte morală în viaţă, peste care nu se poate trece fără pedeapsă. Un om violent, voluntar, cum zici că e bărbatul dumitale, nu se umileşte pînă a se ruga de un alt om, aproape cu lăcrămile în ochi, să plece, fără a avea o cauză sufletească puternică; iar eu, acela de care s'a rugat bărbatul dumitale, nu pot să nu fac sacrificiul ce mi se cere, fără a mă simţi mizerabil.

— Mihaĭ, nu fiĭ copil!... zise ea tare.

Apoĭ, maĭ încet, vorbind repede, par'că ar fi gândit, adaose:

— Saŭ maĭ bine nu, rămâĭ aşa cum eştĭ, mlădios, nehotărît în multe, dar cu puterea de a te sacrifica pentru o idee generoasă. Uite Mihaĭ, ştiŭ că în lumea noastră modernă, oamenii hotărîţi, cu voinţă puternică, sunt foarte căutaţi, fiind-că sunt rarĭ. Dar crede-mă, a trăi zilnic cu asemenea oameni, e un chin, fiind-că sunt egoişti şi brutali. Sufletul nostru de astăzi e complicat, plin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

de finețe, plin de cotituri, în care nu intră decât ceĭ ce-l cunosc. In amorul nostru modern s'ar putea statornici cu siguranță o estetică a iubireĭ... De ce zîmbeștĭ?

— Nu zîmbesc...

— Ba da, zîmbeștĭ. Pot chiar să-ți spun de ce zîmbeștĭ. Tot ceea-ce înșir eŭ acum, îțĭ este și ție cunoscut; cu toate astea, tu nu mi l-aĭ spus niciodată, fiind-că în tine, ca și în Saşa, e înnăscut simțul acela atât de pătrunzĕtor al *esteticeĭ de a fi*... Nu rîde Mihaĭ. Lasă-mĕ să-ți spun de ce îmĭ eşi atât de drag. Înțelege că asta e ertarea mea către mine...

— Nu rîd de loc.

— Vezĭ, eŭ sunt sigură că atuncĭ când aĭ înceta cu totul de a mĕ iubi, aĭ găsi un mijloc de a mĕ face să nu sufăr. Nu-ĭ aşa?

— Incetând de a te iubi, după ce dumneata aĭ fi încetat de mult de a mĕ iubi pe mine.

Ea, nelămurită în înțelesul ce vrea să-i pună el în vorbe, îl privea cu aceeaşĭ enigmatică întrebare a ochilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Da' s'ar putea, Mihai, să nu mĕ maĭ iubeştĭ deloc ?...

După aceea, mişcîndu-se pe un scaun cu îndemănare şi fără a aştepta răspunsul, adăogă rîzînd şi arătîndu-şĭ dinţiĭ:

— Ştiĭ că ţi-am făcut un neajuns... Mi s'a părut că Elena Milescu se interesa cam mult de dumneata. Are o soră de măritat, nu-i aşa?

— Cred că da.

— Cum, crezĭ? Par'că aseară aĭ prânzit acolo...

— Am prânzit, dar actele stăriĭ civile nu ni le-am dat pe faţă.

— Foarte bine. Iţĭ spun eŭ că are soră de măritat...

Comăneşteanu privea la mânile eĭ delicate, fără însă a le vedea. Ea băgă de seamă şi le ridică în sus, cu instinctul copilăresc al vanităţiĭ adormite ce se deşteaptă deodată.

— Şi ce neajuns mi-aĭ făcut? întrebă el, îndemnat de curiositate.

Ea închise ochiĭ şi dete din cap.

— Un foarte mic. Am spus Elenei Mi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

lescu că ai o veche legătură la Paris și că nu cred că te vei însura vreodată...

El sări în sus, fără să-și dea seamă de ce face.

— A!...

— Am fost rea, nu-i așa?

— Dumneata știi bine că n'am nici-o legătură.

Natalia se sculă și ea, văzându-l supărat, și veni până aproape de el, privindu-l. Apoi zise încet și lung:

— Dar eu?...

— Dumneata ești femee măritată...

— Da?...

Ea se întoarse binișor la loc; el se duse la fereastră. O tăcere de câte-va minute păru lungă amêndurora. Comăneșteanu lovi ușor cu degetul în geam; apoi veni spre ea.

— De alt-fel n'are nici o însemnătate. Eu plec la Regiment și ast-fel totul se sfîrșește.

Natalia îl privea, cu capul rezemat de fotoliu.

— N'are nici-o însemnătate!... Eu găsesc că are o însemnătate foarte mare. Șezi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

El venì și șezu în fața eĭ.

— Fiĭ liniștit, că n'am spus nimic. Mĕ mir că n'aĭ priceput că-ți întindeam o cursă... Acuma știŭ ceea-ce voiam să știŭ. Iți place Anna Villarà.

Comăneșteanu, nemulțumit de întorsătura ce o luaŭ lucrurile, rĕspunse aspru:

— Și dacă mi-ar plăcea?

— N'ar fi nicĭ o mirare. Place la atâția alțiĭ!...

El, revoltat, se uită țintă în ochiĭ eĭ scânteetorĭ, întrebându-se în fuga gândurilor, cum se putea să fie o femee atât de fină și atât de rea în acelaș timp. Ea păru că străbate în mintea luĭ, căcĭ adause numaidecât:

— Zic că place la multă lume, fără nici-o ironie. Place, fiind-că e veselă, frumoasă, tênĕră... Eŭ însă-mĭ am admirat-o aseară... Eștĭ mulțumit?

Rostind cuvintele din urmă, Natalia se sculă, își coborî vălul pe ochĭ și voi să plece. Ii întinse mâna, privindu-l cu o nespusă tristețe, par'că ar fi înțeles toată depărtarea ce se așeza cu încetul între dînșiĭ. El însu-și se simți învăluit ca de un nour

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

de nesiguranță și de zădărnicie. Mâna delicată a Natalieĭ îl înduioșă maĭ mult de cât toate cuvintele, și o duse încet la gură, cu temerea ascunsă a oamenilor ce se jertfesc, că lumea nu merită sacrificiĭ.

— Mihaĭ, Mihaĭ... credeam că ne înțelegem atât de adînc unul pe altul!... și totuși vĕd că rămînem necunoscuțĭ unul altuia cu părțile cele maĭ bune ale sufletuluĭ nostru... Plecĭ mâine, cu adevĕrat?...

— Plec.

— Va să zică Anna Villarà nu te interesează?

— Ce curioasă eștĭ cu Anna Villarà!...

Ea rămase lîngă ușă, gândindu-se. După aceea dete din cap nedomirită:

— Cine știe!... Adio Mihaĭ.

După ce eși Natălia, el rămase în mijlocul odăiĭ. Se simți cam singur, daĭ par'că îĭ era rușine să-și mărturisească că se simțea totodată ușurat ca de o mare grijă. Ce fire complicată, Natalia!... Cât îĭ ținuse mâna în tăcere, Comăneșteanu crezuse că reînviază deodată tot farmecul iubiriĭ lor trecute... Pentru ce vorbise?... De ce mania aceea de a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

spune, prin cuvinte, lucruri infinit de delicate, pe care tăcerea le exprimă cu mult mai bine?... Era oare în adevĕr lipsită de înțelegerea estetică a simțurilor (cum zicea ea) saŭ era foarte inteligentă şi pătrundea mai departe decât el în sufletul omenesc?...

La ideea că inteligența ei era mai ascuțită decât a luĭ, se simți umilit. Dar umilit, de ce?... Ea îl iubea, şi el n'o mai iubea, saŭ cel puțin voia să n'o mai iubească. I se păru că şi în aceasta ea era mai presus de el. Un bărbat, eroŭ de roman, e aşa de antipatic!

Şi cu toate astea, ce era de făcut?

In cercetarea propriilor sale slăbiciuni, îĭ apăru deodată obrazul rotund al Anneĭ Villarà, chipul limpede al Eleneĭ Milescu, harta de pe masă, Turciĭ, Ruşiĭ, învălmăşala rĕsboiuluĭ, şi din noŭ i se aprinse mintea de fapte rĕsboinice.

Se sculă repede şi sună, spre a cere Suplimentul la *Orientul*.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

IV

La vestea că Turcii aŭ trecut Dunărea şi ameninţă deadreptul capitala, care nu era decât la 60 de kilometre de Giurgiu, panica deveni generală. Ruşii trecuseră Prutul; Turcii treceaŭ Dunărea,—prin urmare ţeara devenea din noŭ câmpul deschis al luptelor dintre ceĭ doĭ duşmanĭ.

In ceĭ maĭ culţĭ şi maĭ echilibraţĭ îşĭ făcea drum cu încetul credinţa că de astă-dată lucrurile nu aveaŭ să se maĭ petreacă ca pe vremea Hospodarilor fanarioţĭ, şi că armata română va fi dusă la foc şi se va bate. Ceĭ maĭ mulţĭ însă daŭ din cap, nehotărîţĭ. Ruşinea de propria lor frică; speranţa că soldatul e vînjos; lipsa de încredere în armament şi în experienţa oficerilor,—toate acestea îĭ făcea să trăiască într'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

alarmă continuă. La fie-care nouă ştire, se supĕraŭ:

— Dar armata noastră ce face, domnule? Vĕd că n'aĭ cap să eşi pe stradă de sĕbiĭ!...

Eraŭ şi de ceĭ care plecaŭ tiptil la Braşov saŭ şi mai departe, sub cuvênt că se duc la băĭ... Era ce-va cam de vreme pentru băĭ.

Iar masa poporuluĭ, care nu ştia să meargă la băĭ şi nicĭ nu avea cu ce, sta acasă, ducând şartul vieţiĭ ca întotdeauna, cu o încordare de voinţă seacă, aşteptând ca ziua de mâine să aducă prăpastia. Aci, nicĭ mare entusiasm, nicĭ mare frică. O supunere ticnită soarteĭ, oare-care scepticism rĕmas din generaţiile vechĭ, o clătinare de cap la trecerea pîlcurilor de soldaţĭ, şi, departe, în fundul conştiinţeĭ, încredinţarea că aŭ să se mai mărească dăjdiile şi nevoile. Noţiunea patriotismuluĭ, ca ori-ce abstracţiune coprinzătoare de prea multe lucrurĭ, nu avu înţeles în popor, decât când Ruşiĭ, tăbărîţĭ prin preajma oraşelor şi satelor, începură a da raita prin tijghelele şi cotinetele oamenilor. Un sentiment de groază străbătuse cu încetul pĕnă în straturile po-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

porunc, la vorba *başibuzuc*. Cruzimele acestor horde, cunoscute de pe vremea rĕscoalei din Herţegovina şi a rĕsboiului Sîrbilor, ajunsese legendară.

De fapt, pe tot lungul ţĕrmului bulgăresc, banle de başibuzuci şi de cerchezi prădaŭ ca în codru, aşteptând începerea acţiunei.

La Vidin, Turcii aveaŭ 40 de mii de oameni, puşi sub comanda lui Osman Paşa, ofiţer înţelept şi hotărît, a cărui purtare în rĕsboiul cu Sîrbii făcea pe cunoscătorĭ să-l judece favorabil. La Rusciuc, eraŭ 18 mii de oameni, puşi sub comanda lui Ahmed-Ejub Paşa, venit de la Şumla; la Şumla, 40 de mii, puşi sub comanda lui Abdul-Kerim, numit de curînd Serdar Ekrem.

Prin urmare numaĭ între Şumla şi Rusciuc, pe drumul de la Varna la Dunăre, eraŭ aproape 60 de mii de Turcĭ, ameninţând capitala; fără a maĭ socoti că, de la Vidin, Osman Paşa ameninţa Craiova şi toată Oltenia.

In faţa armateĭ turceşti de peste Dunăre, Românii puneaŭ două Corpurĭ de Armată, cu un efectiv de 50.000 de oameni şi 180 de tunurĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Intăiul Corp de Armată, sub comanda Generalului de brigadă Lupu George, avea să ocupe Oltenia, cu obiectiv principal Calafatul; al doilea Corp, sub comanda Generalului de brigadă Radovici Alexandru, era chemat să acopere capitala, observând drumurile dintre Giurgiu și Oltenița.

Știrea din jurnalul francez nu era așa de gravă cum o făceaŭ vénzătorii de ziare. Turcii treceaŭ Dunărea, dar în bande mici, mai mult pentru a prăda. Puneaŭ foc picheteloŕ, ucideaŭ soldați singurateci, pescari, ciobani spre a le lua vitele; merseră pênă a ridica de pe malul românesc șlepuri cu grâne. Insă nu făcuseră nici-o încercare serioasă de a coborî trupe.

Cu toate astea, Comănesteanu hotărî să plece chiar în ziua aceea. Prin ordinul de concentrare de la 6 Aprilie era chiemat numai de cât la Regiment. In urma stăruințelor, i se dase un răgaz de zece zile, cu condițiune ca la termen să se afle pe malul Dunăreĭ.

Se coborî din otel și se duse la soră-sa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

O găsi într'o odae goală, cu niște mănuși vechi în mână, așezînd într'un cufăr. La fereastră, un soldat curățea instrumente de chirurgie, așezându-le cu mare grije în cutii. Comănești-nu avu o mișcare de oroare, față cu tăișul lucios al foarfecelor și al cuțitelor. Sașa era slabă și nedormită. Cum îl văzu, rămase cu ochii țintă la el.

— Ce este Mihai?

— Nimic, maman. Am venit să te văd.

Ea își duse mâinile la tâmple.

— Am ajuns de-mi sare inima la toate nimicurile... Adevărat e că au trecut Turcii Dunărea?

— Nu-i adevărat. Trec noaptea cerchezi singuratecĭ după prădăciune.... Dar chiar dacă ar fi trecut armata regulată, tot n'ar trebui să fii așa de neliniștită, dragă maman. Acum știi că nu se mai poate face alt-fel; mergem cu toții să ne împlinim datoria, și Dumnezeŭ cu noi.

— Știŭ, dar ce să fac... Toată noaptea mĕ muncesc gândurile... Baciule, adu două scaune.

Soldatul eși în vîrful degetelor. Mihai se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

uită la el lung. Par'că-l cunoştea de unde-va.

— Cine-ĭ omul ăsta, maman ?

Saşa se înseninâ puţin.

— Nu-ţĭ maĭ aducĭ aminte de el ?... Baciul Micu de la Ciulniţeĭ... cel cu câinele omorît...

— Cel care a fugit de la nenca Mateiŭ ?...

— Da. S'a întors tocmaĭ acuma, fiind-că a auzit el, prin satul luĭ, că Mateiŭ se duce la rĕsboiŭ... Zice că vrea să meargă după dînsul...

— Foarte bine... E rară o aşa fire de om.

Saşa rĕmase un moment cu privirea în depărtarea spaţiuluĭ. Frate-sĕŭ o atinse binişor pe umĕr. Baciul aduse scaunele.

— Maman, unde e Alexandru ?

— Aŭ eşit amendoĭ... De ce ?

Mihaĭ şezu lângă dînsa.

— Dacă vreĭ să te liniştĕştĭ şi să m'asculţĭ, aş avea două-treĭ lucruri să-ţĭ spun.

Ea se uită la el, aiurită, dar zîmbind :

— Spune dragă.

— Eŭ plec astă-zĭ la regiment...

— Chiar astă-zĭ ?...

— Te rog, maman, nu te mira şi nu mĕ întrerupe. Dă-mĭ voe să fiŭ şi eŭ o dată au-

Muzeul Digital al Romanului Românesc.
revistatransilvania.ro/mdrr

toritar cu dumneata... Plec chiar astă-zi. — Ce s'o întâmpla cu noĭ, Dumnezeŭ ştie. Eŭ sûnt încredinţat că am să mĕ întorc viŭ nevătămat...

Ea făcu o mişcare, ca şi cum ar fi voit să vorbească, dar o înnecaŭ lăcrămile şi nu putu rosti nicĭ o vorbă. El, hotărît să spună ce avea de spus, întoarse privirile în altă parte şi urmă:

— Nicĭ un om cu mintea sănătoasă nu se poate gândi serios la moarte şi maĭ cu seamă nu pricepe posibilitatea morţiĭ sale,— pricepând în acelaş timp foarte bine pe a altora. Noţiunea individualităţiĭ noastre abstracte ne face să ne socotim eternĭ.—Dar eternĭ nu sûntem... Maman, mĕ asculţi?

Ea făcu semn din cap că da.

El urmă maĭ departe, rar, de-abia vorbind, cu respiraţia scurtă:

— Şi, fiind-că nu sûntem eternĭ, dacă s'ar întâmpla să nu mĕ maĭ întorc, te rog să daĭ numele nostru unuia din băeţiĭ... luĭ Alexandru bună-oară... fiind-că alţiĭ Comăneşteni nu maĭ sûnt...

Nu maĭ putu nicĭ el urma. Işĭ duse mâna

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

stîngă la vinele gâtului și apăsă pe ele cu putere. Apoi se sculă repede.

— Te rog, maman, nu mai plînge. Avem nevoe de înnălțare sufletească și de voință. Știi ce ne vorbeai cînd eram copii... Sărută-mă și să ne vedem sănătoși.

Sașa se sculă, își șterse lăcrămile, căutând să se stăpînească cât mai mult. Îl sărută lung pe ochi, ca în vremea cea bună, și zise apoi încet:

— Pleci pe la Giurgiu?

— Da. Astă-zi la 5. Mă duc pînă la Comana cu trenul și de acolo cu căruța. Trec acum pe la Milescu să văd dacă merge și el. La din contră o să-i cer să scrie îngrijitorului de la moșia lor să mă primească în gazdă. Poate chiar să mă duc pînă la Giurgiu, unde e Divizia mea, ca să aflu cu siguranță unde-mi este Regimentul. Linia noastră era Frățești-Turbatu-Stănești. Dar cine știe ce schimbări s'or fi urmat.

— Mă duc numaidecât la otel să-ți văd de lucruri. Lasă-mi cheile. Vii la dejun?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Da. Insă te rog, maman, să nu se maĭ vorbească asupra plecăriĭ mele.

După ce eşi, din josul scăreĭ întrebă pe soră-sa:

— Cine maĭ e la dejun?

— Nu maĭ e nimenĭ, decât noĭ şi Natalia.

De la Saşa, Comănesteanu se duse la Milescu. Fu primit de acelaşĭ fecior, în acelaşĭ biuroŭ, cu aceleaşĭ *vacsuri* şi *bombe* din partea prietenuluĭ sĕŭ. Milescu, cu pĕrul hălăciugă, cu cămaşa dĕsfăcută pe pieptul luĭ puternic, sufla în ochelarĭ ca să vadă maĭ bine pe Mihaĭ.

— De ce nu maĭ staĭ câte-va zile, omule, să mergem împreună.

— Nu mĕ maĭ întreba, Milescule, fiind-că nu pot să-ţĭ rĕspund nimic. Ne înţelegem de minune: două ḑile maĭ mult saŭ două ḑile maĭ puţin nu schimbă lucrurile. Şi cu toate astea eŭ plec. Acesta e sentimentul meŭ. Am de împlinit pentru întîiaşĭ dată în viaţă o adevĕrată datorie bărbătească; voiŭ s'o împlinesc bine. Imĭ pare rĕŭ că n'am plecat deadreptul cu Regimentul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Celălalt se uita la el lung, ascultând cu băgare de seamă.

— Mii de bombe!... ştii că ai dreptate, dragă.

Şi, sărind de pe scaun, sună şi sună şi iar sună, pênă ce feciorul, speriat, intră pe uşă ca o vijelie.

— Du-te de vezi dacă cuconiţa e îmbrăcată, şi spune-i să vie numaidecât aicĭ.

Apoĭ, intrând cu înlesnirea firiĭ luĭ nehotărîte dar entusiaste în părerea amiculuĭ sĕŭ, începu a striga:

— Ba bine că nu! Ba vezĭ că o să stăm să bătem balurile şi cluburile la Bucureştĭ, pe când Turcii trec Dunărea!... Aĭ de o mie de orĭ dreptate, mon cher. Merg şi eŭ cu tine. Auzĭ două-treĭ zile!,.. Par'că sûntem şcolarĭ leneşĭ, care caută să maĭ lungească vacanţa...

Elena întrerupse monologul luĭ vênturatec. Cum o vĕzu, Milescu sări la dînsa.

— Elencuţo, astă seară plec la Regiment.

Elena se uită şi la unul şi la altul aiurită.

— Nu se poate, Nicule, n'aĭ nimic gata.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Se poate, nu se poate, eŭ plec, asta-ĭ! La 5 plecăm Mihaĭ?

— Trenul pleacă la 5.

Tocmaĭ atunci Elena băgă de seamă că era şi Comăneşteanu de faţă. Făcu un pas către el cu mâna întinsă, zîmbind:

— Dumneata eştĭ de vină.

Milescu se înfundase într'un potop de vavilioane, de vacsurĭ şi de bombe, de nu-l maĭ scotea nicĭ corabia luĭ Noe.

— Mille millions de tonnerres!... Auzĭ dumneata că nu se poate!... Vacs nu se poate!... Poftescĭ dumneata să mĕ ţiŭ de baluri şi de fleacurĭ, când toţĭ camarazĭĭ meĭ se duc să se bată?... Vacs!... Pune slugile să-mĭ facă valiza, că eŭ plec. Asta-ĭ!... Auzĭ, domnule, par'că sunt la epitropie... Toată lumea se duce să'şĭ facă datoria, numaĭ Milescu şade acasă. Vacs şi iar vacs! asta nu se poate, dragă...

Elena se uita la el, cu mânile moleşite şi cu capul pe o parte.

— Bine, creştinul luĭ Dumnezeŭ, n'aĭ hotărît tu singur că plecăm cu toţiĭ în ziua de 16?..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Milescu aprinse o ţigară şi aruncă furios chibritul pe covor.

— Plecaţi dumneavoastră la 16. Eŭ plec astă-seară.

Cu simţul realităţii practice imediate al femeilor, Elena luă chibritul de jos şi călcă pe covorul care începuse să fumege. Apoi veni către Mihaĭ, înnălţând din umere.

— Ce să fac? N'are nimic gata.

Comăneşteanu, care aţiţase fără voea lui pe Milescu, se duse binişor către el.

— Ia ascultă, Nicule... Şezi să vorbim. De ce ţii cu or-ce preţ să pleci astăzi?

Milescu se răsti la el:

— Cum!... O'ntorcĭ acuma?

— Şezĭ. N'o întorc de loc. Eŭ, dacă plec, am alte cuvinte, personale ale mele, pe care tu nu le aĭ...

— Nu-mĭ umbla cu mofturĭ!...

— Nu umblu cu nimic. Şezĭ, să vorbim liniştit.

Milescu se maĭ îmblînzi şi şezu. Comăneşteanu urmă:

— Eŭ plec pentru că... aşa trebue să fac. Dacă aş avea o familie ca tine, care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

să-mi ceară să rămân încă două zile, aș rămânea.

— Pe onoarea ta?

Comănești eanu dete din cap, rîzând. Milescu iar sări de pe scaun.

— Vezi? vezi?

— Stai la loc binișor. Mai întâi nu-i adevărat că Turcii au trecut Dunărea. Dacă te crezi neapărat trebuincios oastei române pentru a birui pe dușmani, liniștește-te: pênă acuma n'avem cu cine ne bate...

Nuanța de ridicul din vorbele lui Mihai păru a-l atinge mai mult decât toate argumentele, fiind-că începu a rîde. Comănești eanu urmă:

— Fă-ți toate pregătirile în pace, ascute-ți sabia, unge-ți revolverul, mai fă un poker două, și când vei fi gata, pornește-o.

— Tu ai totul gata?

— Negreșit că am. Eu am plecat de opt zile de la țeară, cu toate pregătirile făcute.

— Va să zică eu trebue să rămân...

Nu se'mpăca de loc cu ideea asta.

— Trebue să rămâi pênă vei avea totul gata. De-ocamdată să fii bun să-mi dai un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cuvênt pentru îngrijitorul tĕŭ de la moşie.

Milescu păru încântat:

— Cu cea maĭ mare plăcere... Bravo!... Elencuţo, dă-mi nişte hîrtie.

Nevastă-sa se uită prin pupitrul luĭ, rîzênd.

— Alaltăerĭ i-am pus toate la loc...

Ea vru să iasă, ca să-i aducă hîrtie. Milescu o chiemă îndărăt:

— Elencuţo, Elencuţo, staĭ că nu merge aşa. Spune Annicuţeĭ să vie.

Elena rĕmase pe prag, fără să priceapă ce avea a face Annicuţa cu scrisoarea.

— Nu cred să fie gata.

— Fără vorbă, femeé!... Să vie aicĭ, că dumneaeĭ este proprietara...

Annicuţa se ţşi ivì la uşă, par'că ar fi eşit din pămênt.

Milescu se uită la nevastă-sa, închizênd dintr'un ochiŭ:

— Înţelegĭ dumneata!...

Anna, veselă, cam încurcată de privirea ironică a luĭ cumnatu-sĕŭ, se duse la Comăneşteanu cu mâ'a întinsă. Apoĭ se întoarse către Milescu.

— Ce vreĭ, Nicule?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Milescu o privea de sus pênă jos, cercetând-o par'că ar fi vrut s'o cumpere.

— Da repede te-aĭ îmbrăcat dumneata astă-zĭ !...

— Trebuia să ies. Mĕ duceam să-ţĭ cumpĕr niște cravate militărești. Ia staĭ.

Şi Anna se înalță în vîrful picioarelor, cu o panglică subţire în mână, ca să ia-măsura gâtuluĭ. Milescu, ca o bleandă, se dete cu capul către dînsa:

Echipaţi-mĕ, fetelor, că plec la bătălie....

După aceea, îşĭ netezi părul scărmănat de Anna şi îĭ zise:

— Acum şezi aicĭ şi scrie: „Domnule Ioane.“

Anna luă condeiul şi scrise: „Domnule Ioane“. El dictă maĭ departe:

— „Iţĭ fac cunoscut că amicul nostru, d-l Mihaĭ Comăneşteanu, june încântător şi brav militar, vine să se bată cu Turcii...“

Annicuţa lăsă condeiul şi se sculă supărată. Milescu rîdea:

— Nu vreĭ să scrĭĭ?

— Dacă nu eştĭ serios, nu scriŭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ba foarte serios. Tu eşti proprietara, tu trebue să scrii.

Anna se făcuse roşie şi rămăsese rezemată de biuroŭ. Apoi se întoarse din noŭ pe scaun şi luând o altă foae de hîrtie se puse să scrie.

— Zi pe slovă: „Iubite domnule Ioane".

Fata dete din cap, cu silnicie prefăcută, pe când Elena şi Comănesteanu rîdeaŭ.

— Acum nu te maĭ ascult. Am să scriŭ eŭ.

Şi, în adevĕr, se aşezĕ să scrie pe socoteala eĭ. După ce sfîrşi, puse scrisoarea într'un plic şi o întinse lui Comănesteanu, mulţumită cât nu se mai poate.

Milescu, repede, luă el scrisoarea.

- Mĕ rog să mĕ erţi, domnişoară: eŭ sunt tutorul dumitale. Cred că nu pot să te las să corespondezi cu tineriĭ, aşa sub ochiĭ meĭ....

Anna rîdea liniştită.

— Zĕu Nicule, păcală eşti! Citeşte-o dacă vreĭ. Spun luĭ Ion să pună casa la dispoziţia D-luĭ Comănesteanu...

Milescu sări în sus, strigând.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Aşa?... Stăi că te-am prins: de unde ştiaĭ dumneata ce trebue să scriĭ?...

Anna rămase uimită. In adevĕr, ar fi trebuit să nu ştie. Vĕzêndu-ĭ pe toţĭ rîzênd, se înroşi şi maĭ tare. Elena veni spre dînsa, umflată de rîs, şi zise şi ea:

— Ba zĕŭ, Annicuţo, prin ce minune ştiaĭ tu ce să spuĭ în scrisoare?...

Milescu sărea prin odae ca un clown, bătênd din palme şi cântând:

— Am prins-o, am prins-o!... Ascultă la uşă!...

Anna vrea să se apere: da să zică o vorbă luĭ Milescu, — acesta sărea şi mai sus; da să se adreseze Elenei, soră-sa nu-i putea rĕspunde de rîs. In cele din urmă, ne maĭ ştiind cum s'o scoată la capăt, începu să plângă.

Milescu, care nicĭ odată nu ducea glumele prea departe, se opri din tumbe şi veni lângă dînsa.

— Nu fiĭ copilă, Annicuţo... Eştĭ fată mare... Dacă plângĭ, nu-ţi maĭ aduc peţitorĭ...

Ea nu răspundea. Toţĭ tăceaŭ acum. Si-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tuația devenea curioasă. Milescu mai încercă o glumă, care se prinse:

— Așa-i ea, fată simțitoare...

Anna ridică ochii către el, plini de o indignare așa de comică, în cât Elena începu din nou a rîde:

— Parole d'honneur, Nicule, dacă veĭ mai vedea tu cravate de la mine...

— Bine, dragă, m'oiŭ duce și eŭ la Regiment fără cravată, ca Regele Kalakaua...

Apoi, scoțându-și ochelarii, citi adresa de pe scrisoarea Anneĭ: „Domnului Ion Paraipan“ așa zis și „Reacționarul dropicos“.

După aceea dete scrisoarea luĭ Mihaĭ.

Anna rîdea de porecla luĭ Ion și, pe furiș, își duse batista la ochi...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

V

Gara de la Filaret, ca și gara de Nord, ca și toate gările din țeară erau pline de trupe, de material de rĕsboiŭ, de lume venită să-și ia rĕmas bun de la soldații ce plecaŭ.

Comănești eanu se plimba încet pe peron, urmărind mișcarea mulțimeĭ. Rugase pe aĭ sĕĭ de acasă să nu vină la gară, și ast-fel, singur, se simțea deja prins de puterea absorbantă a vieții militărești.

Trenurile plecaŭ, unul după altul, cu soldați saŭ cu material de rĕsboiŭ. Dorința guvernuluĭ era de a termina concentrarea armateĭ române pe Dunărea de sus, înnainte ca armatele rusești să ajungă la rĕțeaua drumurilor noastre de fier din Valachia mică și la cea dintre București-Giurgiŭ. După convenția încheiată la $^{4}/_{16}$ Aprilie, între

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Mihail Kogălniceanu din partea Guvernului Român și baronul Stuart, Agentul diplomatic al Rusiei în București, Rușii trebuiau să fie tratați ca amici, cu condițiune de a respecta drepturile politice ale Statului român. Așa dar, ei puteau să se folosească de trenurile noastre ca și noi, plătind după o tarifă specială transporturile lor.

Trenul de la 5 era în întîrziere din cauza unui Regiment de artilerie ce se încărca cu greu, pe linie. Ploua. Tunurile și chesoanele, puse în vagoane joase de pietriș, străluceau sub picăturile de ploae, cu aerul de solemnitate aproape vie ce-l au în general gurile de foc. Soldații alergau de colo pînă colo, unii aruncând mușamalele peste muniții, alții trăgând de lanțuri caii ce nu voiau să se urce în vagoanele pe care sta scris: *8 cai sau 40 de oameni*, — cuvinte de o tragică ironie, în vremuri ca acestea, când, în adevĕr, viața cailor devenea mai prețioasă dĕcât a oamenilor. Zarva și strigătele erau la culme. Ofițerii, cu glugă neagră pe cap, chemau pe sergenții-majori spre a le da cele din urmă ordine; un ca-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

poral, care trăgea cu 4 soldați un vagon încărcat, spre a-l lega de tren, se da de ceasul morții, că nu-l putea mișca; un călăreț rotaș împingea de crupa calului său, vărsîndu-și veninul în înjurături colosale și dând cu piciorul în burta lui, desperat că gloaba nu vrea să intre în vagon. O infinitate de mici sentimente de cazarmă, grosolane și naive, se frîngeau de puterea covîrșitoarea realității: caporalul care trăgea de vagon fără să-l mișce era socotit ca cel mai voinic din regiment; călărețul al cărui cal nu vrea să-l asculte, trecea drept cel mai bun rotaș... Și peste toți, curgea din văzdulul posomorît o ploae înverșunată, dușmană, care desfunda drumurile, rupea podurile, inunda câmpurile... Din când în când, soldații mai bătrâni, cazarmagii învechiți, își ridicau fruntea plină de sudoare către cer și invocau pe zeul tunetelor, cu figuri retorice pline de sudalme:

— Aoleu!... Sfinte Ilie!... mai cotinește-o cu ploile că te spurc!...

In sfârșit dete Dumnedeu și se urni trenul milităresc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

De în dată se auzi glasul conductoruluĭ strigând:

— Poftiţĭ domnilor: trenul pleacă pentru ect. etc.

Comănesteanu îşĭ aprinse în fugă o ţigară şi se sui în vagon. Dar, pe când punea piciorul pe scară, văzu pe Milescu venind în goană spre el. Conductorii, grăbiţi, închideau uşile. Milescu apucă pe unul de ceafă, îl dete la o parte, şi se urcă după Mihaĭ:

— Miĭ de bombe! că era să te scap!... Închipuesţe-ţĭ că viŭ în goana cailor tocmaĭ de la gara Târgovişteĭ!...

— Ce facĭ omule? dă-te jos că pleacă trenul!...

— Las'să plece: merg şi eŭ cu tine.

— Nu face prostiĭ, Milescule!...

— Să-ţi tacă gura, dumitale...

— Nu vezĭ că eştĭ îmbrăcat civil!

Locomotiva fluera. Milescu se uită repede la Mihaĭ şi apoĭ la sine însu-şĭ. Un moment păru zdruncinat în hotărârea luĭ:

— Ai dreptate. Ce-i de făcut?

— Dă-te jos, că nu-ĭ nimic de făcut. Vino să te sărut şi să-ţĭ mulţumesc...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Şi fără să mai aştepte rĕspunsul celuĭ-l-alt îl îmbrăţişă şi-l împinse binişor pe scară. Trenul se mişca, domol.

— Să ştiĭ că viŭ şi eŭ mâine, zise Milescu.

— Nu mâine. La 16, cum ne-a fost vorba...

— Ba viŭ mâine...

Comăneşteanu scoase capul pe fereastră şi strigă la el:

— Aşteaptă să-ţĭ telegrafiez de la Giurgiŭ.

De îndată ce se despărţi de Milescu şi rămase singur în vagon, Comăneşteanu se simţi liberat de o mare greutate. Ca toţĭ oamenii cu rude multe, trecuse şi el prin toate momentele de nesiguranţă, de nehotărîre, de frică chiar, pe care compătimirea neraţionată a persoanelor iubite le strecoară în sufletele celor ce merg să-şĭ pună viaţa în primejdie.

Acum însă, singur, rĕmas stăpân absolut pe hotărârile sale, voi să dea drumul gândurilor în libertate. Dar, pe neaşteptate, se simţi înrĭurit de ploaca de afară. Dorea să treacă pe la Călugăreni; dorea să vadă locurile mĕreţe, de unde stânga luĭ Mihaĭ Bravul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

pusese pe goană hordiile turcești; dorea să calce pe pământul sacru, în care plugul, răsturnând brazda, scoate la iveală oasemintele eroilor noștri...

Vorbe mari!... Dar vorbe.

Afară ploua. Prin geamurile rĕŭ îmbinate, se strecura vêntul subțiratec de primăvară. Câmpul se întindea înviorat, cu pete negre de arătură, lîngă pete verzi de grâŭ de toamnă. Nici-o vietate pe pustiul înnorat. Rar câte-o căruță trasă la adăpostul unuĭ copac, dar așa de singură și părăsită, în cât par'că mărea pustietatea loculuĭ.

O vorbă curioasă de ale lui Milescu rasări în mintea lui Comănesteanu, fără nici-o legătură cu momentul: *Anninallo*, cu doĭ *n* și cu doĭ *l*. Și numaĭ de cât îi apăru imagina Annicuțeĭ, ușoară ca o rôndunică. In adevĕr că părea animată în vênt. Își aduse aminte de scrisoarea feteĭ, și numaĭ decât o scoase din buzunar. Literele se înșiraŭ una după alta, cam plecate înnainte, fără tereremurĭ, ci numaĭ cu niște cozĭ enorme pe la *t* și *f*. Ce caracter avea icoana? Multă Voință... Cine știe?... Numele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

lui era scris drept, fără şovăire, cu nişte aduceri de condeiŭ în care par'că treceaŭ mîngâeri de mână. Ce prostii!... Comănesteanu zîmbi. Evident, Anna Villarà îl interesa. De ce-l interesa mai mult de cât Natalia? Îşi aduse aminte de farmecul nespus cu care începuse a iubi pe Natalia; de viaţa lor împreună; de puterea sentimentelor de atunci, care părea eternă. Ce se făcuseră toate acestea? O iubea par'că şi acum, dar cu totul alt-fel: îi era dragă pielea ei netedă, părul moale şi ascultător; îi era drag spiritul ei, repeziciunea cu care gândea şi simţea; melancolia umilă cu care părea câte odată că se desparte de lume şi rămâne singură. Dar toate acestea nu se mai reintegraŭ în unitatea morală a femeii iubite.

Şi dacă se gândea mai departe, în urmă, găsea şi alte sentimente ca acestea, înnecate în uitare. Va să zică trece cu adevărat totul? Putem iubi şi uita de atâtea-ori? Este schimbarea singurul lucru care cu adevărat nu se schimbă, singura lege?

Ca o mângâere discretă, în mijlocul a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cestei întristări nevinovate, păru a se desface, din pâcla depărtată a uitării, chipul Tincuței. Aceea rămăsese întreagă în sufletul lui, fără nici-o ştirbire, fără nici-o durere în aducere aminte. De ce Tincuța rămăsese, şi altele nu? Poate fiind-că murise?...

Şi se simți încălzit de milă; pieptul i se umflă cu putere; deschise geamul de la vagon şi lăsă ploaea să-i bată obrazul.

Trenul trecea în fugă pe lîngă sate învăluite în ceață. Cireşi sălbatici luminau fundul trist al zării cu mănunche de flori albe.

El reveni la loc, îşi şterse ţpicăturile de pe obraz şi rămase cu batista în mână. O nespusă melancolie îi cuprinse sufletul. Gândurile se frângeau neisprăvite. Imagini fragmentare treceau una după alta, ca niște umbre de păsări răsleţe. Îi veni în minte soră-sa. Chipul blând al Saşei îl liniști, ajutându-l par'că să-şi explice firea lui prin firea ei. Lui, viața îi era dragă; şi, cu toate astea, adesc-ori se simțea prins de dorurî de o lume nouă; adesc-ori neliniștea sufletească îl făcea să se creadă nefericit. Şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

lupta cu el însu-şĭ, căutând să prindă firul judecăţeĭ drepte: pentru ce nefericit? Câte odată i se părea că singura explicare a stăreĭ luĭ sufleteşti era explicarea stăreĭ sufleteşti a întregului popor român din doine şi poeziĭ: o lungă, lungă şi duioasă aşteptare de copil rămas fără părinţĭ, căruĭ babele îĭ spun că se coboară dintr'un tată frumos, venit de departe, şi dintr'o mamă rămasă văduvă şi plecată în lume. Cea maĭ mare mângâere a luĭ, când nostalgia aceasta supărătoare i se prindea de suflet, era câmpul, holdele întinse, vara, saŭ zăpada lucie, carna. In desfăşurarea dealurilor şi a văilor de la Comăneştĭ, de câte-orĭ nu simţise el, copil, când mergea tăcut alăturĭ de Şaşa, cum se destindea sufletul surorĭĭ sale!... Maĭ târdiŭ prin lumea largă, când se gândea la Şaşa, rămasă credincioasă pământuluĭ şi singurătăţeĭ, găsea că aşa trebuea să fie, fiind-că asta era firea eĭ e esenţial românească. Iar acum, el însu-şĭ, ajuns în pragul maturităţeĭ, înţelegea că-l prinde depe urmă fondul e îngădăuitoare tristeţe, rămas de la strămoşĭ, contra căruia în zadar încerca să lupte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Şi cum trenul mergea tot mai departe, se apropia tot mai mult de ţelul călătoriei,—în frământarea lui sufletească intra elementul nou al războiului: acţiunea. Un moment de grijă supremă îl făcu să deschidă ochii mari, privind în gol, şi să se întrebe: ce va face soldatul?...

Trenul ajunse la Giurgiu în amurg. Ploaca mai încetase.

Şi aci, ca şi la Bucureşti, lumea umbla forfota prin gară. Parte din public venea să vadă sosind regimentele, că aduceau cu dînsele pitorescul vieţei militare în campanie şi mai cu seamă elementul siguranţei generale: forţa; o altă parte venea după interese mai înguste, să expedieze cufere, să îngrijească de plecarea familiei spre locuri sigure...

In acest bazar curios de lume de tot felul; de îmbrăcăminte de oraş alături cu îmbrăcămintea de ţară; de fesuri roşii; de tichii şi şalvari bulgăreşti,—uniformele dominau şi erau simpatice. Rezerviştii, cu sacurile de gât, soseau de pe la staţiile intermediare, aducând un aer de seninătate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

câmpenească, ce ședea așa de bine maturității lor. Pe lângă unii, câte o mamă bătrână sau femeea cu copilul în brațe, uitând de jalea despărțirei și privind, aiurite, la mulțimea ce foia prin gară.

De când cu vestea că Turcii au început să treacă noaptea Dunărea, privirile păreau a merge dincolo de ceea-ce vedeau, căutând par'că să descopere necunoscutul.

Comănesteau se duse în oraș să mănînce. Cele două oteluri mai de seamă erau pline. Un birjar soios îl colindă tot târgul, până ce, la așa-zisul *hôtel du commerce*, găsi o cameră liberă.

Din mijlocul curței, plină de murdării și băltoage, o scară de lemn, alunecoasă și dreaptă ca o scară de pod, ducea la *etajul* 1. O unguroiacă, roșie la față, cu tistimelul aninat pe creștetul capului, îl învârti prin niște ganguri de scânduri, pline de noroiu, și-l duse la No. 7. Înnăuntru, un pat de lemn, mizerabil; două scaune de pae, din care unul transformat în *lavoir*, cu un ligheau de aramă și un ibric turcesc, elegant și neînțeles. Un aer de goliciune și sărăcie învăluiai toate cele...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

De acum începea farmecul vieţii de companie!...

Prânzi în oraş cu camarazi şi află că ordinele eraŭ în parte schimbate; că în loc de Frăteşti, Regimentul al 10-lea de dorobanţi trebuia să se întindă mai departe; că un corp, format din batalionul al 3-lea de vînători, regimentul al 8-lea de linie, regimentul al 10-lea de dorobanţi şi regimentul al 5-lea de călăraşi, trebuia să ia poziţie pe linia Frăteşti-Turbatu-Stăneşti.

Pe când cei-l-alţi vorbeaŭ în fuga de *Stăneşti*, el asculta cu cel mai mare interes descrierile locurilor. O nepăsare zgomotoasă caracteriza convorbirea colegilor săi: preocupări puerile, o oare-care trivilitate intimă, cu aduceri aminte de café-chantant, cu expresii de şcoală: „ma'-mă-si de răcan!“, „ce, dom'le, vreĭ să zicĭ că Fanny cântă mai bine de cât Martens?“, „hei, garçon, orĭ îmĭ daĭ o frigărue cum se cade, orĭ îţĭ daŭ o pereche de palme“. Un chelner jidan se furlandisea de colo până colo, răspunzând la toţi: „pronto, don Căpitan, soseşte!“, şi turnând cu amândouĕ mâinele,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

dintr'o sticlă, borviz, iar din alta, vĭn. Nicĭ-o preocupare de rĕsboiŭ, la eĭ, carĭ eraŭ chemaţĭ să facă rĕsboinl, - pe când toată lumea cea-l-altă nu vorbea decât de asta. Par'că o conspiraţie tăcută îĭ unea pe toţĭ într'un singur gând : să se bucure de ora prezentă. Cinea ştie ce va aduce ziua de mâĭne !...

Comăneşteanu eşi să tocmească un birjar pentru a doua-zi spre a-l duce la Stăneştĭ; apoĭ se duse să telegrafieze luĭ Milescu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

VI

In lumina limpede a unei dimineți de primăvară trăsura înnainta dealungul Dunării. Zilei de ploae urma o zi senină. Pomii din zăvoae înnălțaŭ ramurĭ încărcate de florĭ. Lemnul-câinesc părea învăluit în spumă de lapte; cătina înfiripa frunzele sale ascuțite într'un liliachiŭ spălăcit. Prin cohalmurile Dunării, carba, neagră-verde, era presărată de florĭ albastre. Icĭ și colo câte un piersic sălbatec înveselea privelișstea cu crăngile sale de sorcovă roșie.

Din toată firea se ridica un himn de viață puternică spre soare.

De pe înnălțimĭ, se vedea întreaga panoramă a malului stîng: micĭ parcurĭ de artilerie adăpostite pe după dealurĭ; corturĭ albe, fugând în perspectiva uneĭ linii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nesfirşite; sate grămădite sub copaci fumurii.

Dealungul drumului, trăsura întîlnea soldaţi de toate armele; caĭ năravuiţi de-a curmezişul şoseleĭ; săpătorĭ din secţia geniului lucrînd la apărărĭ: peste tot aceiaşĭ luptă a omuluĭ cu nevoile, ca şi în gara de la Filaret.

De la o vreme, trăsura lăsă şoseaua şi apucă pe o cărare ce şerpuea printre arăturĭ. Drumul, desfundat de ploĭ, era greŭ de tot. La fie-care pas, birjarul era amenințat să-şĭ rupă arcurile, din cauza gropilor săpate în marginea lanurilor.

Ajunseră în fine în preajma Stăneştilor.

De departe se vedea satul, aşezat pe povîrnişul uneĭ coline. Soarele bătea în acoperişul de tinichea al bisericeĭ, făcându-l să strălucească, par'că ar fi fost de cristal.

Deodată birja se întîlni cu un şir de care, ce pînă atunci eraŭ ascunse în vale, urcând din greŭ la deal, care şi căruţe bulgăreştĭ, de grădinarĭ şi agricultorĭ, pline de bulendre, cu femeĭ şi copiĭ deasupra. Ne maĭ încăpând pe drumul îngust, se revăr-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

saseră peste câmp, prin arătură, spre marea disperare a unuĭ domn, ce venea călare după dînșiĭ.

Comănești eanu făcu semn unuĭ bulgar să oprească, dar acesta trecu înnainte, împungând în bivolĭ și mulțumindu-se a zice: «sosiescu turcili»; al doilea bulgar voi să treacă și el, dar Comănești eanu sări în noroiŭ și-l apucă de piept.

— Stăĭ, bade. Unde-aț pornit-o?

Acesta, încăpățînat, trăgea înnainte, fără să rĕspundă.

— N'auzĭ, mă, bleotule! Unde vĕ duceț?

— Sosiescu turcili. Sîm la Bichetu.

— Nu-ĭ adevĕrat!

— Sîm la Bichetu, zise acesta, cu accentul luĭ bulgăresc, vrînd să treacă maĭ departe.

Tocmaĭ atuncĭ ajunse și domnul călare.

— Mĕ rog, domnule Căpitan, opriț pe infamiĭ aceștia, că mĕ lasă în mizerie: totgrâul e călcat în picioare... Le-a intrat în cap că vin Turcii... și toate acestea sunt numaĭ imaginațiĭ de-ale lor... Lasă grădinăriile pustiĭ... Innapoĭ, bleotule!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Cuvintele domnului de pe cal, cam radicale pentru grădinari, fură înţelese pe dos. Într'o clipă, cei de la carele din urmă înconjurară trăsura şi deteră năvală spre călăreţ, făcènd o gură până în slava cerului. Domnul de pe cal o rupse la fugă. O ploae de noroiŭ şi de pietre îl petrecu, până ce nu se mai vĕzu. Apoi bulgarii se împrăştiară, fie-care pe la căruţa sa, şi o porniră din noŭ.

Comăneşteanu rĕmase nedumerit, uitându-se la birjarul de pe capră, căruia îi ţîţîca inima de frică. Scena se petrecuse cu o repeziciune extraordinară. Birjarul dete un «io!» la cai şi cloşcăria o porni din noŭ prin hîrtoape.

Mulţimea asta speriată se ducea nebună încotro vedea cu ochii, de frica başibuzucilor. Ar fi trebuit un regiment întreg ca s'o poată opri.

Când scăpă din şirul carelor bulgăreşti şi dete la dealul Stăneştilor, trăsura ajunse de pe urmă pe domnul călare, care de astă dată era pe jos, cu calul de căpăstru, şchiop.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Comănești̦eanu se opri din noŭ să vorbească cu el.

— Ce este, mĕ rog, cu oamenii ăș̦tia?

— Heĭ, domnule Căpitan, grele vremurĭ am ajuns!... Bine, zĕŭ, c'aŭ venit aĭ noș̦tri la guvern, că ne prăpădeam... Uite, noĭ suntem fără ambiș̦ie, dar luptăm pentru o opinie... Mi-aŭ șchiopat calul, mizerabiliĭ!... aș̦a, de-o idee... că ci-că vin Turcii.

Cum vorbea el, amestecând alandala cal și guvern și Turcĭ, Comănești̦eanu îl măsura din cap pênă'n picióre. Scurt și gros cu pulpele strînse în niș̦te carâmbĭ creț̦ĭ, cu o căciuliță pe ureche, roș̦u și apoplectic la față, semăna grozav cu «Reacț̦ionarul dropicos» al Annicuț̦eĭ Villara. Oare să nu fi fost el?

Mihaĭ opri trăsura să-și aprindă o ț̦igară. Vêntul îĭ stingea mereŭ chibritul. Domnul cu calul scoase din buzunarul vesteĭ o bucățică de iască și i-o întinse.

— Poftiț̦ĭ, mĕ rog, că-ĭ maĭ *inflamabilă*.

Mihaĭ se uită le dînsul: semăna din ce în ce maĭ mult cu persoana imaginară a *Reacț̦ionarului dropicos*.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Suntem pe drumul Stăneştilor, nu-ĭ aşa?

— Intrăm chiar în sat.

— Eştĭ bun să-mĭ spuĭ pe care parte sunt casele d-luĭ Milescu... fiind-că am o scrisoare de la d-luĭ către... d-l Paraipan.

Era să zică «*către ingrijilor*».

— S'avem onoare: domnu' Căpitan; noĭ suntem domnu Paraipan...

El era!

- Cu ce vĕ putem servi?

Mihail îl rugă să se urce cu el în trăsură, şi îĭ dete scrisoarea.

D-l Paraipan se uită la adresă, nedomirit.

— E de la d-ra Villara, zise Comăneşteanu.

— A, vezĭ aşa! Imĭ trăsnea mie prin gând, da, zic, poate cine ştie... Va să zică e de la cuconiţa... Lume bună, d-le Căpitan... Că ştiĭ dumneata, moşia este a feteĭ... Eŭ unul pentru stăpânĭ trăesc. Pentru coana Annicuţa şi 'n gaură de şearpe intru..... Dumneaeĭ mĕ iubeşte ca o soră... Ştiĭ, eŭ cu politica!... Apăĭ dumneaeĭ unde mĕ încurajază să îmbrăţoşez cariera de deputat...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.fo/mdrr

Da'ştiĭ, mĕ simt eŭ fără carte, că cine n'are carte n'are parte... Este, d-le Căpitan?

— Da'cum să nu fic, d-le Paraipan. Eŭ sânt Locotenent.

— Că noĭ sântemĭ liberalĭ de la răposata Golească. Că fata e Villaroaică despre tată, da despre mamă e Golească curată.

— Aşa?

— Păĭ, mĕ rog, logofeteasa Tinca Golească, de la cutremur, s'a măritat tot după un Golesc, de la Piteştĭ. Şi numa după ce a murit Golescu de la Piteştĭ şi a rămas vădană, cu o fată s'a dus în ţara nemţească... Am fost şi eŭ la Carlusbad, d'a n'am înjurat ca atunceĭ de când sânt. Mĕ rog, domnu'Căpitan, să mĕ ţie numaĭ cu şuncă de aia otrăvită !.. Aşa că mama coaneĭ Annicuţa este Golească, şi despre tată şi despre mamă. Cum găsiţĭ *poziţiunea* noastră?

Comăneşteanu nu înţelegea.

— Cum, mĕ rog ?...

— Poziţiunea satuluĭ.

— A !... O găsesc frumoasă.

— Frumoasă. Ce e drept, nu e pĕcat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Avem apă prin curte. Am făcut de trece iazul morii jur împrejur, ca la Tuşnad.... Da, mĕ rog, să mĕ ertaţi, cu cine avem onoare?

Tocmaĭ intra trăsura în curte. Mihaĭ îşĭ spuse numele şi rugă pe Paraipan să citească scrisoarea.

Pecând acesta citea, o droaie de câĭnĭ i se gudurau prin prejur, sărindu-ĭ pe haine. El da cu picioarele luĭ boante în văzduh, ca să se apere. Un băetan ca de vre-o 15 anĭ, îmbrăcat cu pantalonĭ scurţĭ, dar murdar şi neţesălat ca un ţigan, i se anină de spate, la un loc cu câinii scotocindu-ĭ prin buzunare.

— Tatică, dă-mĭ tabachera...

— Fugĭ că te plesnesc!

— Pentru mama, doar nu pentru mine.

El, cufundat în cititul scrisoriĭ, pe care se vede că o descurca anevoe, întinse tabachera unuĭ câine. Băeatul se topea de rîs.

— Copil fără educaţie!...

Băcatul îşĭ muta fălcile din loc rîzênd.

— Costică eştĭ un copil pervers... Des-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

leagă calul şi du-l la grajd... Spune luĭ Ivan să vină'n coace.

Ivan era argat în curte şi bulgar în suflet. Incepea şi sfirşea toate cuvintele cu «nî», ceea-ce îĭ da un aer foarte bleot,

— Mi-am fost nî grîdinîţî nî Cuştîndin.

— Ce-aĭ făcut la grădină la Constantin ?..

Mergĭ de cere cheile la cucoana.

Ivan aduse cheile, şi ast-fel putură intra în casele proprietăţiĭ.

Pentru Comăneşteanu, deprins cu instalaţia de la Comăneştĭ, cu acareturile şi grădinile moldoveneştĭ de la Sarba, în care proprietarĭĭ puneaŭ toată îngrijirea şi adesea si averea, ruinându-se, — curtea boerească de la Stăneştĭ părea singuratecă şi părăsită. Casele, joase, se întindeaŭ în toate părţile, fără nicĭ o linie de architectură ; curtea, plină de tot felul de lighioane, era neîngrijită ; în jurul puţurilor, bălăceaŭ porcĭĭ prin noroiŭ. Se vedea bine că d-l Paraipan făcea maĭ multă politică decât administraţie.

Si, cu toate astea, aşezarea loculuĭ era minunată. Pe o parte curgea iazul morĭĭ,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaistoricaro.ro

strîns între două perdele uriaşe de plopi ; pe alta, grădina înconjura curtea cu pomi înfloriţi. Un aer de simplicitate tênără părea că învăluieşte toate cele. Natura surîdea, în pragul primăverii, cam tristă, cu o notă de melancolie bine-voitoare, atât de scumpă sufletelor cu adevărat româneşti.

Innăuntru impresia era ce-va mai bună. Mobile de lemn şi de viţă împletită, acoperite cu *cretonne*; mese vechi, aduse pe vremuri cu cheltueală mare din străinătate ; canapele şi sofale tot aşa. Peste tot, mirosul de casă închisă de ţară, în care scândurile spălate, sulfina, pâinea din sofragerie dau atâta caracter.

Aci se instală Comăneşteanu, singur, fericit de a-şi putea aduna gândurile fără a fi supărat de nimeni.

Incetul cu încetul, armata ocupa poziţiile ce-i erau date de Statul major. Batalionul lui Comăneşteanu se întindea împrejurul Stăneştilor. Intre sat şi Dunăre, depărtarea era destul de mare, iar locurile adăpostite de dealuri şi vălcele. Prin gura

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

torentelor şi pe albia Vîjiitoarii erau împrăştiate pichete de soldaţi. Sentinelele de pe malul Dunării fusesera retrase în interior, spre a nu mai rămânea pradă atacurilor îndrăsneţe ale Turcilor.

De îndată ce sosi, Comăneşteanu se prezentă Majorului Şonţu, comandantul batalionului. Ca şi dînsul, Majorul locuea în Stăneşti, la Primar, deşi, de fapt, îşi petrecea şi ziua şi noaptea pe câmp.

Cel d'intăi lucru ce-l impresionă, fu prefacerea caracterului majorului. Il cunoscuse vesel, harnic, iubitor de lume şi petreceri, iubitor de femei şi de întîmplări galante, —iar acum îl găsea senin, răbdător şi mai presus de toate cumpătat şi bun. Ziua, călare, noaptea, pe jos, părea cel mai vînjos dintre oamenii batalionului. Vorbea blând şi hotărît, privind par'că tot mai departe de clipa prezentă, senin şi frumos ca un voinic din vremuri de demult.

Mihai era surprins, încântat şi, fără voe, stăpînit de comandantul lui. Când intra seara la Milescu să se odihnească, adormea de cele mai multe-ori gândindu-se la dînsul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Îi lăsa impresia unuĭ cal arab pe care nu-l văzuse pênă acum decât la părăzĭ, gătit şi mîndru, dar care acum îl încremenea prin înţelepciunea, prin puterea şi prin focul cu care biruia şi stăpînea pe toţĭ. Se destinsese par'că în el nervul uneĭ vieţe nouă, de muncă neadormită şi de generositate.

In drumul ce-l făceaŭ adesea printre picheteː Majorul ţinea de regulă malul deschis. Comăneşteanu încerca să-l ducă pe la adăposturĭ.

— Ia să ne coborîm maĭ jos, d-le Major, că trag Turciĭ în noĭ ca în ţintă.

El da din mână.

— Ba nu trag nimic. Şi eĭ staŭ ca şi noĭ ascunşĭ după metereze.

— Ba uite că trag.

Tocmaĭ fluieraŭ gloanţele peste capetele lor.

Majorul se opri în loc şi se uită la Locotenent zîmbind.

— Asta-ĭ rĕsboiul, Mihaĭ.

— Ba să mĕ ertaţĭ, d-le Major. De ce să morĭ de un glonţ orb?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

El înnălță din umerĭ și merse maĭ departe, coborându-se pe o cărare adăpostită. Aci se opri, scoase din buzunarul tunicel o tabachere și aprinse încet o țigare.

— Toate gloanțele sunt oarbe, Mihaĭ.

— Dați-mĭ voe, d-le Major: sânt oarbe, fiind-că rar te ia la ochiŭ inamicul; dar când mergĭ în contra luĭ, și cazĭ de un asemenea glonț, te-aĭ dus să-l cauțĭ și morĭ cu spor; pe câtă vreme așa, morĭ par'că te-aĭ fi împușcat singur, din greșeală.

Majorul iar dete din umerĭ și maĭ făcu câțĭ-va pașĭ; apoĭ iar se opri.

— Crede-mĕ Comăneștene, asta-ĭ rĕsboiul. De la început până la sfârșit, ți-aĭ pus viața hipotecă, și orĭ-ce glonț, orb saŭ ncorb, ți-o scoate în vênzare. Puțin fatalism nu strică... Și nu numaĭ fatalismul te povĕțuește să fiĭ așa, ci și datoria de bun soldat. Aĭ venit să te batĭ saŭ să te strecorĭ printre gloanțe?...

— La drept vorbind, d-le Major, am venit fiind-că m'ațĭ chemat... și cred că așa sunt ceĭ maĭ mulțĭ. M'oĭ bate și eŭ, când o sosi momentul, dar vĕ mărturisesc că nu am

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nicĭ o ură personală contra niměnuĭ... Patriotismul meŭ se deşteaptă câteodată sub formă de dor de trecut. Mi-e dor de strămoşiĭ noştriĭ, de Vlad Ţepeş, de Ştefan cel Mare, de paloşe şi de flamure...

— Asta-ĭ literatură, Comăneşteno.

— Ba zĕŭ nu. Aşa simt eŭ. Aceia se băteaŭ fiind-că uraŭ pe duşmaniĭ lor; se bateaŭ ca să-şĭ apere viaţa şi averea. Da noĭ ce avem cu Turciĭ? saŭ Turciĭ cu noĭ? Dacă e vorba pe ură şi iubire, în altă parte m'aş întoarce.

— Ia asculta-mĕ Comăneşteno. Eŭ îţĭ vorbesc ca soldat. Astă-zĭ, maĭ mult ca orĭcând, valoarea oamenilor, a ofiţerilor şi a soldaţilor, hotărăşte de soarta rĕsboaelor. Fiind-că, cine pune în linie de bătae 100000 de oameni, e sigur că va găsi în faţă cel puţin tot atâţĭ inimicĭ, înarmaţĭ tot aşa de bine, cu aceleaşĭ sisteme, cu aceleaşĭ secrete. Prin urmare unde fie-care unitate este superioară (şi maĭ cu seamă superioară prin forţa morală) unităţiĭ din faţă, acolo e victoria. Ceea ce-mĭ spuĭ d-ta despre strămoşĭ, sunt visurĭ de oamenĭ fără voinţă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Toţi visătorii se'ntorc spre trecut, din lipsă de energie. Şi eŭ citesc bătălia de la Rovine, dar în loc să pun mâna pe condeiŭ, îmĭ vine să pun mâna pe sabie. Ştefan cel mare ?... Are să se nască!... Ochiĭ înnainte, în viitor! pieptul deschis la gloanţe !.. Am să cad, dacă mi-o fi scris să cad ; dacă nu, am să ajung unde vreaŭ să ajung! Şi de voiŭ cădea eŭ, aŭ să ajungă alţiĭ.

Şi, punând mână pe umărul Locotenentuluĭ, urmă înflăcărat :

— Nu ştiĭ ce bine îmĭ pare c'am intrat în rĕsboiŭ !... Mi se risipea viaţa în moliciune, între fuste şi cărţi de joc, într'un colţ de provincie saŭ în altul. Uite, simţeam în mine putere cât în doĭ oameni, şi nu mĕ pricepeam cum s'o întrebuinţez. Cât eram maĭ tênĕr, făceam pe fie-care lună câte o trăsnae... Ce spuĭ dumneata !... Rĕsboiul este sfânt. Cine n'are pentru ce se bate, trebue să-şĭ găsească cauze. Numaĭ popoarele puternice se bat, şi numaĭ a celor ce ştiŭ să se bată este viitorul... Tot umanitarismul modern e histeric curată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Tocmaĭ atunceĭ eşi de după un cot de mal, un caporal, care rĕmase smirna înnaintea lor:

Să trăiţĭ, dom'Major!

— Ce este băete?

— Aŭ sosit de la Giurgiŭ nişte *lotce*...

— Să poftească.

Caporalul făcu *stinga'n pre*, şi dispăru. Majorul urmă maĭ departe:

Ştiĭ nemţeşte?...

— Puţin.

— Vream să-ţĭ spun că dacă e vorba pe teoriĭ umanitare, singura sectă de idealiştĭ pentru care am respect, este acea a nihiliştilor şi a anarhiştilor. Sunt nebuniĭ cât poftiţĭ, şi-aşĭ fi gata să-ĭ împuşc pe toţĭ când mi-ar cădea în mână, însă nu din ură personală, ci din reacţiune, spre a opune o forţă uneĭ alte forţe. Dar mĕ'nchin lor. Aceia se ridică împotriva uneĭ tiraniĭ absolute saŭ împotriva tiranieĭ şi maĭ mişeleaască a majorităţilor electorale; se ridică împotriva inerţieĭ morale a claselor stăpînitoare. Eĭ aduc cu dinşiĭ *voinţa*, care este secretul orĭ-căreĭ conştiinţe individuale, a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

libertăţii lăuntrice, cea mai rară, cea mai grea de dobîndit din toate libertăţile...

— Aceea de a ucide fără remuşcare...

Majorul se opri un moment şi se uită lung la Locotenent.

— Bine... te ştiam, Comănescule, om cult şi cu mintea deschisă...

— Cred ca aşa şi sunt, saŭ cel puţin doresc să fiŭ.

— Atuncĭ cum de nu înţelegĭ că eŭ nu fac apologia nihilismuluĭ şi a anarchismuluĭ, ci a voinţeĭ admirabile ce se găseşte în aceştĭ oamenĭ. Trebue să înţelegĭ că dacă eĭ ucid fără remuşcare, cum zicĭ dumneata, aŭ siguranţa absolută că vor fi ucişĭ şi martirizaţĭ; că nu ucid ca să fure; că sunt idealiştĭ; că *spiritul care neagă* este o necesitate logică, într'o lume stricată până la măduvă, cum este o necesitate logică cuţitul într'o cangrenă. Ce-aŭ fost toate revoluţiile dacă nu *spirit negativ?*

— Eŭ sunt conservator şi nu aprob revoluţiile.

— Asta e o formulă goală. Le aprobĭ saŭ nu le aprobĭ, ele se fac. Rousseau a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

încercat o revoluție pacînică, destructivă și constructivă. S'a aruncat în mijlocul societății franceze din veacul trecut, ca într'o odae în care se sinucide cu cărbuni un disperat ; a spart ferestre, a dărîmat uși, a distrus cât a putut. Când a vrut să construească, cu *Contractul social*, n'a făcut nimic. Dar privilegiile, prejudecățile, furturile, cruzimea lumii franceze din veacul al XVIII-lea aŭ fost pentru totdeauna distruse. Voința este ce este, Comăneștene, crede-mĕ.

— Mĕ ertați, d-le Major, zise un Sublocotenent ce sta de câte-va minute la o parte, aș avea un cuvênt să vĕ spun.

— Crede-mĕ, Comăneștene, voința este totul. Nu te teme de gloanțe și de moarte, nu urî rĕsboaele, că prin ele și numaĭ prin ele trăesc popoarele... Ce dorești, domnule?

— Aŭ sosit niște *lotcĭ* de la Giurgiŭ. Caporalul care a venit să vă ia ordinele, cred că n'a înțeles bine lucrurile : sunt niște bărcĭ...

— Și ce ordin am dat ?

— Ca să poftească...

Majorul începu să rîză.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Foarte bine: să poftească sănătoase. Să le ridice pe albia Vijiitorii, Iordănescule, şi pentru la noapte sa fiţi gata.

Am înţeles, domnule Major.

— Du-te şi dumneata, Comăneştene, de mănîncă şi te odihneşte, iar pe la amurg să te afli aicî, că astă-seară ne botezăm.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

PR 25 VI 425

VII

Comănești eanu, mergênd acasă să se odihnească, se gândea la Milescu. Ce se făcuse? Vrea să plece cu el din București, în furia entusiasmului; vrea să vină a doua zi; trebuea să vină la 17; și nu venise nici pênă acum.

Acelaș om, Milescu. Cât îl ținea cine-va de aproape făcea din el ce vrea; cum îl scăpa din mână, nu mai era de nici-un temeiu.

Pe când tocmai trecea podețul de pe iaz, gândindu-se ast-fel, zări printre plopi două birji în curte, pline de cufere, iar în pridvor pe Milescu, în uniformă, cu chipiul în mână, strigând la Paraipan și la birjari:

— Mii de universuri și de tunete!... Ia cufărul de ureche, d-le Ioane. Nu așa!... nom d'une pipe!...

Cum văzu pe Comănești eanu, începu să-i facă semn cu amêndouă mâinile uitând de cufere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Fetelor!... Elencuţo, Annicuţo, vine Comăneşteanu!

Elena şi Annicuţa eşiră şi ele în pridvor, îmbrăcate de drum, cum se aflaŭ.

Comăneşteanu descălică încet, prins par'că de un sentiment curios de nelinişte. Se deprinsese a trăi singur, acolo, în casa Annicuţeĭ, gândindu-se la dênsa. Acum, când o vedea în realitate, i se părea că icoana ideală fuge...

Milescu puse neta luĭ sgomotoasă în totul, îmbrăţişând pe Mihaĭ, bufnind pe năriĭ, pocnind din palme, — aşa că reîntâlnirea tinerelor femeĭ cu noul amic, cunoscut de prea puţin ţimp şi totuşĭ intrat aşa de repede în intimitatea vieţiĭ lor, se petrecu fără prea multă jenă.

Acoperită pe ochĭ cu un văl des Annicuţa venise încet în urma soră-seĭ. Era palidă, râdea fără pricină, se mişca în sus şi în jos fără rost. Milescu o urmărea cu privirea peste tot, şi din când în când se oprea din vorbă spre a-ĭ zice:

— Eĭ, Annicuţo?

— Ce este?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Nu-ți ridicĭ voalul de pe ochĭ?

— Ba da.

Insă nu și-l ridica.

De fapt, Milescu, care observa pe cumnată-sa, era el însu-și fără equilibru stabil.

Abia ajuns, ar fi voit să intre în luptă cu Turcii. Simțea ce impresie ciudată producea asupra lui Comănesteanu, prin nehotărîrea spiritului sĕŭ, și ar fi voit par'că să rĕscumpere, cu prețul chiar al celor maĭ marĭ jertfe, greșala de a fi venit așa de târziŭ la regiment.

— Ce facem Mihaĭ? Turcii aŭ bombardat Calafatul și Giurgiul; ba crĭ îmĭ pare că aŭ tras și asupra Olteniței...

— Am auzit.

— Eĭ, noĭ...

— O să le rĕspundem. Astă-seară trecem Dunărea.

— Bravo!... Fetelor, să deschidă cuferele și să-mĭ puneți la o parte lucrurile mele.

Elena rĕmase încremenită.

— Trecem deja Dunărea?.. întrebă ea, cu un accent de nespusă tristețe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Annicuța, care își scoase pălăria din cap și asculta cu luare aminte, se făcuse și mai palidă de cât cum era. Comănești eanu se simți, ca și în București, cu soră-sa, mișcat de acelaș simțimênt de milă și de descurajare, față cu înduioșarea femeească. Femeile la rĕsboĭ sunt o pacoste, gândi el, încercând să frângă cu voința lui bărbătească valul de emoțiune ce i se revĕrsa peste suflet.

Trecem: cine? zise el, ironic.

Elena se uită la el, blând.

— Așa este, noĭ nu putem trece rĕspunse dînsa, gânditoare. Ce e de făcut?....

Era atâta umilință în aceste cuvinte, încât Mihaĭ se simți vinovat cu ironia lui, față de sinceritatea tristă a Elenei. De aceea, neștiind cum să dreagă lucrurile, se apropiă de dînsa binișor și îĭ spuse că treceaŭ Dunărea numaĭ în recunoaștere ca să maĭ sperie pe Turcĭ; că la Rusciuc, comandantul Achmed-Kaiserli-pașa, era prea îndrăzneț și avea nevoe de dovezĭ hotărîtoare că nicĭ nouă nu lipsește îndrăzneala, la trebuință.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Numele luĭ Achmed-Kaiserli-paşa resună în auzul Elencuţeĭ ca o descărcătură de tun. Annicuţa se apropriase şi dînsa, şi asculta cu luare aminte.

— Va să zică cum trecem? pardon: cum *treceţi ?*... întrebă Elena.

— Trecem la noapte, cu bărcile.

— Şi după aceea vĕ întoarceţĭ, zise Annicuţa.

— Negreşit.

Comănesteanu se uită la fată. Ea privea liniştit înnaintea ochilor, ca şi cum întrebarea ar fi fost o urmare firească a gândurilor. Elencuţa zîmbi.

— Treceţĭ cu toţiĭ, saŭ namaĭ cine vrea? urmă Annicuţa.

— Trecem cu o mână de soldaţĭ aleşĭ.

Fata se uită la el, clipind din gene. Se vedea bine că maĭ avea ce-va de întrebat, dar că nu îndrăznea. Elencuţa îĭ veni în ajutor:

Trecĭ şi dumneata?

— Da. Am un major cu care m'aş duce şi în iad, dacă ar fi Turcĭ şi pe acolo.

— Ba bine că nu, zise Annicuţa, cu o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ușoară intonație copilărească : toți ar trebui să fie în fundul iadului.

Mihaĭ și Elencuța rîseră cu plăcere de gluma feteĭ. Milescu care se întorsese din nou să se lupte cu cuferele și cu Paraipan, voea să știe și el de ce rîd. Numaĭ Anna rămânea serioasă.

Pênă la vremea meseĭ, se primblară prin curte și prin grădină. Anna cunoștea toate colțurile, toți pomiĭ. Mergea ușoară de la o brazdă la alta; întindea brațele spre crângile înflorite ale merilor; punea vîrful piciorului pe cărămiziĭ ce abia eșcaŭ din apă, făcând totul cu îndemânare.

Tinerețea, care se necunoaște pe sine întotdeauna, era la Anna par'că maĭ inconștientă decât la alțiĭ, poate tocmaĭ fiind-că era maĭ deplină. Toată persoana eĭ se desfăta într'o lumină de primăvară intensă. Din coloarea străvezie a pieleĭ, din ochiĭ limpeziĭ, din gura veselă, viața se revărsa în valuri, ca un himn de mulțumire către atotputernica natură, ce o făcuse din plin. — Toți cei din prejurul eĭ simțeaŭ înrîurirev acesteĭ firĭ bogate; uniĭ o admiraŭ, al-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ții se fereaŭ de dînsa, dar nicĭ-unul nu trecea fără să n'o vadă.

Comăneşteanu înţelesese de la început, cu provestirea ce o daŭ de departe, în uniĭ oameni sănătoşi, întâmplările vieţeĭ lor viitoare, că Anna avea să prindă un loc în drumul luĭ. Acum, când o revedea din noŭ, par'că şi maĭ bogată de tinereţe, şi maĭ hotărîtă în căutarea uneĭ fericiri apropiate, era încredinţat maĭ mult ca oriĭ-când că Anna intra în sufletul luĭ, pe nesimţite, dar sigur cum intră un obiceiŭ bun, ce răspunde uneĭ năzuinţi a firiĭ noastre. Căcĭ acolo era secretul de care nu-şĭ da el seama: el credea că nu maĭ trebue şi nu maĭ poate să iubească.

Şi, de sigur, se înşela.

Find-că, în singurătatea de la Stăneştĭ, atât de plină de lumea reală a lucrurilor Anneĭ, se înfiripase cu încetul un chip nereal, mîngâeat de izvorul nesecat al iubiriĭ, ce curge în toate sufletele omeneştĭ. Când Anna veni să prinză, pe conturul săŭ real, liniile figuriĭ închipuite, portretele de abia maĭ semănaŭ. Dar, ca şi cum imagina a dum-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

brită în singurătate ar fi fost mișcătoare și neînchegată, se potrivi încetul cu încetul pe fața limpede a Anneĭ, până ce una și alta deveniră una: Anna.

Iar fata simțea și se bucura, și, cum zice poetul, chema, ca o fântână clară, către liniștea verdeluĭ fund:

e splendon freddi e chiamano a i silenzi
del verde fondo.

La masă, Milescu ceru luĭ Mihaĭ să-l prezinte chiar în seara aceea maiorului Sonțu. Voea cu orĭ-ce preț să treacă Dunărea.

Crezĭ că o să primească?

— De ce nu?

— Cum am stat eŭ, domnule, până acumă la Bucureștĭ, ca un dobitoc!..

— Aĭ avut și afacerĭ, zise nevastă-sa, ca să-l îmbuneze.

— Afacerĭ, vacs!.. Am stat pentru partida de *écarté*. Am avut, domnule niște *passe*, de m'am speriat. Cum intram la rînd, svântam *șuetele*. Toate ciurucurile s'aŭ umplut de banĭ. Imĭ era milă de bancherĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

şi vream să plec. Da'crezĭ că mă lăsaŭ băcţiĭ?...

Comăneşteanu rĕmase uimit, şi nu se putu opri de a nu-ĭ zice:

— Bine, Milescule, pentru asta aĭ întârziat pênă acuma?

Elena şi Annicuţa se uitaŭ în jos.

— Ce să fac mon cher?.. S'aŭ pus toţĭ pe spinarea mea, aŭ umblat pe la minister să-mĭ prelungească congediul... O comedie întreagă.

Apoĭ atinse pe nevastă-sa peste mână.

Făr'de Elencuţa nicĭ acum nu veneam... Sunt păcătos: nu pot spune omuluĭ verde în ochĭ: nu.

După aceea se sculă, cam stângaciŭ, şi prinse a fluera, primblându-se de colo pênă colo.

— Annicuţo, cum e motivul din sonata noastră?

— Care sonată?

— Sonata noastră, de.

— Asta-ĭ frumos! Pentru tine, toate sunt sonatele noastre.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Sonată variată. Una singură e. Am găsit, am găsit :

Şi trecu la piano, îl deschise, sfîşind căptuşala cu care era acoperit, şi prinse câte-va acorduri.

In lumina crepusculară a zilei ce murea, se ridică de pe clapele candide ale pianului o armonie îndureratã, ce umplea casa de vibraţii, creştea, creştea par'că să îndoae zidurile. In acordurile sfîşietoare ale unuĭ marş funebru, vocea luĭ Milescu aruncă tema despre care întreba pe Annicuţa, câte-va note simple, cântate cu glas limpede de tenor, ce păreaŭ ca niște petale de florĭ pe un mormênt.

Efectul fu immediat.

Ceĭ treĭ, rĕmaşĭ la masă, plecară ochiĭ în pămênt.

Muzica se opri. Milescu nu se maĭ auzea.

Ce curios om ! gândi Comăneşteanu, când fu din noŭ stăpîn desăvîrşit pe sine.

Elencuţeĭ îĭ daseră lăcrămile. Işĭ duse încet batista la ochĭ şi rĕmase cu capul plecat pe mână.

— Du-te la el, zise ea Annicuţeĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Apoĭ, adresându-se luĭ Comănești eanu :

— E nenorocit... Simte că a greșit, întârziind prea mult. Nu e vre-o vină mare. Dar dumneavoastră, bărbaţiĭ sunteţĭ aşa de neînţeleşĭ în unele feluri de a suferi, încât nouă ne trebue o practică specială pentru a vĕ pricepe. Amorul-propriŭ la dumneavoastră e fără margini...

Incerca să zîmbească şi nu izbutea.

— E atât de bun !... Aş fi voit să te rog... Mĕ tem să nu facă vre-o copilărie. Sunt două săptămâni de când e aşa cum îl vezĭ, nemulţumit de el, dar fără putere de a lua o hotărîre. Imĭ muşcam degetele că nu l-am lăsat să plece cu dumneata... Voeam să te rog să nu-l pierzĭ din vedere astă-seară, dacă treceţĭ Dunărea. Nu de alta, dar înnoată bine, şi cum sunt sigură că va căuta să-şĭ îndrepteze greşala cu cine ştie ce... nebunie eroică de-a dumneavoastră, te rog să nu-l laşĭ singur...

Ea tăcu. Comănești eanu se uita la dînsa. O uşoară roşaţă i se urca în obraz. Se juca pe faţa de masă cu vîrful unghieĭ.

— Oare de ce nu vine Nicule !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Din camera de alăturĭ vocea luĭ Milescu rĕspunse:

— Cu-cu.

Par'că toată invocaţia funebră a luĭ Beethoven se petrecuse cu un veac înnainte. Milescu fluera ca mierloiĭ, cotcodăcea ca găinele, ţipa, urla în toate felurile.

Elena se însenină.

Copil! zise ea rîzênd.

— Artist! zise Comăneşteanu.

Elencuţa, care vrea să se scoale, se opri.

— Adevĕrat, zise ea, încet. Pe ce pune mâna, ese frumos. L-aĭ auzit la piano. Să-l auzĭ cântând din ghitară, din flaut din armonică...

— Da'nu-l ştiŭ eŭ!

Ea se sculă.

— Ce facĭ acolo, Nicule?

— Mĕ'mbrac de bătălie, dragă. Comăneştene eştĭ gata? Am zis să pue caiĭ.

— Sunt gata.

— Unde e Annicuţa? întrebă Elena.

— Visează la stele. Ia vino, dragă, de m'ajută, că nu găsesc nicĭ cravată, nicĭ chipiŭ, nimic. Boul de Dumitrache! O să-l

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

albastru

mătur curând-curând. In valiza mea par'că aŭ dat Turciĭ !...

Nevastă-sa rîdea pe îndesatele, făcând semne din ochĭ luĭ Mihaĭ. Milescu mormăea singŭr :

— Bre !... zavera să fi trecut pe-aicĭ şi tot nu era învălmăşala asta. N'auzĭ, Elencuţo !

— Ce vreĭ, frate ?

— Vacs !... Vreaŭ să răspunzĭ la apelul nominal când îţĭ poruncesc. Mă !... şi femeile astea !... Nu te însura, Comăneşteneo....

Elencuţa se duse repede la dânsul.

Mihaĭ îşĭ aprinse o ţigară şi eşi în balcon.

Anna se primbla liniştită prin faţa caselor, cu un şal pe umerĭ. Cum îl văzu, veni şi se rezemă cu braţele de parmaclîc.

— Cam întuneric astă-seară. Cum o să treceţĭ Dunărea ?...

Comănesteanu se coborî lîngă dênsa.

— Cred că dacă n'ar fi întuneric, n'am trece.

Ea tăcu. Cea din urmă linie de lumină se lăsă pe după plopĭ, departe ca într'un vis.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Luna rĕsare târziŭ...

— In curând o s'avem lună nouă.

Anna se uita la el, luminată de fanalul ce era aprins în balcon. Avea un aer preocupat; ar fi voit par'că să'ntrebe ce-va, şi nu ştia cum să'nceapă. Făcu câţi va paşi, urmată de Mihaĭ.

— Am avut plăcerea să cunoaştem pe sora dumitale... prin d-na Cantă...

Comăneşteanu se opri loculuĭ.

Dênsa se întoarse spre dênsul, zîmbind, pe cât se putea vedea.

De ce?... întrebă ea, curioasă.

— De nimic.

Anna îl luă binişor de braţ.

— Imĭ daĭ voe... Da, am avut plăcere s'o cunoaştem. O adevărată plăcere, fără banalitatea ce însoţeşte asemenea vorbe. Se chiamă Saşa, da?...

— Da.

— Pênă acum nicĭodată n'am dorit să fiŭ alt-cine-va... De ce rîzĭ?

— Eŭ?!

— Poţĭ să rîzĭ, însă e aşa: pentru în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tiiaşĭ dată aş dori să fiu alta. Aş dori să fiu sora dumitale.

Comăneşteanu se înclină fórte ceremonios, deşi nu-l vedea nimenĭ. Braţul feteĭ tremura şi el însu-şĭ se simţea mişcat.

Anna se opri.

— Mĕ rog... nu cum înţelegĭ dumneata, zise ea.

— Eŭ nu înţeleg nimic rĕŭ...

— Vream să zic că aş vrea să fiŭ cum e sora dumitale... Ştiĭ că poate să vie să ne vadă, — cu d-na Cantă.... Să ne dăm la o parte, că sosește trăsura.

Se deteră la o parte. Trăsura se opri în faţa scărĭĭ, în lumină. Paraipan era pe capră, lângă vizitiŭ. Făcea zel.

— Uite ce prost e, zise Anna rîzênd.

— *Reacţionar...*

— ... *dropicos*, adăogă fata repede.

Apoĭ încet :

— La revedere.

Comăneşteanu, fără să ştie cum, îĭ luă mâna. Ea părea că simte mişcarea ce se făcea prin întuneric, şi cu îndemănare, dete vîrful degetelor să i le sărute.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— La revedere, zise ea, încet. O să vĕ întoarceți cu bine... Noĭ o să vĕ așteptăm...

Apoĭ, ca și cum s'ar fi temut să nu fi zis prea mult, adaose:

— Sunt sigură că Elencuța așteaptă pe Nicu...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

VIII

Mai multe nopți dea-rîndul lucrase soldații în albia Vîjiitorii, ca s'o adîncească, și să ajute astfel apele Dunării a se urca la deal, pînă la un cot. Plouase de curînd și torentul aducea cu densul militură. Ceea-ce munceau noaptea, se astupa ziua. Goi pînă la brîu, plini de noroiu, oamenii trăgeau ca la prăşilă, mai cântând, mai înjurând, după fire. Intr'un zăvoiu de cătină ardea focul de vreascuri, mititel și pipernicit, ca să nu se vadă de pe malul turcesc. Soldații se pârpăleau la flacără. Unul rezemat într'un cot, mormăea din fluer; altul, pe vine, răsucea o țigară; un al treilea își încălzea palmele. Un biet țigan, printre dênșii, se văita de un dinte.

— Scoate-l, măi Sticlete, că-ți creşte altul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Păĭ l-aș scoate, nea Petreo, da pênă să-ți easă dintele, ți-a eșit și sufletu' !...

— O fi de lapte, măĭ.

— Pune-ĭ niște praf de pușcă, țigane, și dă-ĭ foc, zise Caporalul, care-și răsucea țigara.

Țiganul se uita cu jind la el:

Haoleŭ, domnu'Căprar, ca tare aș maĭ trage și eŭ un fum.

— Dacă aĭ tutun, îți daŭ eŭ foiță.

— Doar să vênd pe taĭca la drăgaĭcă.

Glumele căde aŭ în piroteala nopții. Munca n'avea spor, oamenii își sleiaŭ puterile de geaba.

Comandantul batalionului inspectase lucrările și înțelesese că ideea adînciriĭ albieĭ era curată pierdere de vreme. De aceea, poruncise oamenilor să părăsească lucrul.

In seara de 28 Aprilie, luntrile lipovenești fură scoase pênă în gura Vîjiitoriĭ. Un pîlc de vre-o 60 de soldați aleși printre ceĭ ce știaŭ să înnoate, fu coborît în prundul gârleĭ, numaĭ cu pușcile și patrontașele.

Luntrile negre, cu fundul ascuțit și vîrfurile întoarse în sus eraŭ greŭ de încărcat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

La cea mai mică atingere se plecaŭ pe o parte.

Ofiţeriĭ deteră ordine să le tragă jumătate pe uscat, ceĭ maĭ greoĭ se urcară astfel ; ceĭ maĭ sprinteni le împinseră în apă şi săriră în ele din fuga.

Totul se făcea în tăcere. Nimeni nu vorbea decât cu grijă, prin şoapte.

La a treia barcă, o palmă solemnă răsună în liniştea nopţiĭ. Majorul se apropiă de grupul de unde pleca zgomotul.

— Ce este ? întrebă el, supĕrat.

— Să trăiţi, domnu'Maiur, soldatul Ion Savu nu vrea să intre în luntre.

— Unde eştĭ, măĭ băete ?

— Să trăiţi, aicĭ suntem.

— De ce nu vreĭ să mergĭ ?

— Ba vrem, să trăiţi, da'nu putem.

— De ce nu poţĭ ?

Soldatul o dete prin singular :

Imĭ vine ameţeală, să trăiţi, că taica a murit înnecat în Siretiu.

Milescu, care era cu Comăneşteanu la spatele majoruluĭ, zise încet luĭ Mihaĭ :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Grozav i-aș da două palme sergentului care l-a bătut !...

Majorul se gândea.

— Unde-i Sub-Locotenentul Iordănescu ?

— Aicĭ, domnule Major.

— Aprinde felinarul.

Sub-Locotenentul se cam foca :

— Să nu ne vadă, d-le Major.

— Aprinde, domnule, și nu răspunde !... Ți-e frică să nu te mănînce Turcii ?...

Sub-locotenentul aprinse felinarul, ținêndu-l tot cam pe după dînsul. Majorul porunci din nou :

— Să vie patru oamenĭ. Sergent, ia-l !

Soldații puseră mâna pe Ion Savu și-l ridicară pe sus, aruncându-l în luntre ca pe un sac. Majorul zise încet către Comănesteanu :

Alt-fel, ar trebui să-l împușc.

Milescu încremenise. Toată simpatia ce simțea pentru Major dispăru deodată. Se urcă în barcă moleșit ca o bleandă.

De îndată ce fu lângă Comănesteanu, se plecă spre el și îĭ zise la ureche :

— Mon cher, votre commandant me dégoûte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Comănești eanu îl atinse pe umăr :

— Allons. allons...

Mi-aĭ spus că e bun, că e ertător... Asta îți este bunătatea?

Nu putem vorbi acum, dar fiĭ încredințat că așa trebuea să facă. Rĕsboiul nu se poartă cu milă și cu dulcegăriĭ sentimentale. Închipuești că din ceĭ 60 soldați, la 30 le-ar fi venit amețeală...

Milescu dete din cap :

Eștĭ terre à terre astă seară.

Comănești eanu zîmbi și nu maĭ rĕspunse.

Luntrele înșirate una după alta, merserĕ o bucată bună pe lângă malul românesc în susul apeĭ, ca să nu le ia curentul și să le ducă prea jos, unde Dunărea se desfăcea în maĭ multe brațe.

La un semn al majoruluĭ, vîslașiĭ repeziră luntrile în șioiul apeĭ. La început, lopețile făceaŭ zgomot, plescăind de geaba, ca și cum ar fi fost mânuite de copiĭ. Soldațiĭ, născuți și crescuți pe baltă, se simțeaŭ neîndemânatecĭ.

— Ce dracu, mă, Bercule, zise unul încet, par'că trag în nisip...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ia-o domol, Stănică. Zi-i ici cu mine : una, două...

Un «sîîît!» poruncitor se auzi de la luntrea din cap, unde era Majorul, şi nimeni nu mai suflă.

Soldaţii simţeau alicneală la inimă, par'că n'ar fi mâncat de două zile. Tăcerea, întunericul nopţii, gâlgâitul şopotitor al ochiurilor neliniştea pe ceĭ mai mulţi. Apa curgea pe nesimţite. Ici şi colo străluciri neînţelese se resfrângeau în rotocoalele untdelemnii ale Dunării. Sclipiri depărtate de stele se încreţeau pe unda mişcătoare.

Tăcerea devenea absolută; dar cu cât ea creştea mai mult cu atât lumea părea că fuge mai departe de ceĭ din luntre. Un caporal întrebă încet pe Comănesteanu :

— Să fie oare zece, domnu'Locotenent?

Un zgomot surd, venind ca din funduri de pământ, începea să învălue tăcerea nopţii Se auzi glasul Majoruluĭ :

— Să se schimbe oameniĭ de la lopeţi: unul câte unul.

Ordinul trecu din luntre în luntre.:

— Să se schimbe oameniĭ de la lopeţi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

După câte-va minute, acelaş glas poruncea:

— Mână!

Braţele odihnite dau putere nouă bărcilor. Zgomotul surd creştea: ajunseseră în mijlocul Dunării, unde apa venea furioasă, clocotind şi rostogolindu-se. Nimenĭ nu se mişca.

Milescu se îmbunase. Cerul, limpede, îl furase de pe pământ. Alunecase în fundul bărcii, între doĭ soldaţĭ, urmărind cu ochiĭ şi însemnînd în gând constelaţiile.

Comăneşteanu se simţi deodată atins pe genuchiŭ:

— Uite, Mihaĭ, ce frumos răsare Antares din ape...

Soldaţiĭ ridicară capul. In adevĕr, o minunată stea roşie scapăra din lumine.

— S'a aprins de tot, bato'vina eĭ!... zise unul din oamenĭ.

Toţĭ ceĭ-l-lalţĭ se uitară spre cer, înfioraţĭ ca de spaimă. Un chiot lung răsună în văzduh. Ce putea fi?

— O baghiţă zise un soldat.

Clocotul apel scădea pe nesimţite, Tăcerea neţărmurită îĭ luă locul. Se apropiaŭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

de malul cel-l-alt, şi fie-care om simţea că pământul nu mai e departe. Fără ordin, vîslaşii trăgeaŭ mai încet din lopeţi.

Luntrea Majorului se oprise. A doua veni lîngă cea d'intăi, a treia lîngă cea de a doua, şi ast-fel toate, la linie înnaintaŭ cu băgare de seamă.

Deodată una din bărci se izbi de ceva tare, iar oamenii fură zguduiţi cu putere. Se auzi un lătrat de câine.

— Am ajuns la mal, zise Majorul.

Se sculaseră toţi în picioare.

— Să se coboare unul în apă, binişor.

Ordinul nu fu executat destul de repede. Un moment de nedomirire păru că stăpîneşte pe toţi. In fine, cine-va sări.

— Suntem aproape pe uscat, domnule Major, zise o voce prin întuneric. vĕd un foc la deal...

— Cine-i ăla ?...

— Milescu, rĕspunse Comănesteanu Majorului.

— Să se coboare oamenii binişor, şi după mine !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Se auziră câte-va pliscăituri de apă cum săreaŭ uniĭ soldaţĭ.

— Iordănescule !

Maĭ multe glasurĭ repetară încet: «d-l Sub-locotenent Iordănescu». Ofiţerul veni spre Major.

— Dă-mĭ felinarul. Dumneata să rĕmâĭ cu luntrile. Vîslaşiĭ să nu se misce de la lopeţĭ.

— Am înţeles.

Majorul aprinse felinarul, care fusese acoperit, cu neîndemânare, pe toate laturile, cu postav negru.

Cele din urmă ramificaţiĭ ale munţilor Dobrogieĭ, la Dunăre, se urcaŭ pe nesimţite, aşa că focul pe care-l vedeaŭ acum la deal, păruse soldaţilor românĭ o stea.

Oamenii mergeaŭ în tăcere cu băgare de seamă. Lumina foculuĭ, care împrăştia, departe, o roşaţă de jeratic; streaşina unuĭ bordeiŭ ce se vedea în apropiere; văile şi dealurile; fantasmagorica licărire a fanaluluĭ,—făceaŭ pe soldaţĭ să se creadă pe lumea cea-l-altă. La unii li se părea că vi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

seazã; la alţii le venea sã chiue. Toţi strîngeaŭ puşca cu nãdejde.

La o depãrtare de vre-o sutã de paşi, câinele care lãtrase, se repezi furios spre oamenĭ. O descãrcãturã de puşcã hui pe vãĭ, iar câinele, strãbãtut de un glonţ, sãri în sus şi cãzu jos mort. La moment, o altã descãrcãturã rãspunse de la Turcĭ.

Atuncĭ, fãrã ordin, fãrã regulã, soldaţiĭ se aruncarã asupra bordeiuluĭ. In faţã, eraŭ douã gherete de scândurĭ: amêndouĕ furã fãcute fãrîme, iar sentinela ucisã, cãlcatã în picioare. Intr'o clipã, focul fu aninat de streşinele colibeĭ. Rogozul se aprinse, pîrîind

La lumina flacãrilor, un strigãt asurzitor se înnãlţã pe malul ticnit al bĕtrânuluĭ fluviŭ. Par'cã o trebuinţã sufleteascã de a zbiera coprinsese pe toţĭ oameniĭ aceia, ce tãcuserã atâta timp.

Insã uşa bordeiuluĭ nu se deschidea. Un sergent îĭ dete o lovitură cu patul puşciĭ, iar uşa sãri din ţâţânĭ. Dar pe loc, el fu trântit la pãmênt, şi în acelaş timp treĭ oamenĭ ca treĭ tigri, ţîşniră din groapa bordeiuluĭ trãgând focurĭ într'aiurĭ şi fugind.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Doĭ fură uciși în mers, iar unul, prins viŭ, fu ridicat pe sus și dus către acoperișul ce ardea, spre a fi aruncat în flacări.

Totul se petrecuse cu o repeziciune extraordinară.

Majorul puse mâna în pieptul unuia din soldații, ce voeaŭ să arunce pe turc în foc:

Innapoĭ!...

In fuga impresiilor bägă de seamă că era tocmaĭ cel cu amețeala de pe mal.

— Innapoĭ!... strigă Majorul din noŭ, și la bărcĭ!... Locotenent Comăneșteanu! să se formeze coloana de marș!...

Turcul fu legat Cobză și luat la vale.

— Să n'aud vorbă! repetă Majorul. Locotenent Milescu! treci în capul coloaneĭ. Comăneștene sunt toți oamenii?

— Cred că da, domnule Major.

—. Marș!...

Soldații se așezară la rînd, și coloana porni în urma felinaruluĭ. Supunerea și disciplina îĭ lua din noŭ în stăpînire: trecuse momentul de nebunie furioasă cu care se aruncaseră asupra sentineleĭ turcești.

Tocmaĭ când intrară din noŭ în bărcĭ și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

porniră înnapoĭ, Milescu păru a-şĭ reveni în fire. Cât ţinuse învălmăşala, el par'că visase saŭ murise. Nu-şĭ da seama de nimic, nicĭ ce făcuse, nicĭ ce gândise. Câte o pată de imagine îĭ rĕsĕrea în minte, ca dintr'un trecut depărtat: focul, reflectat de apele Dunăriĭ, saŭ capul stîlcit al turculuĭ din gheretă. Asta era rĕsboiul?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

IX

A doua zi, şi zilele următoare, Milescu continuă a fi ca şi mai 'nainte, vesel, zgomotos, dar par'că nu destul de natural, pentru cine-l cunoştea bine. Elena îl urmărea cu privirea peste tot. Il rodea ce-va. Să fi fost părerea de rĕŭ, de a fi părăsit deprinderile luĭ din Bucureştĭ? saŭ nepotrivirea celor ce gândea el despre viaţa în campanie, cu ceea-ce era ea în realitate? Poate din toate să fi fost câte ce-va.

Nevastă-sa îşĭ aducea aminte că Milescu revenea de la toate concentrările cu aceiaşĭ nelinişte sufletească. Par'că activitatea oamenilor cu voinţă şi hotărîre deştepta o părere de rĕŭ ironică în natura luĭ nehotărîtă; par'că disciplina grosolană a armateĭ, cu supunerea eĭ oarbă, cu diferenţiarea indivizilor după gradele de la tunică, îl

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

umplea de milă pentru ceĭ de rînd. Orĭcare ar fi fost pricina, Milescu în asemenea împrejurărĭ, se închidea în odaea luĭ de lucru şi trăgea din armonică pînă s'o rupă; umplea văzduhul de fum şi scuturătoarele de capete de ţigărĭ; se primbla dintr'un colţ într'altul, fluerînd. De sigur, lumea, atunci, i-se părea alcătuită rĕŭ.

Dar zilele treceaŭ înnainte; evenimentele se alungaŭ unele pe altele, grave saŭ glumeţe, după împrejurarea cauzelor. Comăneşteanu iubea pe Annicuţa, aşteptând venirea Natalieĭ ca un aĭurit; Rusiĭ se apropiaŭ de Dunăre pe toate liniile; Majorul Şonţu plăcea la toţĭ, chiar şi luĭ Milescu; Paraipan era maĭ reacţionar ca orĭ-cînd. Numaĭ natura plutea nepăsătoare pe deasupra tuturor, legînd trecutul de viitor, nimicul de nimic, printr'un singur punct al conştiinţelor omeneştĭ, acela pe care cu toate astea oamenĭĭ pun aşa de puţin preţ şi pe care numaĭ ceĭ ce iubesc îl înţeleg: momêntul actual.

Luna luniĭ de Maiŭ se urca în limpeziciunea nopţiĭ, ca un vis frumos în somnul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

unuĭ suflet tĕnĕr; plopiĭ dormeaŭ pe iaz; apa curgea la vale desfătându-se în luminişul ce-ĭ mîngâea faţa.

Comănesteanu şi Annicuţa se primblaŭ prin curte, prinşi de braţ. Ĕĭ tăceaŭ. Ochiĭ lor se ridicaŭ spre lună, involuntar, atraşi de taina disculuĭ ceresc. Fie-care simţea în sine atâtea porniri frumoase către cel-l-alt, şi cu toate astea nu îndrăznea să le spună, jenat par'că de mărturia luminiĭ.

— Ce curioasă e luna! zise Comăneşteanu. Mĕ fermecă şi mĕ hipnotizează. Aş avea par'că atâtea lucruri să-ţĭ spun, şi nu îndrăznesc....

— Nu-ĭ aşa? adăogă Anna repede, ca şi cum vorbele luĭ ar fi rĕspuns, întocmaĭ gândurilor eĭ.

— Şi cu toate astea, trebue să-ţĭ spun. Trebue să-ţĭ spun că viaţa îmĭ pare din noŭ atrăgătoare; că mĕ simt înviorat; că fac totul din plin. Dumneata eştĭ cu mult maĭ tĕnĕră de cât mine, şi poate nu înţelegĭ toată frumuseţea ce mi-a răvărsat-o în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

suflet iubirea mea de astă-zi, fără umbră de părere de rău saŭ de tristeţe.....

De ce tristeţe?... întrebă Anna, nedomerită.

El zîmbi, uitêndu-se la dînsa şi, strîngêndu-i mâna la piept.

— Cum să-ţi explic?.... Numaĭ cine iubeşte drept şi cinstit simte deplinătatea uneĭ asemenea bucuriĭ.

Anna se plecă sub obrazul luĭ şi, jumătate glumind, jumătate serioasă, îl întrebă:

Da'se poate iubi şi nedrept? şĭ necinstit?...

Nu se poate. Cine iubeşte aşa, nu iubeşte.

Atunci?...

Zicînd acest „atunci?", ochiĭ ei străluceaŭ de viaţă şi hotărîre, gata par'că să scapere scânteĭ de ură. Comăneşteanu se opri în faţa eĭ, îĭ ridică părul de pe frunte şi o privi lung.

— Ce minunată eştĭ!... Aĭ un portret care să-ţĭ semene?

Da.

— Poţĭ să mi-l daĭ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Da însă la ce-o să-ți servească portretul? N'o să mă ai pe mine în totdeauna?..

El o privi din nou în rotunjimea senină a chipului, și nu răspunse. Era într'nsa, ca în toate temeile sănătoase, ajunse la deplină desvoltare sufletească și trupească, o instinctivă pornire în potriva a tot ce e nesigur, a tot ce e vag și fuge. Pentru ce umbra unui portret?

În privirea lui, și 'n privirea ei, se încrucișaŭ două dorinți: a lui, trecând peste capul fetei și pierzându-se în lumea nematerială; a ei, oprindu-se în el.

Anna îi luă mâinile și i-le strînse cu putere:

O să mă ai în totdauna, în totdauna!..

Apoi, dusă ca de o forță căreia nu-i putea sta împotrivă, se aruncă la pieptul lui tremurând:

– Nu-i așa?...

Din cerdac, glasul lui Milescu bătea toba ca la mezat:

Bîrrr ram, bîrrr ram... Areciŭ odată! areciŭ de două! și de... trei!

Anna se depărtă de Mihai, cu o repe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ziciune de fulger și fu numaĭ de cât stăpînă de sine:

— Eaca și Pîcală.

Milescu se puse să alerge prin curte, strigând:

— La o parte, domnilor, că trece trenuĭ.

Apoĭ, se duse busna la Anna și Mihaĭ, îĭ luă pe amêndoĭ de câte o mână și dete cu eĭ o fugă pênă la podeț. Elena și Majorul veneaŭ în urmă.

Ajuns la pod, Milescu se opri deodată. Apa curgea în bătaca lunii, plină de luciriĭ misterioase,

— Piĭ!.... ce frumos e!..... Annicuțo, chemă pe Elencuța și pe Major.

Se așezară toți cinci sprijiniți de rezemătoarea podețuluĭ. Milescu tăcea.

Ce miros de răcoare și de primăvară! zise Elencuța. Nu mi-aĭ spus nimic, Nicule, de impresiile tale de pe Dunăre.

— Ce să-ți spuiŭ, dragă?...

Elencuța se uită la el, Părea plecat.

— Nicule, adio.

Salutare, Nicule, zise Anna, rîzênd. El se uita la ele și zîmbea. Glumele nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

se prindeaŭ. Puterea farmecului naturiĭ îĭ înrîurea pe toţĭ.

Ce mare artist ar fi cel ce ar putea să facă un asemenea tablou ! zise Majorul.

Anna se uită la soră-sa, sperând să întîlnească o privire ironică. Elencuţa însă, părea cufundată într'o dulce melancolie, fără să vadă şi fără să audă.

Milescu vorbea singur, probabil zicea vre-un vers.

Elena veni lîngă el :

— Zi tare, Nicule.

El se uită la dînsa :

— Ce să zic ?

— Ce spuneaĭ adineaore ?... Ştiŭ că nu veĭ fi vorbind singur.

El îşĭ trecu braţul sub braţul eĭ şi îĭ rosti încet :

Un castel pe malul măriĭ....

Annicuţa asculta.

— Tare, tare, zise ea.

Milescu zise ceva maĭ tare :

Un castel pe malul mării
Preajma codrilor o ţine,
Domn pe legile uitării
Amintirilor din sine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Stă Domnița de-o vecie
In castelul din pădure
Așteptând mereŭ să vie
Făt-Frumosul eĭ s'o fure.

Vin, coboară din poveste,
Făt-Frumos, pe-un corn de lună:
Fiĭ ce eștĭ, și ce nu este:
Trup iubiriĭ de nebună.

*

Trec castelului prin față,
Plutitorĭ pe drum de spume,
Doĭ lunatecĭ prinși în brațe
Doĭ nebunĭ ce fug de lume.

El vislește: ea, de frică,
Stă la pieptul luĭ, tăcută:
Când lopoțile ridică,
El se pleacă și-o sărută.

Doamna din balcon îĭ vede...
Ea se'ndoae... cade par'că...
Și adio!... Doamna crede
Că e dônsa cea din barcă.

Annicuța sări:

— Cum? cum? la maĭ zi o dată.

Milescu suflă în ochelarĭ, cum făcea în totdeauna la vremurĭ grele, și zise din noŭ poezia.

Chipul Majoruluĭ se luminase de tot. Pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

fruntea lui înaltă se juca lumina, dându-i sclipiri de fildeș.

— Ce minunate sunt unele vorbe din graiul omenesc!... zise el, domol, lui Comăneșteanu.

— Mĕ tem că sunt numaĭ vorbe, răspunse Annicuța.

— Nu știŭ. Ar trebui s'o maĭ aud o dată saŭ s'o citesc. Dar chiar așa dacă ar fi, vorbele astea sunt atât de evocative, încât eŭ vĕd castelul, vĕd pe domnița nebună, vĕd pe înamoraț̆i... „Preajma codrilor o ține“... Minunat!

— Da, da. Insă pe urmă?... Cum vine pe urmă Niculĕ?

El repetă încet:

Domn pe legile uitării
Amintirilor din sine

— Poftim!... Ce'nsemnează asta?... *domn pe legile uitării amintirilor din sine*... Dar la sfîrșit: *cade par'că*, și adio, salutare domniț̆o, că-ĭ trebue omuluĭ rimă la *barcă*.

Majorul se încălzea.

— *Domn pe legile uitării amintirilor din*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sine e foarte frumos; numaĭ trebue înțeles. Poate că rima de la *barcă* cu *par'că* să fie cam îndrăzneață, de și e perfectă. In schimb însă ce adevĕrat trec cĭ în barcă, unul în brațele altuia.... „Când lopețile ridică....“ Cum zice?

Milescu repetă strofa. Comănești eanu se plecă la urechea Majorului.

Vrea numaĭ să-l supere.

Annicuța urmă;

— Dar junele Făt-Frumos, ce-ĭ cu el?.. S'a coborît călare pe-un corn de lună... ca să fie ce nu este... Nicule, nu-ți e bine?...

Milescu zîmbea, fără putere de a răspunde. Știa că Annicuța glumește, dar totuși îĭ venea cam peste mână s'o audă bătându-și joc de sufletul luĭ. Elencuța suferea de-a binele. Ea vibra la tot ce era vers saŭ muzică, fără să înțeleagă adesea toate cotiturile. Cu un obraz necăjit, se uita la soră-sa, ca la un dușman.

— Va să zică nu vĕ place, încheiă Milescu.

— Mie îmĭ place foarte mult, zise Majorul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Imĭ pare rĕŭ. Vocam să vi-l şi cânt...

— Te rog, Nicule. Haidem la piano, adăogă nevastă-sa.

Dacă nu place la toţĭ, nu.

Milescu se uita la Anna şi la Comăneşteanu, ca un copil fricos, la părinţĭ. Mihaĭ se duse la el, îl luă de braţ şi-l îndrumă spre casă.

— Să'mĭ spuĭ încă o dată poezia.

Anna se ţinea după dênşiĭ:

Vaĭ de noĭ!... Ancă o dată!... zise ea cu un aer comic.

Milescu se opri. Işĭ pierduse răbdarea.

— Aşa faci urîto? Lasă că-mĭ maĭ cazĭ dumneata în mână..... curînd-curînd. Ca mâine viĭ să-mĭ cerĭ consimţimêntul; şi nu ţi-l daŭ.

Annicuţa sărea şi cânta.

Nu-maĭ pasă: sunt majoră.

— Da de majoră!... Aĭ să fi minoră toată viaţa ta... Şi ce vorbesc eŭ de consimţimênt!..... Par'că te vrea cine-va?..... Comăneşteanu mi-a spus verde, în ochĭ, că nu te ia... Alţiĭ idem...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Eŭ n'am spus nimic, zise Comăneşteanu.

Annicuța bătu din palme.

— Şi chiar aşa dacă ar fi, dumneata nu poți să te însori.

— De ce? întrebă Mihaĭ, rîzênd.

— Fiind-că maĭ eştĭ însurat o dată. N'aĭ o casă de copiĭ la Paris?...

Comăneşteanu isbucni într'un hohot de rîs. Annicuța se oprise şi se uita la el.

Majorul veni repede înnaintea luĭ Comăneşteanu şi-l opri un moment pe loc:

— Eată o lecție de strategie

Annicuța care, cu firea eĭ vioae şi ironică, era gata să zîmbească de teoriile Majoruluĭ, rămase şi ea nedumerită la înțelesul vorbelor luĭ. Par'că, în adevĕr, tótă siguranța cu care ataca dênsa pe Milescu nu maĭ avea nicĭ un efect, de când se mărginea numaĭ să se apere; iar Milescu, care fusese aşa de slab în apărarea poczieĭ, devenea primejdios atăcând. Constatarea acestuĭ adevĕr, în loc să îndemne pe Annicuța a deveni din noŭ agresivă, o făcu printr'o instinctivă pornire a sufletuluĭ fe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

meesc împotriva a tot ce e acțiune violentă să dea înnapoĭ. Milescu, din potrivă, dete năvală înnainte :

— Lasă, jupîniță, că ne răfuim noĭ..... Ți-aĭ maĭ comandat rochiĭ vătuite ?...

Elencuța rîdea din toată inima. Annicuța se întoarse către sorā-sa :

Rîzĭ ! că tare e de spirit.

— Da' ce crezĭ, Mihaĭ ?... urmă Milescu : tot ce e pe dînsa e fals.... Și nu-ți maĭ spuĭ că e și șchioapă.

Annicuța venise în fața luĭ cu mâinele în șolduri, par'că ar fi vrut să se arate cât era de bine făcută, și da din cap.

— Nu crezĭ? zise Milescu luĭ. Mihaĭ. Vino'ncoace, domnișoară.

Apoĭ, cu tocul de la cismă trase o linie lungă pe pămînt :

Te rog. Dacă nu e adevĕrat, umblă pe linia asta.

Annicuța, sigură de sine, se așeză în capul liniel. Ceĭ-l-alțĭ priveaŭ.

— Să nu eșĭ de pe linie !... strigă Milescu. Avanti !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Fata făcu câţi-va paşi repezi. Cumnatusĕu o opri.

Nu aşa, puiule. Incetinel. Şi ia-o de-a capo.

Annicuţa veni din noŭ în capul liniei, şi porni încet, par'că ar fi umblat pe frînghie. După patru paşi, puse piciorul alăturĭ.

— Am înţeles.

Apoĭ se întoarse ţanţoşĭ către Comăneşteanu :

— Adevĕrat e, domnule, că-ĭ şchioapă ?

Annicuţa, nervoasă, rîdea, şi revenea cu încăpăţînare pe linie. Cu cât devenea maĭ nervoasă, cu atâta umbla maĭ rĕŭ. Ceĭ-l-alţĭ rîdeaŭ. Milescu se uita la ea serios :

— Are haz. Pare şchioapă de-a binele.

Apoĭ se duse la dînsa şi o luă de mînă.

— Acuma destul.

Fata se smunci din mîna luĭ şi încercă din noŭ să umble pe linie. Dar acum era atât de aprinsă, încât nu putea face niciun pas drept.

Milescu o apucă de braţ cu putere şi o duse spre casă. Annicuţa se lăsă în voea luĭ. Era gata să plîngă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Sus, copiĭ, la muzică! strigă Milescu.

Fata, înnainte de a pune piciorul pe scară, se opri.

E adevĕrat că sunt schioapă? întrebă foarte serios.

Luĭ Milescu ĭĭ venea să se topească de rîs, însă se stăpîni cât putu şi ĭĭ zise:

— Ce copilăroasă eştĭ tu, Annicuţo...

— Atuncĭ de ce n'am putut să merg pe linie?

Cine ştie... Fiind-că se uitaŭ toţĭ la tine... Aprinde repede lumînările la piano că viŭ numaĭdecât.

Inseninat astfel, Milescu îşĭ primblă mâinele pe clape de câte-vă orĭ, încheind gamele cu putere în acordurile lor finale.

Ceĭ-l-alţĭ se aşezară în scaune, mulţumiţĭ de a regăsi căldura camerĭĭ, după răcoarea umedă a nopţĭĭ.

Milescu începu o melodie uşoară, ce părea că vine din depărtările adâncĭ ale notelor de jos şi se urcă spre notele de sus ale violineĭ, cu o suavitate fermecătoare:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Un castel pe malul mării
Preajma codrilor o ține,
Domn pe legile uitării
Amintirilor din sine:

Pe cuvêntul „codrilor“ sunaŭ două note atât de curios, încât par'că fiorĭ din singurătatea munților treceaŭ prin aer. Vocea luĭ Milescu se mlădia pe acorduri. Vorbele se umpleaŭ de înțelesurĭ.

Majorul își rezemase capul de jelț și plecase în vremurĭ bune; Comăneșteanu privea înnaintea ochilor; Elencuța sta dreaptă pe scaun, cu sufletul plutitor în adierĭ calde.

Când muzica ridică sus vorba «amintirilor“, glasul luĭ Milescu se pierdu, într'o notă aproape fără ființă.

El tăcu. Ceĭ-l'alțĭ veniră încet lîngă piano, coborâțĭ din unghiurĭ depărtate, neîndrăznind par'că să vorbească.

Milescu se sculase în picioare și se uita și el fără scop, — când dete cu ochiĭ de Annicuța.

— Da, ce facĭ, dragă? o întrebă el mirat.

Fata își ridicase rochia atât cât să-și vadă vîrful piciorului, și, cu capul plecat,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cu cotele în aer, încerca să umble pe o scândură. Pentru dênsa muzica par'că nicĭ nu fusese. Ideea că putea în adevĕr să fie şchioapă, o muncea.

Un rîs general întîmpină pe biata fată, iar ca, ruşinată, căzu pe un scaun, ascunzêndu-şĭ obrazul în mâinĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

X

De când Annicuța spusese, în treacăt, că Natalia Cantă era hotarîtă să vie la Stăneștĭ, cu Saşa, – Comăneșteanu nu maĭ avea liniște. Işĭ aducea aminte de întrebarea ciudată ce i-o făcuse fata: „de ce?“, şi nu putea să-ĭ limpezească bine înțelesul: ştia Annicuța ce-va? nu ştia?

Pe de altă parte, viața lor împreună la Stăneștĭ se prelungia prea mult; intimitatea luĭ cu fata, sub ochiĭ îngăduitorĭ aĭ luĭ Milescu începea să nu maĭ aibă noimă.

Hotărîrile cele maĭ extravagante se urmaŭ în spiritul luĭ: să ceară a trece într'un alt regiment saŭ să se instaleze pe câmp, în corturĭ, ca ceĭ-l-alțĭ ofițerĭ,—ar fi trebuit să se destăinuească Majoruluĭ; să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

spue drept feteĭ, — era lucru greŭ şi delicat; să aştepte pe Natalia să-ĭ vorbească — ar fi fost natural. Dar sufletul nerăbdător se anină adesea de o întîmplare, care îl duce la deslegare pe căĭ neaşteptate.

Intr'o zi, intrând la Milescu, Comăneşteanu îl găsi făcând socoteli cu Paraipan. Voi să se retragă. Milescu însă stărui să rămână.

— Am sfîrşit Mihaĭ; şezĭ.

Era cumpătat şi serios, cu o pornire către intimitate.

— Vream să vĕd socotelile creştinuluĭ ăstuia... Cine ştie de acum când mĕ maĭ pot ocupa de afaceri.

Glasul luĭ era tremurător, par'că alte gânduri sĕ legaŭ de cuvintele rostite. Comăneşteanu se simţi atras către el, şi deodată îĭ veni să vorbească.

— Nicule, putem rĕmânea singurĭ un moment?... Aşĭ avea să-ţĭ spun ce-va...

— Cum nu, dragă.

Milescu îşĭ dete scaunul la o parte, gata să asculte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Suntem prietenĭ vechĭ. Tu vezĭ că mĕ ia apa la vale...

Milescu se uita la el, zîmbind cu bunătate; dar nu înțelegea.

— Şederea mea la voĭ nu se maĭ poate prelungi fără o explicare.

— Am priceput...

— Te rog. N'aĭ priceput nimic.

Comăneşteanu aprinse o ţigară, par'că maĭ mult ca să facă ce-va, de cât ca să fumeze.

— Aĭ vrea să mĕ aĭ de cumnat? zise el deodată.

Milescu nu putu rĕspunde nimic, ci numaĭ se sculă şi deschise braţele.

— Strînge-ţĭ cleştele, omule, şi ascultă-mĕ.

— Vino să te sărut... Nu se poate.

Se îmbrăţişară prieteneşte, şi după acea Milescu căzu din noŭ în scaunul luĭ.

— Bra-vo!... Va să zică îmĭ cerĭ mâna Annicuţeĭ... Mĕ duc să chem pe Elencuța...

— Ba să staĭ unde te aflĭ.

— Atuncĭ, domnul meŭ, fiĭ bun şi te

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

îmbracă în mare ţinută... Da', mĕ rog, ia să ne înţelegem: fata te vrea?

De, ştiŭ eŭ...

Milescu se uita piezişĭ la el:

— Nu-mĭ umbla cu mofturĭ! Aĭ furat inima feteĭ şi acum facĭ pe ştrengarul.

Comăneşteanu îl privi, trist:

— Nicule, fiĭ serios. N'am furat nicĭ-o inimă. Ba, dacă vorba n'ar fi prea romantică, aşĭ zice că mie mi-aŭ furat inima....

— Auzĭ dumneata!... Te-aŭ călcat hoţiĭ.

Comăneşteanu se sculă supărat:

— Eştĭ un om imposibil.

Milescu se duse după dênsul şi-l îmbrăţişă din noŭ.

— Am înţeles, ştiŭ şi ţi-o daŭ din toată inima, zise el mişcat. Nu te uita la glumele mele: ca să nu par prea sentimental, deviŭ prost. Şezĭ lîngă mine... că de-acuma eştĭ aicĭ în casa ta: tu eştĭ stăpînul şi eŭ sunt mosafirul.

— Domol, zise Comăneşteanu. Sunt oarecare greutăţi...

— Nu vĕd nicĭ o greutate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Cu toate astea sunt..... O simpatie veche....

— Aĭ copiĭ la Paris?... Am înnemerit fără să vreaŭ?

— Omule, lasă glumele! N'am copiĭ nicăerca. Am iubit o femee...

Iĭ venea aşa de greŭ să spue, încât luĭ Milescu i se făcu milă. Il luă de mână:

— Ştiŭ Mihaĭ. Nu e nevoe să mergĭ maĭ departe.

— De unde ştiĭ?

Milescu făcu o mişcare, ca şi cum ar fi zis: «ast-fel de lucruri se ştiŭ totdeauna» Comănesteanu se uita la el aiurit.

— Aşĭ fi vrut să te'ntreb, urmă el încet de nu sunt dator să mărturisesc adevĕrul către d-ra Anna?

Milescu dete din cap serios:

— Asemenea mărturisirĭ sunt primejdióse, pênă ce nu te simţĭ legat cu putere de o viaţă nouă. Anna e fire semeaţă... Poate să primească bine şi să înţeleagă sinceritatea cu care îţĭ deschizĭ inima,—dar poate să se şi supere... Ştiŭ eŭ?... Sunt atâtea colţurĭ în sufletele omeneştĭ!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Comăneşteanu se uita la el, fix.

— Da', mĕ rog, eştĭ bine încredinţat că nu maĭ iubeştĭ pe cea-l-altă? întrebă Milescu, rar.

Mihaĭ plecă ochiĭ în jos:

— Vezĭ, asta e greutatea cea mare, răspunse el cu anevoe.

— Atunci? Trebue s'alegĭ: orĭ una, orĭ alta.

Era oare-care asprime în vorbele luĭ Milescu. Fără voe, omul al căruĭ spirit se deschidea cu înlesnire tutulor pornirilor sufleteştĭ, pe cât timp rĕmâneaŭ abstracte, devenea strîmt şi egoist de îndată ce intra în joc o rudă.

Comăneşteanu îşĭ ridică privirile către el, lung:

— Eŭ căutam în tine pe vechiul prieten, Milesculc, şi daŭ de tutor. Ştiŭ că aşa e bine să fie: orĭ la deal orĭ la vale. Dar dacă lucrurile s'ar petrece în realitate cum se petrec în cărţĭ, viaţa ar fi un model de aforisme zilnic aplicate, în care, icĭ şi colo câte o pasiune *unică* ar veni să întrerupă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

monotonia lor cinstită. Vezĭ bine însă că nu e așa.

— Ba eŭ cred că e așa...

— Lasă-mĕ să vorbesc... Și eŭ am simțit, ca tine, greutatea de a fi judecător drept, când e vorba de înclinările uneĭ persoane din familia ta, și am înțeles cât e de greŭ să fiĭ larg în vederĭ. Egoismul ne orbește. Ni se pare că se resfrânge asupra noastră o parte din reaua opinie ce și-ar face-o lumea de ruda noastră.

— Așa și este.

— Ba nu este așa. Nu afirma cu atâta încredere, ca foarte puține lucrurĭ se pot afirma în mod absolut. Dacă vreĭ să *judecĭ* trebue să aibĭ puterea de a te desface de nenumăratele prejudecățĭ ce-țĭ întunecă vederea.

—Vacs! zise Milescu, vrând să se scoale.

Comăneșteanu se uită la el atât de curios, încât Milescu se simți jenat de vulgaritatea *vacsului* sĕŭ și se'nroși:

— Pardon...

— Eŭ căutam în tine un prieten căruia să-ĭ deschid inima întreagă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Milescu, ca în totdeauna, lupta cu propria luĭ slăbiciune:

— Bine dragă:

— Vream să spun că sunt neliniştit. M'am lăsat farmeculuĭ de a iubi pe cumnata ta, fără să ştiŭ de maĭ iubesc saŭ nu pe ceal-altă.

Milescu se uită lung la el, ca la o raritate omenească, şi sfîrşi prin a bate din palme, încremenit.

- Bine, Mihaĭ, e cu putinţă un asemenea lucru?

Comăneşteanu înnălţă din umerĭ.

— Şi... ştiĭ că se poate să vie, zise Milescu.

— Ştiŭ... Tocmaĭ de aceea ţineam să-ţĭ vorbesc...

Nehotărîţĭ, tăcură amândoĭ. Milescu răsuci o ţigară, lung. Comăneşteanu aştepta.

— Curios! zise Milescu, gândindu-se Suntem douĕ firĭ diametral opuse...

— Adică ?

— Aşa. Tu aĭ, probabil, o facultate grozav de desvoltată, pe care eŭ n'o am de loc. Maĭ limpede ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Tu poţi iubi deodată două femei, pe când eŭ nu pot iubi nici-una.

Comăneşteanu zîmbea. Milescu, care bănuea înţelesul zîmbetului, adaose încet:

— Elencuţa e pentru mine o mână de suflet încântător, fără de care n'aşi putea trăi... Eŭ nu pot iubi, zise el sculându-se; cel puţin nu pot iubi cu răsvrătirî de astea sufleteştî... Şi, dacă-mî daî voe, cred că nicî nu se poate iubi în lume, cu înţelesul ce-l daŭ eŭ iubiriî...

Comăneşteanu se uita la el:

— Da' unde se poate iubi, dacă nu în lume?

Milescu începu să rîză:

— Ne-am încurcat de tot. Şi cu toate astea, tot aşi vrea să-ţi spun... In lume, de sigur. Dar în lumea mea. De îndată ce o femee începe să mĕ intereseze şi cu cât mĕ interesează maî mult, cu atât se transpune maî lesne într'o imagine. Acolo, ea stă de sine şi par'că tot maî depărtată de cea reală...

— Cu alte cuvinte, tu, cu cât iubeştî maî mult, cu atâta iubeştî maî puţin...

Milescu izbucni într'un hohot de rîs; surprins de nelogica luî explicare:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Asta e curat povestea beţivuluĭ, căruia îĭ tremura mână şi vărsa vinul; astfel că, cu cât bea maĭ mult, cu atâta bea maĭ puţin...

După aceea, gândindu-se, adaose:

— Şi totuşĭ, Mihaĭ, nu e atât de nelogic ceea-ce îţĭ spun... Nu pot iubi în lume adică în afară, tocmaĭ pentru că acolo nu se poate face înfiriparea din noŭ a creaţiuniĭ mele sufleteştĭ. Motivul porneşte din lume, dar numaĭ motivul; creaţiunea se face în mine, iar când ea încearcă să se aşeze alăturĭ de motive, e atât de superioară luĭ, încât îl zdrobeşte... Ha? ce zicĭ?

— Zic că eştĭ poet.

— Nu sunt poet; sunt aşa. Iar tu eştĭ alt-fel. Tu eştĭ ceea-ce se chiamă *un homme à fémmes;* eştĭ din aceia pe carĭ femeile îĭ simt, cum simt gâştile ploaea... Crezĭ că n'am înţeles chiar de la început, din prima seară când aĭ venit la mine, că pe Annicuţa o lua apa, cum spuĭ tu?... Acuma ia să cercetăm pe bolnav maĭ de aproape; va să zică eştĭ bîntuit de douĕ patimĭ...

Iar începea cu ironia. Era, firește, un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

fond de antipatie ascunsă a omului fără noroc pe lângă femeĭ, care biruea puterea prieteniei şi se urca la suprafaţă. Fie-care părea a-l înţelege şi a-l erta, socotindu-se pe sine maĭ presus de cel-l-alt, unul prin superioritatea teoriilor, altul prin a faptelor.

— Crezĭ, Mihaĭ, că o maĭ iubeştĭ ? întrebă Milescu.

— Cred că nu, deoarece simt că Anna i-a luat locul.

— Atunci de ce te temi ?

— Mĕ tem de una din acele ciudate contraziceri ale sufletului, care te face deodată să-ţĭ pară rĕŭ că nu maĭ eştĭ ceea-ce doreaĭ să nu maĭ fiĭ.

— Înţeleg. Atunci eŭ cred că e maĭ bine să nu vorbim încă Anneĭ. Cu o fire ca a ta, dacă veĭ vedea pe Natalia, pe când încă nu eştĭ destul de legat de Anna ca să simţĭ trebuinţă de a o ocroti, dar destul de legat ca să-ţĭ pară rĕŭ de libertatea pierdută, — maĭ lesne te poţĭ întoarce către Natalia. Dacă aĭ fi deja bărbatul Anneĭ, nu m'aş teme de nimic...

— De ce? întrebă Comăneşteanu, sim-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ţind că sunt unele lucrurĭ ce scapă observăriĭ luĭ de om neînsurat.

— Fiind-că din momentul ce ţi-aĭ împărţit numele şi viaţa cu o femee, chiar dacă am presupune că n'o iubeştĭ, ea exercită oare-cum o parte din egoismul comun şi dobândeşte dreptul de a nu suferi prin tine, dacă nu pentru alt-ce-va, cel puţin pentru ca să nu te facă să suferĭ la rîndul tĕŭ printr'însa. Iar dacă o şi iubeştĭ, femeea ta ţi se pare un lucru sfânt...

— Atuncĭ ce e de făcut? Nu s'ar putea sa grăbim lucrurile?...

Milescu se uită la dênsul liniştit:

— Crezĭ?

Comăneşteanu îşĭ aduse aminte de rĕsboiŭ.

— Aĭ dreptate, zise.

Convorbirea părea ast-fel că a ajuns la marginea eĭ firească. Se despărţiră, oarecum nemulţumiţĭ unul de altul, Comăneşteanu cu părerea de rĕŭ ce urmează totdeauna după o destăinuire personală, Milescu cu teama de a fi fost naiv şi ridicul cu explicările luĭ sufleteştĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Trecură âncă dăuĕ zile liniştite. Anna se interesa acum de rĕsboiŭ urmărind mişcarea trupelor.

Cu o hartă întinsă pe masă, cerea explicarea tutulor ştirilor. Plecată pe biuroŭ, părul eĭ atingea fruntea luĭ Comăneşteanu. El să lăsa maĭ mult ca orĭ-când plăcerĭ primejdioase de a respira parfumul de tinereţe ce înconjura toată fiinţa eĭ. De când vorbise cu Milescu, un văl de nesiguranţă i se lăsase pe gândurĭ: nicĭ într'un fel nu era bine, saŭ era bine în toate felurile, cu condiţie numaĭ de a trăi lîngă Anna. De ce se destăinuise? Ce nevoe sufletească îl îndemnase să mărească, în explicarea luĭ cu Milescu, temerea de a iubi din noŭ pe Natalia, când simţea limpede că nu o maĭ iubeşte? Aŭ oare Elencuţa avea dreptate când zicea că bărbaţiĭ sunt atât de neînţeleşĭ în unele felurĭ de a suferi?

De îndată ce Anna nu maĭ era lîngă el, nehotărîrea îl muncea într'atât, încât începuse să dorească tocmaĭ lucrul de care până aci se temea: venirea Natalieĭ.

Şi nicĭ cel puţin rĕsboiul nu se mişca!..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Un ordin de a trece Dunărea saŭ de a înainta în Oltenia, ar fi fost un mijloc disperat de a eşi din nesiguranţă, dar ar fi fost un mijloc.

Dorinţele i se împliniră maĭ curînd de cât ar fi crezut.

Intr'o seară, pe când veneaŭ de la câmp cu Milescu şi Majorul, găsiră pe Saşa şi pe Natalia, sosite de cu ziua.

Milescu, vĕzênd de la poartă toată casa luminată, zise luĭ Comăneşteanu, atingându-l pe umĕr:

— Mihaĭ, avem mosafirĭ

— Imĭ închipuesc.

Intr'o lovitură puternică, inima păru a i se opri. Apoĭ, rar, îşĭ urmă bătăile maĭ departe.

Nicĭ odată nu simţise el ceea-ce simţea în clipa aceea, cu atâta luciditate: o învederată desfacere a uneĭ părţĭ din fiinţa luĭ sufletească, ce sta de sine, liniştită şi hotărîtă, faţă de o altă parte, ce palpita cu bătăile inimeĭ.

Când intrară în salon, găsiră pe cele 4 femeĭ, ostenite de a se privi şi a căuta su-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

biecte de vorbă. Venirea bărbaţilor păru că le redă libertatea de spirit. Elencuţa prezentă pe Milescu şi pe Major; Comăneşteanu sărută mâna Natalieĭ foarte natural; Annicuţa se aşeză lîngă Saşa, — şi ast-fel grupurile se formară.

Milescu, cu minunata însuşire a firiĭ luĭ de miop, intră în sufletul Natalieĭ. In gândurile luĭ par'că s'ar fi ascuns ideea de a încerca să-ĭ placă: de ce ?

Ea răspundea cu bună-voinţă, rîdea, glumea, ca şi cum nimic nu s'ar fi petrecut. Insă ochiĭ cercetătorĭ aĭ miopuluĭ vedeaŭ toate micele nimicurĭ, ce plutesc pe deasupra voinţeĭ. Anna vorbea cu Saşa, fără a-şĭ întoarce privirile; dar era palidă. Natalia avea în obraz douĕ pete roşiĭ. Nu se uita cu interes la nimenĭ, de cât poate la Major. Milescu avu ideea ciudată de a-l chema lângă dênşiĭ: şi acesta părea a fi din speţa celor ce plac femeilor. „Miĭ de bombe!“ zise el în gând, jumĕtate ironic şi jumĕtate melancolic. Privirile luĭ se opriră în treacăt asupra neveste-seĭ: liniştită, Elencuţa vorbea cu Comăneşteanu, limpede la chip,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cu o palidă notă de suavitate în întreaga ei ființă. Milescu zîmbi, mulțumit în morala atât de hotărîtoare a egoismului bărbătesc

Fură poftiți la masă.

In acelaș timp intră în curte un Locotenent de călăraș, urmat de un soldat.

— Domnu' Major Șonțu! strigă el, descălicând în grabă.

Toată lumea se opri în sală. Majorul îi eși înnainte. Locotenentul, dând de lumină și de lume, își îndreptă creasta, își trase tunica de la spate, și făcând doi pași, se opri:

— Ordine urgente, domnule Major, zise el, întinzîndu-i un plic.

Apoi, apropiindu-se mai mult adăogă:

Așî avea și ce-va verbal...

Majorul ceru voe să intre în biroul lui Milescu. Ceî-l-alți se duseră la masă.

După câte-va minute, veni și Majorul, zîmbind:

— Imî pare rĕŭ că trebue să vĕ părăsesc.

— Innainte de a mânca? Nu se poate!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

zise Milescu. Mĕ rog, să poftim şi pe Locotenent. Imĭ daţĭ voe, d-le Major?

— Locotenentul a plecat... Mâine plecăm şi noĭ....

— Bra-vo! strigă Milescu, trîntind furculiţa. Da ia şedeţĭ, d-le Major, că prânzim repede şi mergem împreună.

— Negreşit. Comăneşteanu trebue să meargă cu mine. Pentru dumneata e ordin să plecĭ imediat la companie.

Plec numaĭ decât. Să ne dea repede la masă. Şedeţĭ, d-le Major.

— Pot să trimit pe cine-va la câmp? întrebă Majorul.

— Te rog, dragă, zise Milescu Elencuţeĭ, să ne dea repede să mâncăm şi spune luĭ Paraipan să vină încoace.

Paraipan se înfiinţă. Majorul scrise două rînduri şi i le dete să le ducă la câmp.

— De-acuma începe, zise el.

— Ce este? întrebară toţĭ cu nerăbdare.

— Multe şi înveselitoare ştirĭ. Maĭ întâĭ proclamarea independenţeĭ Românieĭ....

Milescu sări de pe scaun, roşu:

— Bra-vo! Ura! Ura!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Majorul scoase un plic din buzunar:

— Generalul rus Skobeleff a sosit la Giurgiu şi a luat în primire poziţiunea noastră. Noĭ trebue să ne îndreptăm spre Valahia-Mică. Măria Sa Domnitorul va veni în curînd în mijlocul nostru să ia comanda trupelor. S'aŭ înfiinţat două decoraţiĭ: *Virtutea Militară* şi *Steaua României*... Colonelul Anghelescu îmĭ trimite următorul ordin de zi...

Glasul Majoruluĭ se încălzise încetul cu încetul şi acuma vibra ca în comandă la citirea rîndurilor următoare:

«Drapelul sub care luptaţĭ este în «mijlocul vostru însă-şĭ imaginea Pa«trieĭ. Urmaţi-l dar vitejeşte, şi când «odată lauriĭ păcĭĭ vor reînverzi pe «munţiĭ şi câmpiile României, Patria «cu recunoştinţă, va înscrie numele «bravilor eĭ apărătorĭ pe frontispi«ciul edificiuluĭ independenţeĭ ro«mâne».

Toţĭ păreaŭ ridicaţĭ într'o atmosferă aprinsă. Numaĭ Anna rĕmênea rece. Incăpăţînată împotriva rĕsboiuluĭ, lupta cu pro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

priul său entusiasm, ca să nu aibă acrul că dă dreptate lui Milescu.

— *Frontispiciul edificiului independenței române!...* zise ea, înălțînd din umeri.

Milescu, gata să-i sară în cap, striga:

— Da, da: *frontispiciul edificiului independenței!..* Pe acela se va înscrie numele celor ce cred în viitorul țării acesteia!... Da cum vrei să vorbească un act solemn ca acesta?... Dați-mi voe, domnule Major...

Și luă bucata de hîrtie din mâna Majorului, își ridică ochelarii și ceti din nou ordinul de zi. Glasul lui tremura, cuvintele prindeau înțelesuri profetice. Când rosti „drapelul sub care luptați este în mijlocul vostru însă-și imaginea Patriei" i se înnecară ochii de lacrămi. Se opri un moment...

Saşa plîngea. Elencuța răsucea colțul șervetului, tremurând.

Milescu urmă mai departe, cetind până la sfîrșit cu aceeași înflăcărare: „cu noi dar va fi Dumnezeu, cu noi victoria!"

— Mii de...

Era s'o dea prin *tunete*. Annicuța bufni de rîs. Elencuța se învioră.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Şi, altă ştire, mai interesantă, urmă Majorul, este că Marele-Duce Nicolae a cerut Domnitoruluĭ nostru să intre în Bucureştĭ cu primele trupe şi cu drapelul comandamentuluĭ, iar Vodă i-a răspuns să poftească orĭ-când, că va fi bine primit, dar fără trupe.

— Serios ?...

— Foarte serios.

— Bravo ! de o mie de orĭ bravo !... Asta însemnează a avea demnitate ! strigă Milescu. S'aŭ dus vremurile când Zaltukin bătea din picior în pragul palatuluĭ !...

O privire aruncată, în fuga impresiilor, către Natalia, o surprinse cu ochiĭ ţintiţĭ asupra luĭ Comăneşteanu. In repeziciunea gândurilor, Milescu avu o pornire respingătoare împotriva femeiĭ, care, în mijlocul celor mai sfinte emoţiunĭ, nu trăia de cât pentru patima eĭ. Atât Comăneşteanu cât şi Annicuţa eraŭ prinşĭ de vîrtejul rĕsboiuluĭ.

După prânz, trecură în salon să ia cafeaua. Bărbaţiĭ trebuiaŭ să plece numaĭ de cât.

Pe când Comănăşteanu vorbea cu Saşa,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Natalia îi făcu semn să vie lângă dênsa. El se sculă binişor, cu ceaşca în mână, şi veni lîngă ea.

— Plecaţi imediat?

Da.

— Va să zică nu te mai vĕd.

— Ba eŭ sper că da, mâine.

— Noi plecăm în zorĭ de ziuă... Aşa este că aveam dreptate să te întreb de te însorĭ?..

— Te rog... Nu ne putem explica aicĭ... Şi nicĭ n'avem ce explica, zise el, sculându-se.

Ea îl apucă de mână şi-l opri:

— Să nu te'nsorĭ fiind-că aĭ să fiĭ nefericit.

El se uită la dênsa, semeţ, şi se duse să pue ceaşca pe masă, hotărît să se'ntoarcă şi să-ĭ spue că e liber şi că va face ce va voi cu libertatea sa. Pênă însă să se'ntoarcă, Natalia alunecase ca o mlădiţă între Elencuţa şi Major.

Comăneşteanu rĕmase un moment pe gânduri.

Annicuţa îi luase locul lîngă Saşa.

Vĕzêndu-le pe amêndouĕ, un flux gene-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ros de sânge i se urcă în creer şi se apropiă de ele, aşezêndu-se de partea cea-l-altă a sorĕ-seĭ.

— Maman, ştiĭ că domnişoara Anna mi-a spus că îĭ placĭ foarte mult...

Saşa zîmbea de mulţumire, uitindu-se la fată. Iĭ luă mâna binişor şi i-o netezi; după aceea luă mâna luĭ frate-sĕŭ şi o apropiă de a feteĭ.

O nesfîrşită mulţumire sufletească coprinse pe Comănesteanu : i se părea că prin această tăcută bine-cuvêntare a sorăseĭ, se înlătura primejdia unuĭ blestem.

Pênă într'atâta sînt oamenii nesiguri de fericire!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XI

Băteaŭ ceasurile 12. In liniştea uneĭ nopţĭ de ţară, dormeaŭ vietăţile din plin. Prin ferestrele fără obloane, străbătea lumina slabă a lunii.

Natalia, ostenită, se duse se se culce de vreme. Muncită de gânduri, nemulţumită de vorbele ce zise lui Mihaĭ, spera să adoarmă şi să găsească ast-fel în somn odihna bine-făcătoare sufletului. Şi, în adevĕr, adormise.

Dar, ca şi cum spiritul ar fi vrut s'o înşele, peste puţin timp se deşteptă: — adormise cu o idee fixă şi se deşteptă cu aceeaşĭ idee.

Ca să ajungă în odaea eĭ, trebuise să treacă prin odaea Annicuţeĭ. O privire a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

runcată în treacăt asupra patuluĭ feteĭ, a lucrurilor de găteală şi de îmbrăcăminte, aprinse într'însa dorinţa neînfrênată de a vedea pe Annicuţa de aproape.

De când se încredinţase că Mihaĭ o iubea, sentimentele eĭ despre fată deveniseră foarte ciudate. La început o ura din toată inima, o vorbea de rĕŭ pe cât o ertaŭ creşterea şi împrejurările, sperând că poate rĕsboiul şi întîmplările să depărteze pe unul de altul. Când însă află de la Saşa că Mihaĭ era instalat la Stăneştĭ şi că Milescu se ducea la ţară cu nevastă-sa şi cumnată-sa, neliniştea eĭ se prefăcu în chin. Iar când Saşa îĭ spuse că frate-sĕŭ era hotărît să ia pe Annicuţa, dênsa rămase ca de piatră.

Intre cele douĕ femeĭ, între Saşa şi Natalia, se schimbaseră douĕ priviri : una serioasă, a surorĭĭ care vede şi trăeşte cinstit; alta rătăcită, a femeiĭ iubitoare. Dar din această singură privire. Natalia înţelese, maĭ mult decât din tóte explicările cât de nedreaptă era orbirea eĭ, şi din acel minut părŭ a se supune soarteĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ast-fel, o ultimă transformare a sentimentelor ei, aceea cu care veni la Stăneşti, era cea de acum, când veghea: o nehotărîtă amestecătură de ură şi de curiositate; o dorinţă de a se apropia de fată, de a o cunoaşte şi a o povăţui; o antipatie fisică pentru Comăneşteanu, din care eşi, ca dintr'un fruct înveninat, amărăciunea vorbelor ce i le zisese.

Acum sta rezemată pe un cot, ascultând. Liniştea nopţii era desăvîrşită. O slabă rază de lună pătrundea în odae, pe deasupra capului ei, albind peretele. Ea ridică o mână: umbra degetelor se întinse în pata de lumină. Se auzi, departe, un chiot. Alături, Anna dormea.

Natalia se sculă să asculte mai bine. Respirarea feteî, lungă şi regulată, se auzea limpede.

Binişor, Natalia se coborî din pat. Aprinse luminarea, o ridică încet de pe masă şi rămase cu ea în mână, nehotărîtă. Tremura toată. Avu, un moment, noţiunea lucidă a nebunieî sale, dar se simţea mânată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

înnainte ca de o putere străină. Deschise uşa cu băgare de seamă şi se opri.

Anna dormea somnul temeinic al tinereţii.

Atuncĭ ea înnaintă spre pat. Se gândi să lase lumînarea jos, dar gândul nu fu urmat de acţiune, ca şi cum clapele voinţeĭ n'ar maĭ fi prins notele. Auzi, o clipă, mecanismul ceasorniculuĭ de pe măsuţă, şi apoĭ nu'l maĭ auzi. Intinse mâna şi ridică, tremurând, colţul învelitoareĭ de pe pieptul feteĭ. Observă în fugă arcul sprînceneĭ şi mărimea curioasă a pleopelor. Maĭ ridică âncă puţin....

Bustul Anneĭ apăru întreg.

Cum ese câte odată din mintea unuĭ gânditor fericit o poezie desăvîrşită, aşa par'că eşise, din puterea creatoare a naturiĭ, umeriĭ şi chipul celeĭ ce dormea,—marmură cu suflet, fildeş cioplit, prin ale căruĭ rămurele de vine curgea fluidul misterios al vieţeĭ tinere. In suverana nepăsare a somnuluĭ, liniile eraŭ de o frumuseţe de sine stătătoare, trăgându-şĭ valoarea din îmbinarea armonică a curbelor. Pe umeriĭ, legaţĭ ast-fel din legĭ eterne şi decĭ impersonale, se ri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

dică gâtul, cu graţiĭ de muză, şi capul, cu imaginea personalităţiĭ.

Natalia era uimită. In loc de gelozie şi ură, ea se simţi rătăcită ca într'un vis neclarificat. Făcu o mişcare falsă, şi o picătură de stearină căzu pe braţul feteĭ. Ea sări în sus, pe când Natalia, scăpând sfeşnicul din mână, cădea jos.

Anna aprinse în grabă lumînarea. Cea d'întâĭ a eĭ pornire fu de a se repezi la uşă şi a striga. Insă, dându-se jos din pat poziţiunea verticală păru că'ĭ aşează lumea în realitatea eĭ. O privire aruncată asupra Natalieĭ, o făcu să se oprească.

Natalia îşĭ reveni numaĭ de cât în simţiriĭ. Se sculă pe un genunchiŭ şi se uită lung la Anna. Ruşinată, umilită, ea nu maĭ avu altă putere decât să plîngă. Căzută grămadă într'un colţ, îşĭ ascunse ochiĭ în mânĭ.

Anna nu ştia ce să facă. Pe braţul Natalieĭ se vedea o dîră de sînge. Se lovise căzênd.

Atuncĭ, par'că din straturile cele maĭ calde ale sufletuluĭ, se urcă la suprafaţă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

în Anna un sentiment de milă, de compătimire omenească, fără ţel şi fără precugetare. Se lasă îngenunchĭ lângă dênsa, o mângâiă pe umerĭ şi o rugă să se scoale. Natalia tremura. Anna se ridică, luă un şal şi o acoperi; apoĭ muie colţul uneĭ batiste în apă şi şterse urma de sânge de pe braţ. La atingerea rece a batisteĭ, Natalia păru că-şĭ dă seamă de cele întâmplate. Se uită lung la propriul eĭ braţ şi apoĭ la Anna. Făcu o sforţare, şi se sculă.

— Te rog... Ajută-mĕ să merg pênă la mine.

Anna îşĭ aruncă repede o haină pe umerĭ, duse pe Natalia în camera eĭ, o ajută să se culce şi rĕmase pe un scaun lîngă pat.

Cu ochiĭ închişĭ, cu obrazul în flacărĭ, Natalia tăcea. Ea ţinea mâna feteĭ într'a eĭ. Annicuţa o privea:

— Doreştĭ ce-va ?... Vreĭ să dormĭ ?.. întrebă ea cu glas dulce.

Natalia deschise ochiĭ. Ochiĭ ardeaŭ de friguri, negri, cu un cerc vînăt împreju-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

rul orbitelor. Păru că vrea să ḑică ceva, Annicuța aștepta:

— Ce dorești? întrebă ea din nou.

— Apă.

Annicuța îĭ dete paharul. Natalia bău câte-va picături. Fata bägă de seamă eleganța degetelor pe cristal. Iĭ luă paharul din mână.

— Te rog... zise Natalia. Aș vrea să-ți spun ce-va...

— Cum nu... Numaĭ să staĭ acoperită.

Natalia zîmbi.

— Poți să fiĭ generoasă pênă la sfîrșit? întrebă ea.

Generoasă n'am pentru ce fi. Dar poțĭ avea încredere în mine.

Natalia o privea. Își întoarse ochiĭ de la fată și se uită înnainte, fără scop.

— Fericire!.. Nebun cine o caută, și maĭ nebun cine crede că a găsit-o.

— De ce? întrebă fata, mișcată.

Natalia făcu un semn în aer cu mâna, imitând o roată de fum. După aceea se întoarse din nou către Annicuța:

— Și cu toate astèa, îți urez din toată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

inima să fiĭ fericită... Am fost geloasă de dumneata... Cred că numaĭ sunt... Eştĭ atâta, atâta de frumoasă !... Nu pot lupta. Dacă mi-aĭ da voe să te iubesc, să trăesc în umbra vieţeĭ dumitale...

Anna se uita la mâna Nataliei, fără să rĕspundă.

— Cer cam mult, nu-ĭ aşa? zise Natalia.

Fata lăsă capul pe o parte.

— Par'că aş dori câteodată să moară !.. strigă Natalia cu glasul surd.

Anna îşĭ ridică privirile spre dênsa, zîmbind de milă. Natalia închise ochiĭ şi lăsase braţul să cază dealungul corpuluĭ.

— Ce-aĭ câştiga?.. întrebă fata încet.

Natalia se ridică pe un cot şi se uită la dênsa :

– Eştĭ sigură că te iubeşte ?..

Anna plecă din noŭ capul pe o parte şi iarăşĭ nu rĕspunse. Natalia îĭ luă mâna şi i-o sărută în tăcere. Feţeĭ îĭ dăduseră lacrămile.

-- Ar trebui să te culcĭ... E tîrziŭ, zise Natalia. Să nu-ţĭ maĭ aducĭ aminte de scena asta... Atâta cer de la generositatea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

dumitale... Ce nebune sântem! Fuge, fuge tot... O umbră. Intinzĭ mâna s'o apucĭ, şi apucĭ golul...

Se uita ţintă înnaintea ochilor. Anneĭ i se păru că aiurează. O rugă binişor să se liniştească. Ea îşĭ lăsă capul pe pernă, — dar iar se ridică:

Şi cu toate astea, cum nu te poţĭ despărţi de umbră, aşa nu te poţĭ despărţi de el...

Anna nu pricepea bine.

— De cine? întrebă ea.

Natalia căzu din noŭ pe pernă. Fata o privea. Incepuse să-ĭ bată inima de emoţiune. Nu ştia ce să facă: să cheme pe cine-va saŭ să aştepte.

Liniştea era desăvîrşită. Nu se auzea de cât tictacul unuĭ ceasornic de pe masă. O muscă aiurită zbîrnîi prin flacără şi căzu jos.

Natalia părea că adoarme.

Anna îşĭ plecase fruntea pe mână, ca să nu maĭ vadă ochiĭ închişĭ, cu cercul ca de doliŭ împrejur. Se gândi să stingă lumînarea, şi o stinse. Stete lîngă Natalia, pênă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ce i se păru că doarme şi atunci, binişor, trecu în odaea ei.

A doua-zi, dimineaţa, când se deşteptă, soarele era sus. Se uită în tavan, nedomerită. Ce se întîmplase?...

Cea d'întîi idee limpede ce-i trecu prin minte, fu de a se duce la Natalia să vadă cum îi mai este. Uşa era întredeschisă. Intră încetinel şi se uită spre pat. Nimeni. Atunci se întoarse la ea, deschise ferestrele şi rămase pe gânduri.

Ce lucruri ciudate!..

Se culcă din nou, fiind-că i se părea că e ostenită. Cu încetul îşi aduse aminte de toate cele petrecute.

Ce era de făcut?

Un sentiment nedesluşit de silă, de părere de rău, de nestatornicie, îi coprinse sufletul, şi se simţi par'că singură, — ea, care nu se lăsa uşor a fi biruită de melancolie. Imaginea lui Mihai îi răsări ca dintr'un fund depărtat, ştearsă, depoetizată Ce trist!.. Era oare cu putinţă?.. Printr'un curios joc al memoriei, îşi aminti de ochi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

lui, când o ruga să-i dea portretul. Ce sinceri erau !.. Dar aceiaşi ochi priviseră poate tot aşa la Natalia.

Ah, Natalia...

Natalia era geloasă, iar ea nu.

La vorba *geloasă*, fata se ridică pe un cot. Oare?...

Oare, nu era şi ea geloasă?.. Îi veni să zîmbească. Ar fi fost mai bine să fie aşa. Se gândi iar la Mihai, şi îl revăzu ce-va mai limpede. Iar îi veni să zîmbească. Ar fi voit să-i facă rĕu, să-l facă să sufere. Dar ce vorbă zisese Natalia: „par-că aşi dori câteodată să moară!“ Era nebună.

Sub streaşina caseĭ, ce se vedea prin fereastra deschisă, o rîndunică aluneca în cuibul eĭ. Cerul, limpede, se pleca spre orizont. Cumpăna de la puţ se mişca. Anna se ridică din pat.

Când eşi ea, Milescu şi Elencuţa eraŭ în privdor, la cafea. Cum o vĕzu Milescu începu:

— E ho!.. ne sculărăm şi noi, cu voca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

luĭ Dumnezeŭ!.. Ți-aŭ plecat prietenii și prietenile, și dumneata dormi!

Annicuța înnălță din umerĭ, dar vorba *prietenĭ* o miră. Își pregăti cafeaua în tăcere și o bău. Milescu urmă:

— Eĭ, cum te simțĭ?..

— Bine mĕ simt.

Ea răspundea scurt, iar Milescu nu avea spor la glume. Annicuța băgă de samă. Elencuța sta de o parte.

— Plecĭ? întrebă fata.

— Chiar acum. Vino, că am de vorbit cu tine. O duse în biuroŭ și o puse să șează în scaunul luĭ. Annicuța simțea inima bătêndu-i-se; se aștepta să fie întrebată asupra celor petrecute neaptea, cu Natalia. Era hotărîtă să nu rĕspundă.

— Sezĭ, zise Milescu, și fiĭ serioasă.

El făcu câțĭ-va pașĭ prin odae:

— Mĕ rog, este adevĕrat că dumneata te numeștĭ Anna Villara, de naționalitate română, de religie ortodoxă, și că eŭ, Nicolae Milescu, *aproprietar*, sunt tutorele dumitale?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Este, zise ea. Cu o rezervă: *aĭ fost* tutor...

— Nu 'ntrerupe!..

— Nu întrerup,—rĕspund.

— Prea bine. Este adevĕrat că ţi-am adus pênă acuma 6 pretendenţĭ la una din mânĭ şi la amêndouĕ moşiile dumitale?

— Este.

— Maĭ este adevĕrat că i-aĭ refuzat pe toţĭ?

— Este.

— Foarte bine. Dacă toate astea sunt adevĕrate, am cinstea să-ţĭ spun că vin din noŭ cu împeţit la dumneata, pentru a 7-a şi ultima oară.

Annicuţa se înroşise.

...şi ultima oară? Dar... cine.. mĕ cere? zise ea, cu greŭ.

Milescu veni în faţa eĭ, cu mâinile încrucişate, dând din cap:

Cine mi-eştĭ dumneata!.. Vreĭ să mĕ învêrteştĭ mazurca, ha? Par'că nu ştiĭ cine te cere...

Fata lupta să-şĭ stăpînească emoţiunea:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ba, par'că aş bănui. Numaĭ, mĕ tem... că... n'o să fie pentru a 7-a şi *ultima oară*.

Eĭ, vacs!

— Ba nicĭ un vacs.

— Vacs am zis!.. Nu mĕ prosti?

Annicuţa deveni serioasă.

— Nicule, de ce mĕ bănueştĭ?... Eŭ nu mĕ mărit.

— Tacĭ frate!.. Şi de când asta?

— De acum, de erĭ... N'are nicĭ-o importanţă să se ştie de când.

Milescu, pricepând că fata nu glumeşte se apropie de dênsa:

— Annicuţo, e vorba de Comăneşteanu...

— Am înţeles.

— Şi nu-l vrcĭ?

Ea avu un moment de nehotărîre.

— Nu.

— Aşa?... zise el lung.

Milescu simţi în fundul sufletuluĭ o revĕrsare de fericire intimă, o satisfacţie dată secreteĭ luĭ gelozĭĭ precum şi repulsiunĭĭ ce avea împotriva încurcăturilor sentimentale ale luĭ Mihaĭ. Dar această pornire suflc-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tească dură foarte puțin. Firea lui dreaptă se ridică deasupra micimii momentului.

Annicuța, la rîndul ei, rămăsese uimită de acel «nu» pe care-l rostise cu atâta ușurință, și mai cu seamă de tăcerea lui cumnatu-sĕŭ : ea se aștepta să-l vadă în «bombe și vaviloane» pênă'n gît, și când colo nimic.

Erau amêndoi ca doi copii supĕrați, așteptând unul de la altul încă o rugăminte, ca să cedeze, și totuși siguri de mai'nainte că nu vor ceda. Amor propriŭ rănit, dușman al înțelepciunii și al fericirii !

Spre onoarea naturii bărbătești, Milescu se ridică drept în sus. Miopul își adună risipiturile lumii lui lăuntrice, în care nici-o pată nu mînjise individualitatea morală, și zise :

— Eŭ nu am dreptul să vĕ judec. Am însă o datorie către mine : de a rĕmâneà cinstit, și o alta către tine : de a-ți deschide ochii :

Luă un scaun și șezu. Annicuței îi veĭ nea să'l sărute.

Comăneșteanu a plecat astă-zi în zor-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cu regimentul... Aseară, înnainte de a ne despărți, m'a însărcinat să-ți vorbesc. Era și soră-sa de față.

Da?...

— Da. Te rog să te gândești bine înnainte de a zice «nu». Imĭ închipuesc că trebue să aĭ vre-o cauză personală, pentru care te-aĭ schimbat. Alt-fel nu-mĭ pot explica intimitatea din 'nainte...

Anna se făcuse roșie ca focul.

— Ești destul de *grand garçon* ca să înțelegĭ că unele lucrurĭ se pot face, iar altele nu, dacă nu sunt urmate de o situațiune limpede.

Anna sări de pe scaun, bătênd cu pumnul în masă, și zise, cu lacrimĭ în ochĭ:

— Da' ce-am făcut?

Milescu simțea o bucurie ascunsă de a o chinui.

— Eŭ nu știŭ.

Aceeași reacțiune a sufletuluĭ cinstit îl opri de a urma ast-fel.

— Sunt încredințat că n'aĭ făcut nimic care să nu fie permis. Insă nu e maĭ puțin adevĕrat că telul tĕŭ de a te purta cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Mihaĭ, ar fi autorizat pe orĭ-cine să creadă că-ţĭ place... Şezĭ.

Anna şezu.

— Nu-ţĭ pot ascunde că eŭ însu-mĭ mĕ gêndeam cu plăcere la o maĭ strînsă legătură cu Comăneştenii. Sunt o familie de oamenĭ de treabă. Românĭ neaoşĭ, în carĭ nicĭ o stricăciune de liftă străină n'a intrat, — ceea-ce e mult într'o lume ca a noastră...

Iar marota luĭ.

- Poate că Mihaĭ, personal, să fi fost cam... cam uşurel, zise el, simţindu-se luat de acelaş alunecuş al ironieĭ. Dar ea gândeşte-te ce frumos e să prinzĭ un asemenea fluture în plasă şi să-l ţiĭ lângă tine.

— Foarte-ţĭ mulţumesc : nu fac colecţiĭ zoologice.

Era parc'că maĭ mult rĕspuns la *românii neaoşi*. Milescu îĭ întinse mâna peste masă rîzênd :

— Bine, dragă, tu poţĭ glumi...

— Eŭ nu glumesc. Tu glumeştĭ, şi-mĭ pare rĕŭ.

El înţelese că fata avea dreptate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Nu, dragă. Am făcut o figură poetică nenorocită. Vream să-ți spun că sunt încredințat că Mihaĭ te iubește și că tu aĭ fi fericită cu el. Un om ca dênsul, care a trăit viața din plin, nu se hotărește să se însoare de cât atunci când maturitatea sentimentelor îl leagă pentru totdeauna de o femee. Din asemenea oameni, când sunt bine alcătuiți de natură, se fac adevărațiĭ capĭ de familie, aceia carĭ cunosc viața în toate cotiturile; care nu sunt histericĭ; bărbați și cetățenĭ, la căminul cărora nevasta este... un lucru sânt...

Annicuța, mulțumită, zîmbea. Milescu, sufocat de atâtea frase, isbucni:

Miĭ de bombe! Era să zic că nevasta este *palladiŭ*...

Annicuța îșĭ mușcă buzele, ca să nu rîză.

— Eĭ, va să zică îl ieĭ...

— Ea făcu semn din cap că nu.

— Bine dragă, ia s'o întoarcem și pe foaia cea-l-altă. Ți-am adus pênă acuma 6 peţitorĭ: unul era așa, altul altmintrelĭ! ba

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ăsta n'are nimic; ba ăla e din părinți de rînd. Iată unul care are tot... Ce-mi umbli cu fleacuri? Sunt eŭ tutorul dumitale, orĭ nu?.. Te daŭ luĭ Mihaĭ, şi s'a isprăvit.

—Anna se uita la el pe sub gene, lung şi cu înțelesurĭ. El se sculă :

Alt-fel, lumea poate crede că am eŭ vre-un interes...

Annicuța veni lângă el, îĭ luă mâinile şi îşĭ rezemă capul de pieptul luĭ puternic :

Vreĭ să mĕ goneştĭ ?...

El bufnea pe nărĭ :

- Vreaŭ să te gonesc... Vacs !

— Atuncĭ de ce vreĭ să mĕ mărit cu orĭ-ce preț? Nu zic da, dar... nicĭ nu. Să maĭ vedem.

— Asta-ĭ frumos! M'aş mărita, fiind-că-mĭ place; dar nu-mĭ place fiind-că nu mĕ mărit.. Ce pocinog de judecată este asta? Aĭ să-l vîrĭ din noŭ în păcate. Imĭ pare rĕŭ de sufletul luĭ...

— Eŭ nu sunt doctor de suflete, zise Annicuța, eşind.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XII

Marele Duce Nicolae, generalissimul armatelor ruseşti, hotărîse se meargă drept la Constantinopole. In planurile sale, care nu se mai potriveaŭ cu ale celor-l-alţi generalĭ ruşĭ din trecut, de la Suvaroff pênă la Diebicĭ Zabalkanski şi Paskievicĭ, intra ideea ciudată de a trage din masivul armateĭ o coloană lungă şi uşoară, care, ca un cuiŭ, să fie bătută în corpul turcesc, pênă la inimă.

Ce să se maĭ întârzieze la Dunăre, când apărătorul eĭ turc, serdar-ekremul Abdul Kerim era om de înţeles! Ce să se maĭ opreascâ la clasicul quadrilater Rusciuc-Silistra-Varna-Şumla, când mijloacele de comunicaţiune moderne îĭ daŭ aripĭ să sboare către ţintă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

E adevĕrat că, la Dunăre, Vidinul nu intra în socoteala de mai sus, şi că la Vidin comanda un om ca Osman-paşa; mai e adevĕrat că, întru cât priveşte înlesnirea mijloacelor de comunicaţie, vagoanele ruseşti nu intraŭ pe şinele drumurilor noastre de fier. Dar în faţa Vidinuluĭ staŭ Românii; în locul vagoanelor eraŭ pahonţiĭ.

Generalul Gurko aştepta cu nerăbdare trecerea coloaneĭ sale, care, compusă în cea mai mare parte din cavalerie (43 escadroane călărime, 10 batalioane de infanterie şi 38 de tunurĭ), bătea pământul pe malul stîng.

Ruşiĭ trecuseră Dunărea, cu corpul al 14-lea de armată, între Galaţi şi Brăila, fără mare greutate. Cinci zile mai târziŭ, la 15 Iunie, o a doua trecere forţată are loc, la vale de Zimnicea, spre Siştov, şi îndată încep pregătirile pentru aruncarea unuĭ pod statornic, pe care să se strecoare grosul armateĭ de operaţiune în Bulgaria.

Pentru aceasta însă, plutele şi pontoanele trebueaŭ aduse pe Olt şi coborîte pe Dunăre pênă la Zimnicea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Armata română se întindea acum pe tot lungul Dunării, din preajma Zimnicii până dincolo de Cetate, pe Olt și Jiu. Marele cuartier-general era la Poiana, pe malul drept al Dănățeului, având în spate divizia a 3-a. Cuartierul-general al acestei divizii era la *Băilești*, unde, între altele, se afla și regimentul al 8-lea de linie.

Aci prin urmare trăia Milescu.

Regimentul al 10-lea de dorobanți era a Moțăței, mai la deal de Băilești.

Aci trăia Comăneșteanu.

Pentru a înlesni coborîrea lemnăriei ruseşti din gura Oltului până la Zimnicea, trei zile tună artileria română, trei zile de-a rîndul se încrucișară, deasupra bătrânului; fluviu, ucigătoarele ghiulele; deșteptând ecoul altor timpuri. De la Islaz, de la Corabia, de la Bechet, de la Calafat, gemeau tunurile, hueau văile; ardea Sișt-ovul, ardea Rahova, ardea Vidinul; umblau monitoarele turcești, aiurite, căutând adăpost sub zidurile cetăților. Părea o mînie cerească, lăsată din văzduh pe malurile singuratice.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

In vremea asta Rușii își înjghebaŭ podul. Dar, cu trecerea lor pe malul drept, flancul stâng al armatei române rĕmâne descoperit.

Trimis din marele cuartier-general român, Milescu ducea un ordin generalului de brigadă Manu George, comandantul diviziunii a 4-a și o comunicație generalului rus Dragomiroff. El spera să se poată repezi de la Zimnicea la Stănești, unde Elencuța și Anna staŭ singure, așteptând să meargă la Băileștĭ.

Căldura începuse de-a binele. Milescu mort de foame, căuta un birt. Își făcuse datoria către alții; se cuvenea să și-o facă și către sine. Fu îndrumat către o baraccă de scânduri, ridicată în pripă de unul din miile de indivizi ce se țineaŭ după armate, corcituri fără patrie și fără meserie cunoscută, evrei, armeni, ruși: birtași, cămătari, ciocli.

Pe un arc de scânduri deasupra porții, sta scris cuventul *Restaurant*, în rusește și românește. Înăuntru cânta o muzică militară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Cum intră, Milescu fu surprins de banchetul ce se ținea. O masă de vre-o 30 de persoane, era exclusiv ocupată de ofițerii ruși. Luxul rufăriei și al paharelor; îmbrăcămintea militarilor; tonul de noblețe poruncitoare a generalului din capul mesei; finețea unora dintre ofițeri;—toate dovedeaŭ că lumea aceea eșea din vulgaritatea obicinuită a trupelor de rînd.

Milescu se instală la o măsuță, alăturĭ. Proprietarul birtului, care de astă-dată era un grecotciŭ de pe la Brăila, se grăbi să-ĭ spună că ruşiĭ de la masă eraŭ ofițeriĭ unuĭ regiment din gardă.

De la generalul care pontifica în fruntea mesei, uscat și nervos, pînă la capelmaistrul german, cu barba blondă, care bătea vĕzdulul cu un bastonaș, și de la acesta pînă la ultimul soldat ce sufla într'un trombon imens,—întreaga Rusie era reprezentată. Tipurĭ candide de filandezĭ blonzĭ, alăturĭ de chipurĭ brune din miază-zi; ovalul caucazian, lîngă pomeții mongolĭ; ochiĭ lungĭ și codațĭ din Mingrelia, lîngă ochiĭ de ciur aĭ cazacilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Şampania curgea gârlă. La fie-care cinci minute, generalul închina în sănătatea cui-va. Toţi ofiţerii trebuiaŭ să se scoale în picioare, deşi la unii nu le venea tocmaĭ la îndemână. Fanfara repeta aceleaşĭ note stridente ce însoţesc toasturile, urmate de «ura» şi maĭ stridente. Era, în fond o beţie. Ochiĭ împăenjiniţĭ mişcărĭ zăpăcite de mână, rîsurĭ idioate, pahare sparte.

La un moment dat, generalul sări în sus ridică paharul şi zise cu voce puternică:

— *Au vaillant prince de Roumanie et à son armée!..*

Milescu se sculă în picioare.

— *Approchez, capitaine, approchez...*

El se apropiă, se înclină, pe când un soldat ce servea, îĭ da o cupă de şampanie. Generalul goli paharul dintr'o sorbitură: după aceea îl trînti la pămênt, spărgêndu-l. Apoĭ se aşeză la loc, fără a se maĭ uita la Milescu, scoţênd din fundul gâtuluĭ un fel de scrîşnitură de mulţumire: «Ahhh!»

Milescu nu se pricepea de trebue să spargă şi el paharul saŭ nu; cum însă ceĭ-l-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

alți ofițeri nu-l spărgeau, făcu și el tot asemenea ; se înclină din nou și veni la loc.

Grecul cu restaurantul se uita la el, dându-și niște aere de protector, par'că ar fi zis : „vezi ce onoare îți fac".

Cînd toți fură înlemniți de șampanie, se sculară.

Era un adevărat merit, pentru o ființă înzestrată numai cu două picioare, să stea pe ele drept, după ce înghițise mânia aceea de spirturi. Generalul, proptit între ceĭ doĭ colonelĭ comandanți de batalioane, se ținea copăcel, înaintînd cu mișcărĭ de paralitic. Ceĭ-l-alți veneau după el cum da Dumnezeu.

Pe când însă toți plecau, un tînăr blond, cu un chip delicat de fată mare, nu se mișca. Părea așa de pătruns de halul luĭ de beție, încât nicĭ nu încerca să se clatine.

O șuerătură zăpăcită îĭ eși din gîtlej, către chelner, pe când mâna dreaptă se răsucea în vînt, cu intenții de a chema. Insă nu-l vedea nimenĭ. Grecul și chelnerĭĭ se uitaŭ la muzicanți, cum se pregăteau de plecare. Milescu, care privea la ofițer cu compăti-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mire, făcu semn unuĭ băiat să se ducă la el. Acesta se duse:

— Ce poftiți, mĕ rog?

Rusul ridică din sprincene, își lăsă capul pe o parte și izbuti să zică:

— Pșit!

Chelnerul nu înțelegea:

— Cum mĕ rog?

Vous... hè!... pșit!

Omul se uita la el, zîmbind. Rusul de asemenea se uita la om.

Pșit!...

Chelnerul se duse să-și cheme stăpînul, de oarece așa fel de băutură nu cunoștea:

— Poftiți, mĕ rog, că nu știŭ ce *lichior* cere.

Grecul veni, țanțos:

— *Ze vous prie Excellence...*

Rusul își ridică cu greŭ ochiĭ către el:

— Pșit!...

— *Tout de suit.*

Apoĭ se întoarse către chelner:

Nu înțeledzi ca vrea mis-masu?..

Dar Rusul dete din cap la vorba *miș-maș*:

— *He!.. pșit!* du *Bellini*, reuși să zică:

Muzeul Digital al Românului Românesc
revistatarisilor.ro/mdrr

— *Tout de suite.*

Grecul, supărat, se întoarse către chelner.

— Nu fii prostu, frațiore, si li aduți un *piperment*, ca pentru gutlez la dimnealui este tot una.

Chelnerul aduse pipermentul și-l turnă în păhăruț. Rusul dete din cap, că nu. Atunci îi aduseră alte băuturi. La fie-care, el tot da din cap. In sfîrșit, văzênd că nimenĭ nu-ĭ înemerește gustul, ridică teaca săbiei și curăță paharele de pe masă, aruncându-le cât colo. Intr'o sforțare supremă, strigă către grec:

— *Bellini!*

Grecul, încurcat de tot, veni la Milescu:

Mă rogu, domnu locotenent, nu pri-țep țe vreai blestematu aista... Ma țere mereu *belligni, belligni*...

Milescu urmărise toată scena:

Oare n'o fi vrênd *pelin?*

Grecul rămase pe gânduri:

— Adu, trate și pelin la dimnealui!..

Ii aduseră pelin, i-l turnară cu sfială în pahar. așteptând toți să-l vadă aruncându-l. Insă nu-l aruncă. Bău un pahar cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mulțumire, pocnind din limbă; apoi luă clondirul de pe masă, se opinti de vre-o două ori și se sculă.

Un asemenea om mai putea sta în picioare!

Milescu îl văzu că se îndreaptă spre masa lui.

Fără a rosti un cuvênt, fără cel puțin a-l privi, rusul veni lîngă el, căzu pe un scaun și întinse mâna să toarne palin lui Milescu. Cum însă îl vărsa pe deălături, Milescu voi să-l ajute. Incăpățînat, rusul nu primi.

Era tînăr de tot, blond, fin ca o femee, cu niște sprîncene de o frumusețe clasică. Nimic în el nu se potrivea cu halu în care se găsea acum. Miopul îl privea cu bunătate. Nu știa cum să facă să-l ridice din exploatarea greculuĭ și din degradarea morală în care căzuse. Mai stătu cu el câteva minute și voi să se scoale. Rusul însă îl apuca de mânecă:

— *Hé!... pșit!...*

Milescu trebui să șeadă la loc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

După fie-care pahar ce golea, rusul rostea aceleaşi cuvinte, cu accent muscălesc:

— *Dieu vous bégnisse...*

Gluma începea să fie displăcută. Milescu băuse deja mai mult decât îi trebuia şi simţea că locul se învîrteşte cu el. Avea încă toată luciditatea conştiinţei, dar nu-şi mai guverna destul mişcările.

O idee curioasă îi trecu prin minte: că el primise şampanie de la Ruşi şi nu le oferise nimic în schimb. Ceru o sticlă. Ofiţerul dete din cap că nu primeşte. Un zîmbet gentil străbătu, ca din alte vremuri, prin pîcla beţiei lui de acum. Milescu, în loc să înţeleagă că asta răspundea bunelor sale intenţii de a scoate pe rus din starea aceea, se încăpăţînă şi porunci să le dea şampanie. Cu o parte a personalităţii sale morale pricepea câtă lipsă de logică era în fapta lui, şi par'că se mira el singur de o asemenea întorsătură a lucrurilor; şi cu toate astea nu putea face alt-fel.

Rusul o dete din nou prin şampanie, cu *dieu vous bégnisse* după fie-care înghiţitură.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Şi iar piperment. şi iar *bellini*, şi iar şampanie,- pênă ce Milescu căzu sub masă.

. . . . . .

Cînd deschise el ochiĭ, începea să se 'ntunece. Prin fereastra spartă, veneau sunete de farfuriĭ. El nu pricepea nimic. I se păru deocamdată că e la Bucureşti. Dar geamurile acelea soiase nu se potriveaŭ cu ale luĭ. Işĭ aduse aminte că e pornit la resboiŭ ; era la Băileştĭ. Ba nu, fiind-că plecase de la Băileştĭ.

Atuncĭ unde era ?

Işĭ aruncă ochiĭ prin odae : o mizerie nespusă. Lumina unuĭ felinar cădea pe un perete coşcovit, de care atîrna o icoană de lemn. Deodată îĭ rĕsări în minte un *dieu vous bégnisse,* iar de acolo rusul, şampania şi tot restul.

Ce nebunie!

Pe unul din geamurile nesparte, nişte pete de prat se îmbinaŭ ast-fel, încât alcătuiaŭ un cap de trubadur, cu o pană mare la pălărie, cântând. Ce bine vedea ! Îi veni şi luĭ să cânte. Işĭ auzea notele din *Castelul* luĭ : „un castel pe malul măriĭ, preajma codrilor o ţine".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Dar Elencuța îl aștepta.

Sări din pat și rămase cu coatele pe genunchĭ, gândindu-se.

Elencuța îl aștepta, da. Pe fie-care zi îĭ scria, adăogând câte o pagină la un mic jurnal, pe care i-l trimisese în douĕ rinduri prin Paraipan, împreună cu tot felul de obiecte de îmbrăcăminte și de hrană. Nu era mare lucru în scrisorile eĭ: aceiași și iar aceiași afecțiune fără margini, ce-ĭ umplea tot sufletul, spusă fără șiretenie, cu aceleași cuvinte; dar asta era lucru mare.

Necăjit, Milescu se întinse din noŭ pe pat; era cu neputință să se maĭ ducă la Stănești. Îĭ venea să-și dea cu pumnii în cap. O nespusă dragoste pentru Elencuța luĭ, i-se revărsă în suflet; i-se urcaŭ lacrămile în ochĭ, fără să le poată stăpîni.

— Se întoarse spre perete și plînse copilăreste.

Într'un târziŭ, iar se sculă. Vru s'aprindă lumînarea: chibriturĭ, nicăerĭ:

— Măăă! da' boŭ maĭ sunt!...

După accesul de sentimentalism, urmă accesul de desgust și de furie. Chemă de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

vre-o două ori: „chelner, chelner“. Nu-i răspunse nimeni. Voi să caute ușa, dar trebuia mai întîi să-și găsească ochelarii. Exasperat, se duse la fereastră și mai sparse un geam, strigând „chelner“.

In sfîrșit, dete dumnezeŭ și-l auziră.

Cînd se văzu unde era, i se păru că visează: o magazie de grîŭ, împărțită în odăi prin niște scânduri de lepșe ce n'ajungeaŭ pênă sus; cu niște ferestre mizerabile, lipite în zid ca într'o casă de hârtie. Înăuntru două paturi groaznice. — La vederea paturilor își aminti de rus. Ce se făcuse? O adiere de aducere aminte, și nimic mai mult. Voi să se uite la ceasornic. Lîngă patul lui era un scaun de lemn fără rezemătoare; pe scaun o carte de vizită: „Nicolas Boulgakow-Galitzine“. Milescu rămase cu cartea de vizită în mână: Galitzine! Nu știa pentru ce, dar par'că s'ar fi așteptat să-l cheme așa, pe tênĕrul acela cu chip de femee. Iar numele lui de botez era Nicolae ca și numele lui Milescu...

Cine știe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XIII

Intr'o căruţă de rechiziţie, prinsă ca de pe gârlă, Milescu se 'ntorcea de la cuartierul-general de la Poiana la Băileşti. Calul luĭ căzuse şi rămăsese pe drum.

Pe când intra în curte, da într'amurg. Ferestrele eraŭ iluminate ca de sărbătoare.

Casa luĭ Milescu din Băileşti, închiriată de Paraipan, era printre cele maĭ chipeşe: patru odăĭ, geamurĭ la ferestre, scândurĭ pe jos, tinichea pe acoperiş, nicĭ nu se putea ce-va maĭ fain.

Poziţia luĭ Milescu, ca a tutulor voluntarilor şi rezerviştilor cu dare de mână, era printre camaraziĭ sĕĭ dintre cele maĭ curioase. Uniĭ îĭ luaŭ în serios, alţiĭ rîdeaŭ de stîngăciile luĭ milităreştĭ, alţiĭ îĭ luaŭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

peste picior de-a binele, eșind de la el cu tabachera plină de tutun saŭ cerêndu-ĭ împrut tot felul de lucrurĭ, fără să se gândească a i-le da înnapoĭ; dar la toțĭ le era simpatic, cu uşoara nuanță de ironie ce se ascunde în soldatul de meserie pentru soldatul de ocazie. Ziceaŭ „haidem la Milescu“ par'că ar fi zis „haidem la club orĭ haidem la cafenea“.

Când intră Milescu în casă, cele douĕ odăĭ maĭ mărișoare eraŭ ocupate de jucătorĭ de cărți. Niște planșe de ale statuluĭ major, tăiate în douĕ și rezemate pe căprioră, serveaŭ de mese de joc.

Intr'una din odăĭ se juca *prefa* în treĭ: doĭ colonelĭ şi un major staŭ tăcuțĭ, pênă ce sfirşeaŭ cărțile din mână, iar la urmă isbucneaŭ în rîs saŭ înjurăturĭ, după cum intraŭ platcă saŭ nu. Alțĭ câțĭ-va vorbeaŭ, tolăniți pe un pat de câmp, orĭ călare pe scaune, rezemați de ferestre, — cu tunicele dischelate, cu batistele pe după gât, blestemând căldura, cerênd luĭ „deşcă“ vin cu borviz.

In cea-l-altă odae era masă de *poker*, joc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

noŭ, pe care nu-l cunoşteaŭ toţi. Un major de linie, un căpitan de intendenţă, un doctor-militar şi un al patrulea, un civil, român din Basarabia venit după proviantură, staŭ cu câte cinci cărţi în mână, desfăcându-le numaĭ pe la colţurĭ, cu mare taină. Imprejurul lor, grămădiţi ciotcă, priveaŭ alţiĭ.

— Zugrăvescule, eştĭ *bleandă*.

Zugrăvescu era doctorul, un pipernicit de om numaĭ cât un baston, cu o bărbuţă rară, cu un glas piţigăeat, care maĭ vorbea şi bîlbîit :

— Ble-bleandă ăĭ fi dumneata. Eŭ sunt *ble-bleand*.

— Fiĭ ce-ĭ fi, numaĭ pune *miza*, zise căpitanul de intendenţă.

Am pu-u-u-s doĭ francĭ.

Pe vorba *pus* fluieră bietul doctor un minut întreg, fără s'o scoată la capăt.

— Ci dă-ĭ drumul o dată, nene, şi nu ne maĭ înnebuni. Dumneata mergĭ, domnule Major ?

— Da.

Doctorul se făcu roşiu. Iĭ venea să rĕs-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

pundă cu o vorbă mai înțepătoare, dar se temea să nu se încurce din nou. Cu toate astea tot bîlbîi ce-va:

— Da gro-o-o-zav mai ești dumneata, domnule mimizilic.

Ceĭ-l-alți zîmbiră, iar căpitanul de intendență dete din cap.

— Cine deschide ?

Deschid eŭ cu o carboanță, zise majorul, aruncând un ban rusesc de argint.

— *Se poate* să-mĭ dați și mie două ruble ? întrebă civilul, cu graiul luĭ din Basarabia.

Ceĭ treĭ se uitară la el pe furiș.

— Ne tragĭ *ca-a-a*, încercă să zică doctorul.

— *Cacialma!* strigă intendentul. Să nu te'ncurcĭ pe vorba asta, Zugrăvescule, că șeade rĕŭ.

— Ia o să ți le dăm, că n'avem ce face. Cartea trebue plătită. Ce aveți ?

— Eŭ n'am decât un *full*.

Doctorul sări în sus de mânie:

Auzĭ c'un *be-berlan* de așĭ să pierd eŭ, domnule !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Lasă-l dracului de *beberlan* și zi-i *brelan*, nene doctore, îl consolă majorul.

Doctorul, furios, se întoarse să vadă cine-i sta în spinare. Dete cu ochii de un tânăr sub-locotenent :

— Nu se poate ju-u-u-nele meu amic să mă slăbești cu dra-dragostea ?....

Sub-locotenentul se dete la o parte. O dată cu el se deteră la o parte mai toți privitorii, de teamă să nu primească a celeași observații ca sub-locotenentul. Majorul, care câștiga, se întoarse către căpitanul de la spatele lui, un chip șters, blajin, simpatic :

Mărăcinene, nu te depărta, că de când ai venit tu, îmi merge bine.

Căpitanul se apropiă din nou, zîmbind.

— Ia mai vi-i-i-no și lîngă mine ne-nene Mărăcinene, să mă scapi de hu-hu-hu...

— Hursuzlic ! strigă intendentul.

Pe când ei se foiau între dênșii, se auzi deodată un ropot de cai venind din depărtare. Sgomotul se apropia din ce în ce, pênă ce trecu pe lîngă casa lor, ca o vijelie.

Toți se sculară în picioare. Colonelii din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

camera de alăturĭ veniră în camera de la drum :

— Ce este, frate? ce s'a 'ntîmplat?

— Nebunul de Frîncu !...

— Da'ce s'a 'ntîmplat?

— Nu s'a 'ntîmplat nimic, d-le colonel; da' ia aşa, ca să nu fie drumul fără călătorĭ.

— Ce trupe eraŭ?

— Escadronul din regimentul al 5-lea de călăraşĭ.

Par'că de-abia a venit alaltăierĭ de la Rast...

— Da. Cu toate astea, uite aşa îĭ frecă în toate nopţile.

Colonelul înnălţă din umerĭ şi se duse la loc. Insă jocul nu maĭ urmă liniştit ca maĭ nainte. Fie-care comandant era preocupat de ideea de a face şi el tot aşa, deoarece ordinele eraŭ de a ţine trupele într'o alarmă continuă, pentrn a le deprinde cu viaţa primejdiilor viitoare.

De la trecerea Dunărĭĭ cu atâta înlesnire, generalul Nepokoiciski, şeful mareluĭ stat major rusesc, nu maĭ visa de cât Constantinopolĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Armata română, rămasă pe malul stîng, nu mai era băgată în seamă: ea îşi împlinise rolul, cu bombardările cetăţilor turceşt, când cu formarea podului de la Zimnicea şi cu distrugerea câmpului de la Rahova. Ruşii se socoteaŭ destul de puternici, ca să meargă înnainte singuri; de aceea, când guvernul român, preocupat de soarta ţării şi a oştirii, întrebase pe guvernul rus despre gândurile sale viitoare, primise de la prinţul Gorciacoff, prin d. de Nelidoff, răspunsul semeţ că armata împărătească se simte în stare de a birui ea singură pe duşman; că dacă oastea română vreă să treacă şi ea Dunărea, s'o facă pe propria sa răspundere şi cu condiţiune de a se supune comandatului rus, pierzêndu-şi ast-fel unitatea de comandă şi fiinţa sa morală a-parte.

Faţă cu un asemenea răspuns, ţara şi Domnitorul trecură print'un moment de mare grijă: ce drum să apuce?

— Ce-aï mai aflat Milescule?

— Ce să mai aflu, domnule Colonel... Am auzit că Vodă vine în curînd la marele cuartier-general.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Va să zică trecem Dunărea pe socoteala noastră.

— Da'de ce să n'o trecem? răspunse Milescu, uitându-se în jos.

— Fiind-că n'aĭ cu ce. Unde-ți sunt bărcile? unde sunt pontoanele?... Imĭ plac domnișoriĭ ăștia de rezerviștĭ: pentru dumnealor toate sunt ușoare, zise, zîmbind, unul din colonelĭ.

Milescu, jenat, era să tacă. Dar par'că îl mușcă de inimă trebuința de a spune verde adevĕrul:

— Se poate, domnule colonel. Rĕsboiul însă nu se face numaĭ cu pontoane și bărcĭ, ci și cu suflet și credință în viitor.

— Zĕŭ!? Auzi dumneata frate!.. Ce ușor îĭ veni amiculuĭ să facă patriotism pe spinarea altora, instalat ca un Bimbașa Saval.. Da du-te, domnule, de staĭ în noroiŭ pênă la genunchĭ, să te ploaie de dimineața pênă seara, să mănîncĭ pastramă ca talpa cismeĭ, și atunci să-mĭ facĭ pe grozavul. Auzĭ dumneata.

Milescu plecase capul de tot. Negrești era vinovat că închiriase o casă pe socoteala luĭ. El credea că poate tovarășiĭ să-ĭ ierte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

greşeala, prin faptul că o locuiaŭ mai mult ei de cât el. Dar se vede că aşa sunt făcuţi oamenii: să profite de bunurile altuia şi totuşi să-l învinuească că le are.

Cel-l-alt colonel, mai fin, caută să dea o altă întorsătură convorbirii:

— Uite, dragă Milescule, unde stă greutatea: toată cheresteaua din ţară a fost trasă de Ruşi la Brăila şi la Zimnicea Pontonierii noştri nu sunt pregătiţi pentru o lucrare aşa de întinsă şi de costisitoare. Dacă trebue să trecem Dunărea, s'o trecem, — numai să ne găsim întâi lemnăria..

— Pădurile sunt pline de lemne.

— La munte.

— La munte şi la şes.

— Dar le păzesc pădurarii, zise primul Colonel.

— Negreşit, răspunse Milescu. Să le ceară guvernul, şi toată lumea le va da.

— Le dai dumneata !..

— Se'nţelege că le daŭ. Daŭ pădure, daŭ moşie, vênd tot ce am, şi pe mine mĕ vênd, numai să nu rĕmânem de rîs... Mii de bombe! că doar n'am să trăesc cât e lumea !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Milescu se întoarse către un căpitan care se apropiase de el:

— Așa este?

Căpitanul era tocmaĭ șeful luĭ de companie, care tot-odată comanda și batalionul: Valter-Mărăcineanu. Ochiĭ luĭ străluceaŭ de viață. Dacă ar fi îndrăznit, l-ar fi luat de gât să-l sărute.

Fire resfrântă înăuntru, timidă, melancolică, căreia soarta îĭ lăsase partea grea a luptelor cu nevoia, — Mărăcineanu părea că trage din îndoita sa origină germano-română o ușoară înclinare către idealism, unită cu o evidentă trebuință de acțiune, — două calități atât de greŭ de găsit împreună. Eșit din părinți simpli, el era unul din acele rare făpturĭ ce fac onare mulțimiĭ anonime ce se numește *popor*, se înalță peste el și devin fala unuĭ neam întreg. Nobil în cel maĭ întreg înțeles al cuvântuluĭ, cu grijă duioasă de bătrâna luĭ mamă, blând cu soldațiĭ căzniți, hotărît, serios, — n'avea nimic din avântul cavaleresc al eroilor legendarĭ, dar poate tocmaĭ de aceea era maĭ simpatic, maĭ înțeles de timpurile noastre și maĭ aproape de noĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

O ast-fel de natură modestă, era firesc să se simtă atrasă către entusiasmul eruptiv al unuĭ om ca Milescu. Pătrunderea minţiĭ sale îl făcuse să înţeleagă toate calităţile sufleteşti ce se ascundea sub sgomotul şi nehotărîrea celuĭ-l-alt, şi să-l iubească.

Milescu eşi, şi se schimbe de haine. In săliţă, îl ajunse de pe urmă Mărăcineanu:

— Milescule, Milescule.

— Ce este?

Cel-l-alt îl luă repede de mână şi-l strînse cu putere:

— Ia ascultă...

— Ce-ĭ dragă Mărăcinene?

— Bravo!..

— Pentru ce?

— Bravo!..

Şi urma a-l scutura de mînă, fără să maĭ poată adăoga ce-va.

Milescu intră vesel în odaia luĭ: uitase reaua impresie ce i-o lăsase vorbele colonelului cu privire la casă.

Cînd aprinse chibritul, dete cu ochiĭ de Comăneşteanu, care adormise intins pe patul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

luĭ. Milescu se uită la el un moment. Nu-l maĭ văzuse de la plecare.

Un sentiment curios de milă se deşteptă în sufletul luĭ, pentru voinicul ce dormea alăturĭ, tênĕr, sănătos, născut pentru fericire şi cu toate astea nefiind fericit. Par'că somnul luĭ Comăneşteanu mişca pe Milescu maĭ mult decât tot restul. Se apropiă de el binişor, îl privi de aproape şi rĕmase pe gânduri: omul adormit par'că nu maĭ seamănă cu cel deştept. O cortină căzuse de unde-va pe acţiunea vieţiĭ, şi corpul acela devenise anonim. Încă puţin şi totul ar fi încetat. Ce imensă zădărnicie!..

Făcând âncă un păs, se împiedecă de o cergă ce căzuse pe jos!

— Vacs! zise el, în mijlocul filosofieĭ.

Comăneşteanu se deşteptă. Milescu veni lîngă el şi-l atinse cu mâna pe umăr:

— Ce maĭ facĭ Mihaĭ? De când aicĭ?

— De astăzĭ. Târziu e?

— Cam vre-o zece.

— O să trebuiască să plec.

— Staĭ, că nicĭ nu te-am văzut bine. Ce maĭ facĭ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ce să fac dragă... Aceeaşi şi iar aceeaşi. Dar tu?

— Eŭ, cum mĕ ştiĭ: mĕ înnec în totdeauna la mal. Avusesem norocul să mĕ trimită de la cuartierul-general cu nişte ordine la Zimnicea, sperând să mĕ pot repezi până la Stănești, şi când colo, nimic.

— De ce? întrebă Comănești eanu cu grabă.

— Ce să-ţi mai spuiŭ!.. O prostie de care mi-e ruşine numaĭ cât mĕ gândesc... Nu mĕ sili să ţi-o istorisesc pe de lung. În două cuvinte: am băut şampanie cu un rus.

— Ce rus?

Milescu înnălţă din umerĭ:

— Da'par'că eŭ ştiŭ.., Un Galitzine.

Comănești eanu se uită la el mirat, până ce-l umflă rîsul.

— Ciudată făptură omenească maĭ eştĭ, Nicule.

— De dragă... Schimbă-mĕ tu dacă poţĭ, şi-mĭ faci un mare serviciŭ. Aşa gogomănie!.. Şi biata nevastă mĕ aşteptă.

Apoĭ se uită la Comănești eanu lung şi dete din cap.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Cu toate astea pentru tine tot am ce-va.

Şi zicând ast-fel, începu a răsfoi nişte caete de pe masă, ce stau încurcate cu numere din *Figaro*, cu *Şcoala soldatului*, cu un roman de *Ouida*, — până ce găsi o scrisoare-volum de al Elencuţei.

— Vino'n coace. Cunoşti slova asta...

Mihaĭ se uită la scriitură.

— Nu o cunosc.

— Cum: nu? Dar scrisoarea către Paraipan!...

— Aceea era a domnişoarei Anna.

— Şi asta tot a ei este.... Citeşte.

In jurnalul Elencuţei erau intercalate două rînduri: «O sărutare şi de la mine, Nicule dragă. Ce mai *faceţi*?».

— Înţelegi ce vrea să zică acest „ce mai faceţi“ la plural şi subliniat...

Comăneşteanu se uita la el cu un aer întrebător.

— Cum!.. Nu'nţelegi?..

— Ba înţeleg... Adică îmi place să înţeleg ceea-ce poate nu stă acolo.

— Ce anume? întrebă Milescu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Comănesteanu se făcu roşu şi nu voi să rĕspundă.

— Spune tu întăi, zise el.

Milescu începu a rîde:

— Bravo Mihaĭ: eştĭ prins bine de nas. Am să scriŭ numaidecât Elencuţeĭ...

— Ba te rog să te-astîmpĕrĭ.

Milescu rîdea, pocnind din palme:

— Don Juan cu furca'n brîŭ!.. Brava Annicuţa!.. Să te'nveţĭ minte dumneata, să nu maĭ mănîncĭ câte o porţie de inimă femească la fie-care masă... Acuma să-ţĭ explic: acest „ce maĭ faceţĭ", ar însemna. dragă Doamne, ce maĭ fac eŭ, Milescu; dar însemnează în fond ce maĭ facĭ tu, Comănesteane...

— Crezĭ?..

— Sigur. Trebue să fiĭ lulea ca tine, ca să nu pricepĭ.

Apoĭ începu să strige?

Iliuţă! Iliuţă!

Soldatul veni în fuga:

— Poruncitĭ don' Locotenent.

— Ibitfoi cozoroc!.. de ce nu viĭ maĭ repede? Unde sînt pantofiĭ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Aicĭ trebue să fie don' Locotinent. Să'ntreb pe lelea Uța...

Lelea Uța era gazda. Soldatul părea a se înfrupta din toate bunurile pământeștĭ ale stăpîneĭ de casă, iar în schimb el îĭ lăsa onoarea de a munci pentru el.

— Uite, moncher, zise Milescu, cu o cismă în mână, redevenit filosof: de sus și pînă jos acelaș vacs: *c'est à vous dègoûter des hommes.... et des femmes.* Par'că viața n'ar avea alt scop maĭ înnalt.

Comăneșteanu îl asculta în tăcere. Era iar fără tact. Dar așa îl croise firea. Castitatea luĭ sufletească îl făcea nedrept.

Soldatul intră cu pantofiĭ:

— Iĭ luase lelea Uța să-ĭ bată.

— Arză-te focul de eroŭ! Mă Iliuță al Uțeĭ, d'apoĭ gazda trebue să îngrijască de pantofiĭ?..

— Ba nu don' Locotenent.

— Atunciĭ?

— Eu am *bușonat* calul luĭ don' Locotenent Comăneșteanu.

— Milescu bufni de rîs.

— Ce-aĭ făcut?!.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Soldatul, care auzise vorba de pe la alţi vistavoi de cavalerie, se ruşină:

Am şters calul luĭ don'Locotenent Comăneşteanu... că era asudat de curgea apa dupe el.

Comăneşteanu părea plictisit de explicaţia soldatuluĭ:

— Trebue să fie ostenit... Am fost pênă aproape de Craiova, ca să-ţĭ es înnainte, zise el luĭ Milescu. Credeam că vii cu trenul.

Milescu rămăsese în mijlocul odăiĭ, ca un puiu fript, cu pantaloniĭ de călărie strînşĭ de gleznă, cu mâinile în buzunar, numaĭ în papucĭ.

— Va să zică, Mihaĭ nu-ĭ glumă!.. Eştĭ prins bine.

Cumnatul, obicnuit cu şotiile şi ironia Annicuţeĭ, nu se putea deprinde cu ideea că un alt om s'o iubească serios.

Atuncĭ ce-ĭ de făcut? zise tot el, gândindu-se. Să le scriu să vie...

Ba nu. Adĭcă de!.. cum vreĭ, răspunse Comăneşteanu. Eŭ nu mi-aş aduce familia aicĭ.

— Aĭ dreptate. Cu toate astea, Elencuţa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ţine să vie... Mai cu seamă dacă trecem în Bulgaria.

Comăneşteanu începu să fie deja gelos, ca toţi bărbaţii în viaţa cărora femeile joacă un rol. Milescu nu pricepea o ast-fel de tiranie. Zisese «ai dreptate», fiind-că înţelegea şi el că un lagăr nu e un salon. Dar alt-fel...

— Ştii, Nicule, că mă hotărîsem de vre-o doă orî să plec, zise Comăneşteanu deodată.

— Unde?

— Mă hotărîsem sa fug... să ajung pênă la Stăneştî... să vĕd pe Anna şi să mĕ'ntorc... Majorul m'ar fi lăsat, însă pe răspunderea mea...

— Ce, eştî copil!..

— Zău, aşa.

— Eştî copil de tot... Eŭ te credeam maĭstru, şi vĕd că nu eştî decât un cârpaciŭ...

După aceia se gândi serios:

— Saŭ poate tocmaĭ asta e secretul...

Comăneşteanu nu pricepea ce voia să zică. Milescu însă intra, cu puterea luĭ de intuiţie, în explicarea uneĭ cause: secretul oamenilor cu noroc pe lîngă femeĭ era

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tocmaĭ sinceritatea cu care iubeaŭ pe fiecare în parte şi una după alta: un foc de pae, într'o fînărie, ce trece din căpiţă în căpiţă.

Luĭ Milescu îi veni să rîză la imagina asta.

— De ce rîzĭ? îl întrebă Comăneşteanu.

— De nimic... Cu toate astea, cât eştĭ tu de profesor în ale dragosteĭ, tot o să-ţĭ daŭ o lecţie: de ce vreĭ să te ducĭ la Stăneştĭ, către Anna, şi nu o laşĭ să vie ea către tine?... Fata e singură. Elencuţa e de aceiaşĭ părere cu mine: voim amêndoĭ să ţi-o dăm. Prin urmare un asediŭ în regulă: are să capituleze.

— Crezĭ?.. Deşi ceea-ce spuĭ tu, cam miroase a teoriĕ, totuşĭ aĭ poate dreptate şi în fapt, şi aş vrea să te ascult, dacă aş putea. Dar nu ştiĭ cât doresc s'o văd!.. Nu maĭ dorm, nu maĭ am linişte:...

— *Călmami dio!* zise Milescu, venind spre el şi apucându-l de mînă.

Nu era chip de vorbit serios cu dînsul.

— Bine, omule, tu n'aĭ iubit niciodată?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ba da: am iubit pe Elencuța și am luat-o.

Dar înnainte? dar pe urmă?

— Milescu înnălță din ochi:

— Nimic!

Comănești eanu se uită la el. Evident, un asemenea subiect de vorbă turbura pe Milescu: el fusese adesea luat în rîs de prietenî și-și ascunsese totdeauna stîngăcia sub glume sgomotoase. Acum, când trebuia să vorbească liniștit, se simțea jenat.

Dar sinceritatea și curățenia luĭ sufletească părură a înriuri pe Comănești eanu mai mult decât toate teoriile.

— Adio, Nicule. Vino să te sărut, că cine știe când ne mai vedem.

— Plecĭ noaptea?

— Trebue să plec.

Se îmbrățișară amêndoĭ și se despărțiră.

Comănești eanu se pierdu în linia fumurie a drumuluĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XIV

Se ridicaŭ zoriĭ zileĭ de 21 Iulie. Pe seninul străveziŭ al cerului se resfiraŭ raze de opal, pierzindu-se departe, în slava albăstrie a văzduhului, ca niște spițe nesfîrșite, și mingâind câmpiile Olteniei cu lumina voioasă a dimineții. Pe valea Dănățeului se mișca un furnicar de gloate omenești, liniĭ lungĭ de călărime, pedestrime, tunurĭ, ambulanțe, proviantur, în mijlocul muzicilor militare, al sunetelor de cornișt, al ordinelor și comandeĭ. Străluceaŭ în tonurĭ calde alămurile de la instrumente; scăpăra luminĭ recĭ oțelul de la tunurĭ; fîlfîiaŭ în vênt drapelele; plutea peste tot un suflu de viață tênără, purtând înainte vulturiĭ de aur aĭ stindardelor, coboritorĭ aĭ aquilelor din alte timpurĭ, semn al bărbăției.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Cei trei sute de ani în urmă. Basarabii Drăculești duseseră pe aceleași locuri pîlcurile de poteraşi, de sulițari, de roșiori, în urma Hamurilor, întru apărarea pămêntului strămoșesc.

Iar cu 1770 ani înnainte, luminatul și marele Împărat dusese mai la deal pe *hastatul velit* către pădurile Sarmizegetlusei, și acolo închiegase, din sânge dac și roman, ființa unui nou popor.

Si se ducea poporul cel nou, se duceau regimentele, cu voioasa hotărîre a sufletului desfăcut de alte gânduri, se duceau să se bată.

Că venise ordin de la Domnitor să treacă Dunărea.

Se legăna ciocîrlia în aerul limpede al dimineții, pe deasupra lanurilor de porumb. Umblau mocanii din regimentul al 10-lea de dorobanți pe un drum, iar soldații din al 8-lea de linie pe altul, liberi la minte și la inimă, ca omul pornit pe hotărîte să nu dea înnapoi. Se sfîrșise nesiguranța de pênă aci. «Innainte» era vorba cea de vrajă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

care-i făcea să umble cu capul sus; înainte spre Jiu, la Corabia!

Intreaga divizie a 3-a se întinsese în marș spre podul Jiului de la Gângiova. Cântaŭ soldații cu voe bună, înviorați de priveliștea sănătoasă a porumbului. Oficerii mergeaŭ înnaintea frontului saŭ în capul liniei, sprinteni la picior, cu ochii vii. Nedomirirea de pênă acum, gândurile «de acasă», făcuse loc bucuriei de lucruri nouă. Cu cât mergeaŭ, cu atât se simțeaŭ mai ușurați.

Comănești eanu, în mijlocul batalionului, în fruntea companiei, se ducea oblu pe drumul prăfuit, gândindu-se la atâtea și atâtea lucruri ce rĕsăreaŭ din aducere-aminte fără legătură aparentă între ele. Când la Sarba când la Comănești, când în văzduh saŭ nicăeri, gândurile țineaŭ hangul drumului, a cărui priveliște veselă saŭ tristă, deștepta în sufletul lui acelaș fond de melancolie. Cu toate astea, el însu-și găsea mingâcre în mers. Par'că facultatea de a trăi, atât de complicată în deobște, se ușura prin ritmul îndelungat al marșului. Prins în mijlocul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

regimentului, el simțea că mașina încâlcită a vieții lui nu mai era de cât o roticică simplă a unei mașine mai mari. — Annicuța zimbea într'un unghiŭ depărtat al coștiinței, ca un pastel iar departe de tot, ca un portret șters, se ivea chipul Natalieĭ. — O blajină nepăsare de sine și de restul lumiĭ îĭ umplea golul sufletesc.

Iar pe drumul cela-l-alt, Milescu, în fruntea companieĭ; umbla harnic, fără trudă sufletească. Statura luĭ puternică părea că se înnălțase cu o șchioapă. Trăia o viață intensă, se bucura de bucuria soldaților, cânta cu eĭ marșul oștașuluĭ, plin de un sentiment noŭ de ne țărmurită mulțumire *de afi*. Ceruse unuĭ sergent din flanc să-ĭ dea mătasea de la un porumb, și la pipăitul eĭ moale avusese impresia că atinge obrazul fraged al unuĭ copil. Îi venise să zîmbească gândinduse la sine cât era de puternic și de sănătos. Își mișca brațele din plin simțindu-le par'că voinice, făcute într'adins ca să sburătuiască țeste de dușmanĭ. Imaginea uneĭ lupte cu Turciĭ fu atât de viue, încât, în umbletul luĭ, se dete cu umărul înnainte,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

par'că să doboare pe cine-va. — Soldații cântaŭ, cu nota caracteristică a veseliei lor duioasę. Ce eraŭ în fond oamenii ăștia? Daci saŭ Romani? Saŭ și una și alta? Saŭ poate altă corcitură latino-illirică ?.. Nu se putea! El ținea la Daci par'că chiar mai mult de cât la Romani. Chipul leului de la Sarmizegethusa, care-și apăra pădurile împotriva năvălitorilor, îi era drag. O nespusă înduioșare pentru Decebal se revărsă în stihuri:

O tu, ce din cetini auzi-le cântul,
Stăpîne, stăpîne cu brațul de fer,
O Decebal, scoală, răstoarnă-ți mormêntul,
Și umple tot golul din munți pên'la cer.

Tocmai atunci bîgă de seamă că un soldat din compania din'nainte nu călca de loc a eroŭ, umblênd bleg, trăgându-și picioarele după el ca niște butuce. Îi păru rĕŭ și strigă la el:

— Măi leat mă!.. Mă tu ăla din flancul stâng!.. I'ite ce vacs e!..

Sergentul-major din compania lui sări la soldat :

— Mă buduşcă n'auzi?!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Soldatul n'auzea. Atunci sergentul-major îi dete un ghiont în spate.

— N'auzi mă, blegule!.. Ce umbli ca un nerod!..

Soldatul era să dea în nas. Işi întoarse capul spre sergent, ca unul ce, se vede, erea deprins cu asemenea cinste, şi încercă să se ţie drept.

Milescu se uită la el cu milă, Ii părea rĕŭ că stîrnise vorba şi fusese cauza ghiontuluĭ bietuluĭ soldat. Sărmanul de el! Era necăjit de tot, trudit, nemîngâiat de nimenĭ; n'auzea de cât ocărĭ; nu trăia de cât pentru pedepse. Şi doar nu avea altă vină de cât că era prost.

Dar înduioşarea lui Milescu fu de scurtă durată. In vremurĭ grele, omul caută tot binele. In flancul drépt umblaŭ vre-o patru soldaţĭ ca la paradă: aşa da!

Milescu se întoarse să-şĭ vadă compania luĭ: oamenii se simţeaŭ. Drepţĭ, sănătoşĭ, mergeaŭ cântând cu voe bună.

Mare popor! gândi Milescu în sine, mare şi răbdător popor!.. Că dacă fie care om în parte e maĭ bun or maĭ rĕŭ după vre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

murĭ şi nevoĭ, toţĭ laolaltă redobîndesc calitatea supremă a popoarelor de viitor: naivitatea melancolică. Toate temperamentele individuale se contopesc în acest temperament colectiv, singurul care, în ceasurile grele ale vieţeĭ, scoate la liman.

Şi ast-fel, prinse el maĭ departe a le înclina gîndurile sale în versurĭ:

Sună coarnele pe dealurĭ, sună buciumul prin văĭ,
De la coasă, de la tîrlă, tot românul să adună;
Duce vêntul pênă'n peşterĭ chiotele de flăcăĭ;
Codrul tremură din ramurĭ; cornul sună şi iar suna

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XV

In ziua de 12 August, regimentul al 10-lea și al 12-lea de dorobanți, regimentul al 8-lea de linie, o baterie din regimentul al 3-lea de artilerie și un escadron din regimentul al 2-lea de roșiori, treceaŭ Dunărea, care cum putea, pe plute, pe pontoane, prin bărci, ajutați de șalupele cu vapor *Bucur* și *Rôndunica*.

Intreaga diviziune a 4-a era deja peste Dunăre, pe malul drept al Vidinuluĭ.

Lucrurile în Bulgaria se schimbaseră de tot. Ruşiĭ fuseseră bătuți în douĕ rînduri, înnaintea Plevneĭ, la 8 Iulie sub generalul Schilder-Schuldner și la 18 Iuliu sub generalul Krüdener. Eĭ ceruseră ajutorul armateĭ Române de la Nicopole, dar generalul Manu avea ordin să nu se mişce.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Această armată dispreţuită cu puţin timp înainteĭ, devenea deodată limanul de mântuire al oştilor împărăteşti. Făcuseră oamenii socoteală şi găsiseră 230000 de Turcĭ; iar când se numărasera pe dânşiĭ, nu eraŭ decât 170000. Pentru o armată năvălitoare, ereŭ cam puţinĭ.

Atunceĭ, în locul D-luĭ de Nelidoff, luă condeiul marele Duce Nicolae, generalisimul armatelor ruseşti, şi scrise Domnitoruluĭ acea faimoasă depeşe, pe care maĭ pe urmă generozitatea poporuluĭ, spre cinstea neamuluĭ omenesc, a îngropat-o în uitare. În acea depeşe se zice între altele: «treceĭ Dunărea unde veĭ voi; ne zdrobesc Turciĭ».

Şi Domnitorul Românilor hotărî să treacă Dunărea, fără altă condiţiune, decât aceea de a păstra armateĭ sale fiinţa eĭ de sine-stătătoare.

La 15 August porni în persoană la cuartierul imperial de la Gorni-Studen, unde se afla Ţarul Alexandru al II-lea. Împăratul oferi Domnitoruluĭ comandamentul trupelor unite româno-ruse, ce aveaŭ să opereze

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

înnaintea Plevnei, sub numele de *Armata de Vest*.

In ziua de 20 August, podul de la Siliştioara, între Corabia şi Măgura, era terminat; diviziunea de reservă putea trece.

In zilele următoare, armata română înnaintă de pe valea Iskerului pe valea Vidului, spre Plevna.

In seara de 25 August, diviziunea a 4-a era la Verbiţa în faţa Griviţei, iar divizia a 3-a la Kalişovat, în spatele celei-l-alte divizia de rezervă rămânea la Brislan, Domnitorul îşi luase cuartierul general la Poradim.

Indată după aşezarea trupelor în bivuacuri, se zvonise printre ofiţeri că chiar în ziua accea de 25 August, un mare consiliu de rĕsboiŭ se ţinuse la Radeniţa, între Domnitorul Românilor, marele Duce Nicolae şi şefiĭ statelor-majoare, şi că în acel consiliu, Vodă fusese contra ataculuĭ immediat al Plevneĭ, de oarece armata aliată ruso-română n'avea decât 65000 de oameni, faţă cu un numĕr egal de trupe ale luĭ Osman-paşa, întărite în Plevna; că Domni-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

torul propusese sporirea oştirilor aliate şi înconjurarea posiţiunilor turceşti; că, în faţa stăruinţelor Mareluĭ Duce, care punea înnainte consideraţiunĭ politice, Vodă primise ideea asaltuluĭ cu părere de rĕŭ şi fără a rĕspunde de succes.

Se maĭ vorbea printre ofiţerĭ că de multă vreme nu fusese văzut Domnitorul atât de pătruns de marea chiemare şi marea răspundere ce avea în faţa luĭ Dumnezeŭ şi a Ţĕrĭĭ. Cu capul sus, cu ochiĭ privind departe, Vodă eşise din consiliul de la Radeniţă ca un drept-gânditor, pe care semeniĭ sĕĭ nu l-aŭ înţeles; eşise din consiliul de la Radeniţa, ca un părinte hotărît să-şĭ jertfească fiiĭ, numaĭ ca să nu se zică despre eĭ că nu se ştiŭ jertfi.

— Vezĭ Comăneştene, zicea Majorul Şonţu prietenuluĭ sĕŭ: dacă n'ar apăsa pe noĭ trecutul a 150 de anĭ de moliciune fanariotă; dacă am putea să legăm firul de azĭ cu cel de la 1600; dacă am fi ştiut să murim unde-va, acum, maĭ de curînd, — Domnul nostru ar fi putut să impună vederile sale, saŭ cel puţin să nu primească

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

rĕspunderea unei jertfe zadarnice. Dar așa... Rușii pe drept cuvent ne pot bănui că nu vrem să mergem în foc.

— O să mergem, zise Comănesteanu.

— Trebue să mergem!... De alt-fel o jertfă nu e niciodată zadarnică.

Tocmaĭ atunci li se aduse un ordin al generalului Cernat, prin care se poruncea diviziei a 4-a să înainteze de la Verbița la Grivița, spre a lua posiții pentru artilerie: divizia 3-a trebuia să-și păstreze locurile ce ocupa, pênă la nouĕ ordine. O bombardare de treĭ zile avea să urmeze împotriva întăririlor de la Plevna, înainte de atac.

Inimele începeaŭ să bată: se apropia vremea hotărîrilor bărbătești.

Divizionea a 4-a trebuia să își stringa bivuacurile și să se pună în marș spre Grivița.

Noaptea era întunecoasă. Sucra un vênt subțire din spre lagărul turcesc, aducând zgomotele surde ale mișcărilor diviziei a 4-a pênă la divizia a 3-a. Ofițerii din corturi trăgeaŭ cu urechia. Somnul nu se prindea de mulți: țeara rĕmasă în urmă, cu sim-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

patii și interese omenești; dușmanul implântat înnainte, cu chemările gloriei saŭ cu vecinicia morții...

A doua zi, în zorĭ, cele 48 de tunurĭ românești, puse în baterii, împreună cu 120 de tunurĭ rusești, începură a huĭ.

Apoĭ, la 27 August, odată cu divizia a 3-a română se apropiase de linia bombardării un nou corp rusesc, așa că acum, din oștile aliate, trăgeaŭ 250 de tunurĭ, iar din cele turcești răpundeaŭ 100,—în total 350, un iad, de fum, de foc, de schijă aprinsă, de huet și de cutremur. — Infanteria era așezată dincolo de dealul Bucovei, la adăpost de ghiulelele Turcilor, gata în orĭ-ce moment a intra în foc, dacă inimicul ar fi încercat să facă vre-o eșire. Staŭ oamenii în preajma piramidelor de pușcĭ, pe povîrnișul văilor, care fumând, care vorbind, întorși cu fața spre Dunăre, de unde veniseră. Câteodată ochii se înnălțaŭ în văzduh, după bombele turcești, ce băteaŭ pênă la Verbița saŭ se spărgeaŭ în aer, vîjiind și trosnind.

— Primește-o Ghiță, că ți-e surată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ghiță se uita în sus, ca un puiŭ de curcă la uliu :

— De, boală că nu te prinzĭ tu de mîne.

Se zăreaŭ de pe deal călăraşiĭ brigadeĭ Roznovanu cum se întindeaŭ spre satul Bivolarĭ, către Vid. Ghiulele turceştĭ începură să curgă către dênşiĭ. Soldaţiĭ de infanterie te vedeaŭ din adăposturĭ, maĭ cu seamă ceĭ ce săpaŭ la întăriturĭ, şi rămâneaŭ cu sufletul la gură, ridicând mâna instinctiv, par'că să apere pe călăraşĭ :

— Aoleŭ, mamă, ţine-mĕ!...

Comăneşteanu, în mijlocul lor, tăcut, urmărea cu ochianul mişcarea călăraşilor. Inima îĭ bătea aşa de tare, încât îşĭ auzea sângele în vine. Vorbele oamenilor ajungeaŭ pênă la el, ca de pe lumea cea-l-altă. I se părea că brigada de pe platoul Bucoveĭ nu ştie ce face. Escadroanele se mişcaŭ la deal şi la vale, fără rost. Grupurĭ de călăraşĭ se duceaŭ în sus, se întorceaŭ în jos, totdeauna expuşĭ foculuĭ Turcilor. Comăneşteanu ar fi vrut să împărtăşască temerile luĭ cu un ofiţer de alăturĭ,—dar părea hipnotizat de priveliştea din faţă.—In cele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

din urmă, regimentele părură că se aşează la adăposturĭ, în spatele diviziei a 3-a.

De sigur, oamenii îşĭ făceaŭ mişcările lor firesc, spre a ocupa locurile ce le eraŭ date de comandă; dar vĕzuţĭ ast-fel de departe, par'că staŭ într'adins să aştepte bombele.

Spre seară veni ştirea că o parte din trupele brigadeĭ Cantili, luaseră cu asalt un redan turcesc din faţa Griviţeĭ. Locotenent-colonel Sergiu Voinescu, în fruntea dorobanţilor de Iaşĭ şi Vasluiŭ, dusese trupele de atac cu un avênt eroic. Curcănariĭ regimentuluĭ al 13-lea şi infanteriştiĭ batalionuluĭ I din regimentul al 5-lea de linie, susţinuţĭ admirabil de o baterie din regimentul al 3-lea de artilerie, sub comanda locotenentuluĭ Haretel, se aruncaseră asupra Turcilor, la baionetă; îĭ grămădiseră valvîrtej în redan şi-ĭ aruncaseră spre reduta dinnapoĭ.

La vestea asta, Milescu rîdea ca un copil. Ar fi vrut să alerge spre colonelul Voinescu şi să-l sărute. Iĭ era vechiŭ prieten, ofiţerul învĕţat şi destoĭnic, căutat în saloane pentru spiritul sĕŭ vioiŭ, respectat şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

temut printre colegi, pentru caracterul său neșovăitor. Dar mai cu seamă îi era drag lui Milescu, pentru că el, Voinescu, român neaoș, fiu de boier pământean, deschisese cel d'intâi focul infanteriei și dusese pe soldați la biruință.—Tot vechia lui nebunie.

La 28 August, bombardarea urmă ca și în zilele de mai 'nainte, fără altă întîmplări, decât aceea că Măria Sa atîrnă pe pieptul colonelului Voinescu decorația *Steaua României*, lăudându-l în fața trupelor.

Atacul fixat pentru ziua de 29, fu amînat pe a doua zi, după cererea comandanților ruși.

Fură luate toate măsurile potrivite, pentru regularea atacului: ordinele de luptă fură scrise sub ochii Domnitorului: ceasoarnicele fură îndreptate.

Acum puteau să se și oprească ceasoarnicele, că în locul lor băteau inimele, băteau toate laolaltă multe din ele ceasurile din urmă; băteau inimele în piepturile a 35.000 de Români, hrănind par'că o singură conștiință, aceea a datoriei de împlinit. Nu se gândeau oamenii nici că-i

privește Europa, nici că sunt Rușii alături.—ci curat numai că le-a rămas la bîrlog nevasta și copiii. că așa a poruncit Vodă și că, *la o adică*. cine-i Român neaoș nu dă înnapoi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XVI

Noaptea de 29 spre 30 August 1877 cădea domol pe vietăţile din jurul Plevnei, umedă, întunecoasă, ajutând par'că gîndurile triste în roata lor. Incepuse a ploa.

In bivuacurile regimentului al 10-lea de dorobanţi, soldaţii staŭ strînşi împrejurul tăciunilor. Nişte gropi săpate în rîpa dealuluĭ, ca nişte cuptoare, apăraŭ cărbunii de picăturĭ. Oamenii frigeaŭ câte o bucăţică de brânză, orĭ prăjaŭ fălii de pâine vorbind rar.

Ca la cules de porumb, nea Toadere, zicea un recrut de la Călienĭ unuĭ tovarăş maĭ de vîrstă.

— Păĭ!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Toader fuma din lulea şi tot trăgea din umerĭ mantaua ce scăpăta după el.

— Oare ce-o maĭ fi şi ziua de mâine, nea Toadere?

— Ia o zi ca toate zilele...

Soldatul maĭ tênĕr nu îndrăznea să maĭ întrebe. Dar îl muncea ce-va:

— Nu de alta, da, am niştе junсĭ neplătiţĭ, de la alde socru-meŭ... şi-mĭ este c'o rĕmênea muierea cu datoria în spinare.

— Păĭ dacă-s de la secru-tĕŭ ce-ţi pasă?

— Vezĭ că e om al draculuĭ.

Toader iar tăcu, Intinse mâna la un cărbune, îl săltă de vre-o douĕ orĭ în palmă şi-l aruncă în lulea, bătându-l cu unghia.

Peste dînşiĭ veni un alt soldat, maĭ vorbăreţ.

— Ploă, măĭ vere, ca la Sfîntul Ilie. A făcut dumnezeŭ pe voea Domnitoruluĭ nostru, că ci-că aşa-ĭ place să se bată.

— Aĭ auzit tu...

— Ba eŭ n'am auzit, da ştiĭ, maĭ spun oamenii.

— Păĭ vorbă-ĭ!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Soldatul cel tînăr iar o dete prin «ziua de mâine» :

Ce-o mai fi, măi vere, şi cu noi!... Că nu de alta, da, am nişte boi neplătiţi.

— Ci tacă-ţi Heanca măi Gorciule, cu boii tăi!.,

Gorciu tăcu. Cel de-l treilea soldat iar începu :

Aţi auzit, măi, oameni buni, porunca domnului maior? că ci-că să nu tragi pînă n'aŭ ajunge la redută.

— Păi aşa şi vine, zise Toader.

Se auzi un tropot de cal prin întuneric : era un ofiţer de ordonanţă, care se opri lîngă cei trei soldaţi :

- Unde-i domnul colonel Ipătescu, măi băeţi?

Oamenii se uitară unul la altul :

Nu putem şti... noi suntem din regimentul al 10-lea de dorobanţi.

Ofiţerul trecu înmainte. După el venea un furgon cu muniţiuni. Caii trăgeaŭ la del din toate puterile. Se auzea gîrbaciul rotaşuluĭ pocnind, iar glasul luĭ strigând la înaintaş :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ține, mă, hăisa, că dăm de mal... Ptiu! bată-te crucea, că păcătos mai ești!

Caii nu mai puteau. Harabaua se oprise pe un povîrniș, Căprarul și artileristul săriră de pe capră.

— Ia puneți mâna, măi soldați.

Ceĭ treĭ oameni de la foc săriră în ajutorul furgonului. Toader își chibzui umĕrul în stinghie și apucă roata de spițe:

— Mînați măĭ!

Călăreții opintiră caii, și furgonul o luă de loc.

Ploaea se întindea. Apa stîrbătea pe sub corturĭ, udând pe ceĭ ce erau întinși pe pămîntul gol. Soldații se mai sculau să sape câte un șențuleț. Alții se strîngeau în manta.

De dormit prea puțin dormeau. Gîndul de a doua zi îĭ țineau deșteptĭ. Unii erau tocmaĭ de prin vîrful Vrănciĭ, alțiĭ de pe Siret, alții iar de prin podgoriĭ orĭ de la câmp, și mințile se împrăștiau pe departe, plin de imagineа viue a munților, a tîrleĭ, a holdelor. Scîrțiiau pentru unii cotigele, încărcate cu doage; suna pentru podgoreni

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mustuitorul în hărdău; venea Siretul mare pentru Gorciu și Toader. — Din când în când bubuitul tunului întorcea drumul gîndurilor spre viitor. Unii se vedeau cu scările în brațe alergând la asalt: alții par'că zăreau înnălțătorul de la pușcă și ochiau tot în cealmaua *șimanilor* de pe parapet; Gorciu, cam păcătos, simțea iataganul turculuĭ că i-a intrat în coaste, și deodată, se scula, eșea din cort și descărca pușca în vênt. Toader își ridică fruntea spre el :

— Ce facĭ, mĕ, zăpăcitule?

— Am să daŭ în eĭ, nea Toader...

Cel-l-alt se întorcea cu spatele la el și bombănea dezgustat :

— Ștergeți pușca, mă, și culcă-te.

Comăneșteanu se aruncase, îmbrăcat, pe patul lui de câmp. Un crîmpeiŭ de lumînare ardea în sfeșnicul ce era înfipt într'o măsuță de campanie. Cu ochiĭ țintiți în pînza cortuluĭ, el își recapitula ordinele ce avea de îndeplinit pe a doua zi : nimic extraordinar, decât poate vorba «Innainte» ce avea să rostească oamenilor. Se maĭ gândea la chipul cum trebuia să se urce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

pe scări, la 3 ori 4 metri înnălțime, după cum spuneau schițele statului-major rusesc; la șanțurile din prejurul reduteĭ; la alunecușul drumului. Dar nici una din aceste întâmplări viitoare nu avea puterea de ademenire a vorbi „Innainte“. Tot gândindu-se cum s'o rostească mai bine, spre a fi auzit de întreaga companie, începuse s'o și rostească, la început, încet, apoi mai tare, până ce se ridică pe un cot și se puse să strige «Inainte! Inainte, băeți!». Pecând comanda ast-fel în pustiu, se auzea pe sine și i se părea curios, dar nu avea puterea să se oprească. — Intinzînd brațul a comanda lovi lumînarea, care căzu jos și se stinse. Se sculă s'o aprindă. Pe măsuța de alături sta portofoliul luĭ, cu cifra numeluĭ. I se păru ciudat să aibă cine-va un nume. De ce un nume? Grăi în gând «Mihaĭ Comănești eanu», și văzu că aceste două cuvinte nu mai erau sunete goale, ci coprindeau oare-cum înțelesul ființeĭ luĭ fisice și morale. Își aduse aminte că portofoliul îl cumpărase de la Viena, și atunci alte întîmplări îĭ răsăriră în memorie: lucruri

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

băeţeşti, nimicuri. Şi ce era toată viaţa lui dacă nu un nimic? Legă de departe firul existenţei, de când începuse a învăţa, şi-l duse până acum: nimic. Fusese un adolescent gentil, un tânăr cum se cade; iubise în dreapta şi în stânga; chinuise pe alţii şi pe sine, fără să rămâie nici o urmă în economia lui sufletească. Un egoist desăvârşit.—Şi cu toate astea, soarta îi fusese mamă-bună: avea tot ce trebue unui om, spre a însemna ceva. Şi nu însemna nimic.

Aceleaşi gânduri, ca la hotelul din Bucureşti, când cugeta la soldaţii ce se duceau poşte întregi pe jos, pe când el venea cu trenul sau cu trăsura. Cine se interesează de soldaţi? Ei nu au fărâmături de astea de gânduri, nu au fineţea criticei de sine; dar au şi ei suflet, au dureri, au nevoi, pe care nu le spun, printr'o pornire de ruşine, de bărbătească stăpânire.

Şi cel puţin dacă ar fi fost încredinţat că-l iubeşte Anna!..

Ah, Anna!...

Se uită drept într'un colţ al gândurilor, ca s'o regăsească. Nu voise să-i dea por-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tretul. Mai bine. Ar fi fost odulcegăriŭ mai mult.

Şi cu toate astea!... Ce temeinic sprijin, într'o afacţiune cinstită, cu legăturĭ pe viaţă!..

O alunecătură a gândurilor în gol, îl făcu să tresară: era să adoarmă. Se sculă, rĕsuci o ţigare şi rĕmase pe marginea patului, privind înnainte.

Va se zică poate să adoarmă omul şi 'n asemenea împrejurărĭ?

De sigur. Chiar aşa şi trebue să fie: să adoarmă.

Atunci se întinse din noŭ pe pat. Acum se lămureaŭ lucrurile: trebuia să adoarmă, ca a doua zi să fie calm, hotărît, să-şĭ împlinească datoria, cea d'intêĭ, ce i se înfăţişa, ca bărbat; cea d'intêĭ şi cea mai înaltă, datoria de a merge înnainte, de a muri dacă va fi nevoe.—Vorba *innainte* aduse din noŭ imaginea companieĭ pornind la atac. Se vĕzu iarăşĭ în fruntea oamenilor, strigêndu-le „Innainte!". Şi i iar prinse a o rosti, sculându-se din noŭ şi comandând: „Innainte! Innainte băeţĭ!".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Se făcuse roşiu şi se turburase de tot. Se simţi. Autocritica îl făcu să zîmbească o clipă. Se întinse pentru a treia oară pe pat, cu gândul de a dormi.

Dar era aşa de aprins, că nu se lipea somnul de el.

Spune ce-va vorba asta : *datorie* şi *ţară*? orĭ nu spune nimic? Cea d'întîĭ e maĭ logică de cât cea de a doua; dar cea de a doua spune maĭ mult de cât cea d'întâĭ. Că un om poate să fie maĭ fericit în ţară străină decât în ţara luĭ,—lucrul e foarte cu putinţă, dar vremelnicește. Căcĭ, ce fel de om trebue să fie acela, care să nu viseze la munţiĭ, la apele şi la câmpiile în preajma cărora s'a născut şi a crescut? cum trebue să fie alcătuit sufletul acelora ce nu se simt strîmtoraţĭ între necunoscuţĭ, obrazurĭ alt-fel făcute, cu alt graiŭ, cu alte mişcărĭ?

In Vrancea, la isvoarele Milcovuluĭ, curge apa limpede; rîd codriĭ în apusul soareluĭ; mugesc buhaiĭ în prund: cântă în amurg cavalul, adormind vieţăţile de pe corhane, sub sclipirea depărtată a stelelor...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Şi e vorba să le aperĭ!

— He! Comăneştene!

Era, glasul Majoruluĭ Şonţu.

— Porunciţĭ, domnule Major.

— Nu dormĭ?

— Nu.

— Pot să intru?

— Poftiţĭ.

Deodată se ridică între eĭ o solemnitate curioasă.

Majorul intră, cu gluga în cap, ploat până la oase.

— Am maĭ dat o raită pe la oamenĭ, zise el, gândindu-se. Nu prea dorm bieţiĭ soldaţĭ...

Comăneşteanu rămăsese în picioare.

— Ia şezĭ te rog. Ce maĭ facĭ?

— Mă gândeam la Spencer.

Majorul nu înţelegea. Comăneşteanu urmă :

— Să fie dumnealuĭ sănătos. Că dacă pentru un Spencer patriotismul este prejudecată, pentru întregul popor englez este o calitate, şi împotriva teorieĭ luĭ se ridică estetica tutulor popoarelor. A fi cel maĭ com-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

plect om din vremea şi ţara ta, este a fi omul cel mai complect, de oare-ce un fond comun ne leagă şi în acelaş timp ne deosebeşte pe toţi...

Majorul se dase cu scăunaşul mai înapoi şi se uita lung la Comănesteanu. Acesta prinse de veste că cel-l-alt nu înţelegea nimic. In alte împrejurări ar fi rîs.

– Mă ertaţi, domnule Major : vă pare că vorbesc într'aiurĭ... Căutam să-mĭ explic unele lucrurĭ.

Majorul se gândea întru sine : „oare nu e frică ?». Apoi zise tare înţelegênd şirul ideilor :

- Eĭ bată-te Comăneştene, te-aĭ molipsit de la Milescu.

Comăneşteanu dete din cap şi tăcu.

— Ia ascultă-mă Mihaĭ. Venisem să te rog ce-va...

— Orĭ-ce, domnule Major.

Majorul se desfăcu la manta, se desfăcu la tunică şi scoase portofoliul. Apoi, încet, gândindu-se, îĭ întinse un mic pachet, legat cu o panglicuţă roşie, descolorată de vreme.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Uite, te-aş ruga să daĭ asta surorii mele din Focşanĭ, dacă s'ar întîmpla... cine ştie...

Comăneşteanu rămase uimit, de-abia îndrăsnind să întindă mâna.

— Bine... poate să... cad eŭ...

Majorul privea în pământ. Ridică domol fruntea luĭ senină şi se uită lung la Comăneşteanu:

Iţĭ urez să nu cazĭ... Ar fi păcat... Eştĭ tînĕr şi totul te leagă de viaţă. Pe mine, la drept vorbind, ce mĕ costă să mor? Sunt singur. Am trăit destul...

Işĭ trecu mâna pe frunte, cu un uşor tremur în degete.

— Afară de asta, împrejurările sunt aşa că chiar dacă aş dori să trăesc, am foarte puţine şanse. Şi eŭ, şi Lipan, şi Valter,— toţĭ comandanţiĭ de batalioane. Eŭ trebue să merg înnaintea trupeĭ, Oamenii sunt oameni... Nu că mĕ tem de soldaţĭ, dar răspunderea e mare.

Tăcu din noŭ. Se uita înnaintaa ochilor, departe. Işĭ rezemă capul de scaun:

Să-ţĭ spuiŭ frate Comăneştene: par'că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nu ştiŭ cum, am presimţirea cea maĭ luminoasă a morţiĭ mele de mâine. Iţĭ pare ciudat, nu-ĭ aşa? fiind-că e nenatural să presimţĭ ceea ce nu doreştĭ. Dar tocmaĭ în asta şi stă explicarea siguranţeĭ cu care îţĭ vorbesc, în dorinţa ce am avut'o pururea de a muri pe câmpul de bătae. Acum, când sunt aşa de aproape de ziua de mâine, poate că fiinţa mea pământească mĕ mînjeşte cu pofta de a maĭ trăi. Insă din fericire, am o streaje în mine: judecata. Trebue să moară cine-va pentru ţara asta!...

Se ridicase în picioare. Umbra ce i-o da lumînarea joasă se frîngea pe unghiul cortuluĭ cu pământul şi se întindea pênă la uşă.

— Adio Comeneştene. Să ne vedem sănătoşĭ mâine.

Il sărută frăţeşte şi eşi.

— Pe Milescu l-aĭ vĕzut astăzĭ?

— Da, domnule major.

— Bine. Adio.

In urma luĭ, Comăneşteanu rĕmase ca de lemn. Se putea să fie sincer, un om, cu ast-fel de gândurĭ?... Şi nicĭ-o lacrămă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nicĭ o părere de rĕŭ!.. Ba, par'că, o temere ascunsă de a nu se îndoioșa, de a nu se moleși.

Se uită la pachețelul ce i-l lăsase Majorul, și rămase pe gânduri. Își aduse aminte de Sașa. La drept, și el, ca și Majorul, n'avea pe nimenĭ, decât surorile. Se maĭ uită la pachet: părea un lucru de demult. Imaginea Saşeĭ îl turbură de tot. Puse pachetu la gură și îl sărută ca pe o icoană. Un parfum depărtat îĭ adiă prin amintire.

De la cine-o fi fost?...

Strînse pachețelul într'o hîrtie, scrise numele doamneĭ căreia îĭ era menit și de desupt «din partea Majoruluĭ Şonțu»; apoĭ îl puse în valiză și încuiă.

După aceea se culcă.

In regimentul al 8-lea de linie, cortul luĭ Milescu se pierdea în linia fumurie a celorl-alte corturĭ. Nicĭ un zgomot nu venea din partea aceea, nicĭ un semn de viață. Numaĭ ploaia cădea otova, întristînd sufletele.

Milescu se culcase liniștit, după ce chinuise foalele bieteĭ sale armonice pênă s'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

rupă. Îi venise în minte himnul lui Haydn, şi îşi răsbunase pe ploaie, întinzînd capul pe o parte şi cîntînd, cu note duble, melodia poetului de la Rohrau.

Era o particularitate a naturii lui, darul acesta de a înfiripa în muzică toate poznirile triste. Prin ce filtru sufletesc străbăteau ele şi ajungeau la robinet sub forma limpede a unor picături de cristal ?..

In seara aceea ploioasă, se gândise la Elena. Neînsemnata ei persoană se legase de notele lui Haydn poate prin adierea misterioasă a suavităţii.

Cât despre atacul de a doua zi, acela era pus la o parte, ca un lucru în sine, ce nu poate să ia altă formă şi reprezentare. Atacul de a doua zi era războiul.

Iar pentru războiu, Milescu n'avea altă măsură decît a corpului său, înnalt şi voinic, pe care era hotărît să-l scoată înnainte ca pe o redută mişcătoare.

De aceea se culcase şi adormise în pace.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XVII

Nu se ridicaseră încă zorii zileĭ de 30 August, când batalionul divizieĭ a 3-a se puseră în marş, către válceaua ce se afla la aripa dreaptă a divizieĭ a 4-a.

Venea în frunte batalionul I al regimentuluĭ al 10-lea de dorobanţĭ, care trebuia să formeze capul coloaneĭ la dreapta; după el, la rostimp de un ceas şi jumĕtate, urma batalionul I din regimentul al 8-lea de linie; apoĭ iar batalionul II din regimentul al 10-lea de dorobanţĭ, şi aşa maĭ departe.

Ploaia încetase aproape de tot. Cele d'întâĭ luminĭ ale zileĭ bătеaŭ în aburul alb ce se înnălţa de pe văĭ, acoperind muchia dealurilor, Oamenii tuşeaŭ în rĕcoarea di-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mineţeĭ. Mâinile simţiaŭ metalul rece al puşcilor şi se zgârceaŭ sub mâneca mantaleĭ.

Umezeala pătrundea pênă la oase. Câte un buratec, rătăcit prin ceaţă, pîrîca o ploaie. Noriĭ, jos de tot, se mişcaŭ în paliĭ lungĭ, încălecându-se uniĭ peste alţiĭ.

Drumul, desfundat, şerpuia pe valea Bucoveĭ. Nu se vedea nicĭ înnainte nicĭ înnapoĭ. Soldaţiĭ alunecaŭ, dar mergeaŭ liniştiţĭ.

Flancul drept al coloaneĭ No. 1 era aşezat în ordine de bătae. Oamenii aşteptaŭ.

Ce gânduri îĭ munceaŭ în momentele acelea de lungă aşteptare, nimenĭ n'ar fi putut spune. Ideea măreaţă a *Ţării* şerpuea prin suflete sub forma unor fiorĭ, ce se aninaŭ de nimicurile trecătoare ale ceasuluĭ de acum. Soseaŭ ofiţerĭ călărĭ pe caĭ învăluiţĭ în abur, aducênd cele din urmă ordine; câte o secţie de artilerie venea în goană, cu roatele sărind prin vagăunĭ; tunurile huiaŭ cu o năprasnică înverşunare, ca şi cum, în adevĕr, se apropia sfîrşitul lumiĭ.

Pe la 9 ceasurĭ, o mişcare neobicinuită

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

trecu prin rînduri. Doi călăraşi veneaŭ în trapul cel mare. In urma lor, rĕsunaŭ comandele, lungi, repercutate, departe, pe văi: „dreecpţi!“ Liniile se formaŭ repede, trupurile, ostenite de aşteptare şi nesomn, se ridicaŭ ca de paradă. O vorbă trecea din gură în gură „Vodă, Vodă“.

In adevĕr, din fundul de ceaţă eşi un grup de cavaleri, în lungi mantale de ploaie ce se întindeaŭ pênă pĕ crupa cailor, cu pieptul deschis plin de aur,—iar în urma lor alţi cavaleri, şi în urma acestora alţii. Ei se opreaŭ la fie-care batalion, spuneaŭ câte un cuvênt comandantuluĭ şi treceaŭ înnainte.

Iată-i. Soldaţii recunoscură în cel d'intâi cavaler pe Domnitorul lor.

Vodă!

Ce adinc rĕsuna acum vorba asta în toate gândurile! De când intrase în companie, oştirea română simţise, de la cel maĭ ager ofiţer pênă la cel maĭ de jos soldat, că în fruntea ei stă un *Duce*, un stăpînitor, născut spre a fi ascultat şi spre a împlini fapte marĭ. Ca toţi oamenii a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

dîncĭ şi prevĕzătorĭ, Domnitorul îşĭ cîştigase renumele de norocos. Incetul cu încetul de la rĕspunsul ce dase căpeteniei Ruşilor, când voise să intre cu armata căzăcească în Bucureştĭ, pênă la înfrângerea lor peste Dunăre şi chemarea Românilor în ajutor,— tot ce voise şi proorocise Domnitorul, se împlinise. Şi era temere să nu se împlinească şi acum vorba Mărieĭ Sale, cu asalturile Plevneĭ... Dar, fiind-că Domnul Ţĕrĭĭ vrea să arate ce-ĭ pot oamenĭĭ, gata era fie-care să-şĭ facă datoria.

Iată Vodă, ajuns înnaintea maioruluĭ Şonţu.

Unul călare, rece, solemn, înfipt pe murgul sĕŭ ca în poveste, vorbind cu glas rĕsunător de argint; altul pe jos, drept ca o făclie, uitându-se în ochiĭ albaştrĭ aĭ Domnitoruluĭ, cu respectul şi iubirea ce le dă libertatea lăuntrică a marilor hotărîrĭ.

Vodă duse douĕ degete la chipiŭ şi întoarse calul.

Totul se urmă în linişte, aproape ca în vis.

După Domnitor veneaŭ douĭ ruşĭ : Ma-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

rele Duce Nicolae-fiul și Principele Alexandru Battenberg, care erau de ordonanță; apoi comandantul diviziei, colonelul Angelescu G.; apoi ofițeri de stat-major, ruși și români; în fine garda personală a comandantului Armatei de Vest.

Domnitorul se ducea să primească pe Impĕrat, la Te-Deum, ce avea să se slujească înnaintea liniei a doua a trupelor pentru Sfîntul Alexandru.

Și oamenii așteptau. Era și bine că așteptau.

Cu încetul, prima impresie de aiurire ce o avusera, vĕzêndu-se desfășurați în tiraliori, cu soldați printre dînșii ce duceau tot felul de năzdrăvănii, scări, fascine, saci, — această primă impresie, a omului înnaintea primejdiei, se împrăștiase. Acuma se uitase pe creasta dealului, fără nici-o sfială.

Linia întreagă a atacului se complecta cu noi trupe. Pe la o vreme se auziră salve de pusci în spre partea Rușilor. Ce era? unde? Nu se putea ști.

Veni și vremea merindei. Un furgon cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

căldări acoperite le aduse câte puțină zeamă caldă.

La vederea acestor mucenici, ce din zori de zi stau pe picioare, nedormiți, ploați, așteptând ceasul de a păși către moarte, și hrăniți în așa fel, Milescu și Comănesteanu, și toți cei ce aveau inimă, se simțiră strîmbați în gândurile lor despre glorie.

Dar lucru trecu repede.

Deodată, tunurile tăcură. O ciudată mișcare în toată lumea: se deprinseseră cu bubuitul lor, cum te-ai deprinde cu un ceasornic de perete.

Va să zică era 1. Mai aveau două ore.

O nouă împușcătură pe partea Rușilor. De astă-dată soldații întoarseră ochii într'acolo. Ce mai era? Iar nu se putea ști.

O ușoară enervare începea să coprindă trupa de atâta lungă așteptare.

Un resunet de comandă veni de departe. Șefii de batalioane nu pricepeau ce putea fi «Drecepți!» se auzea spre stînga coloanei. Oamenii își luau deja locul, Valter-Mărăcineanu alerga înnaintea frontului:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Dreceptĭ!». Şonţu comandă şi el *dreptĭ*, fără să ştie pentru ce.

— Ce este, frate? Nu sunt âncă 3...

In sfîrşit putură afla că Turcii făcuseră o eşire spre poziţiunile ruseştĭ ale generalului Skobelef şi că generalul Krylof atacase într'aiurĭ reduta de la Radişevo şi fusese respins.

Atunci, în aceştĭ oamenĭ, osteniţi de aşteptare, noţiunea rĕsboiului deveni deodată concretă: Turcii! La toţĭ le părea rĕŭ că nu atacaserĕ maĭ de vreme. Dar, ca şi cum sufletele lor ar fi avut nevoe de mişcare, de acţiune şi reacţiune, în urma părerii de rĕŭ, veni spiritul de disciplină şi-ĭ făcu să aibă răbdare.

Ploaia începuse din noŭ. Burniţa din negură, ca dintr'un burete, o pacoste de apă borbonată, ce se lipea de haine, de puscĭ, de obrazurĭ, cu o adevĕrată încăpăţînare. Soldaţiĭ acopereaŭ patrontaşele cu mâneca de la manta, ca să nu le ude cartuşele.

— Mă!... că nu vrea Dumnezeŭ să maĭ închidă zăgazurile!

Un bubuit de tun din bateriile române

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

păru a da semnalul unei năprasnice bombardări. Gâlgâia focul de pe toate movilele din prejur; huiaŭ văile; se amesteca fumul cu norii. Nu se mai vedea nici în cer nici în pământ.

Comandanții se uitaŭ la ceasornic. Era 2 și jumătate.

Din fundul liniilor se văzu Colonelul Ipătescu venind călare. Se apropiă până în capul coloanei și zise în fuga:

Mĕ duc să schimb calul.

Apoi porni înnapoi și dispăru.

Maiorul Șonțu, scoase din noŭ ceasornicul și se uită din noŭ la el lung, ca și cum ar fi numĕrat secundele. După aceea îl șterse de ploaie, îl puse binișor în buzunar și se întoarse cu fața către front. Făcu câți-va pași înnapoi și se opri. Căută cu ochii pe șefii de companii și le făcu un semn din cap. Puse mâna pe garda săbiei. Rămase un moment ast-fel, uitându-se la oameni.

— Marș!...

Soldații porniră după el, la deal.

Eraŭ ceasurile 3.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Suișul, cam alunecos, se urmă în bună regulă. Oamenii mergeaŭ întins la deal, fără șovăire, aproape bucuroși că se sfîrșise truda așteptării pe loc. Unii se încurcaŭ cu scările de tufișuri, alții ocoleaŭ câte o groapă; toți tăceaŭ. Când se apropiară de creasta dealului, se repeziră cu toții înainte fără ordin, ca și cum un sentiment comun i-ar fi îndemnat să se arunce asupra apărărilor turcești.

Amêndouĕ batalioanele din flancul drept ajunseră aproape în acelaș timp pe muchie. Soldații lui Șontu vedeaŭ cu bucurie cum se iveaŭ de după movilele din stînga infanteriștii lui Valter; Comănești eana zări de departe statura lui Milescu ce despica ceața, cu sabia în mână, întors spre compania lui, îndemnându-o din grai ŭ și din mișcări.

Când ajunse pe deal, gata să se asvîrle pe întăririle inamicului. — o dureroasă surprindere aștepta pe soldații români : între ei și tabia *Abdul-Kerim*, pe care trebuia s'o ia, se întindea o nouă vale, adîncă și alunecoasă, iar dincolo, un noŭ deal, pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

care se ridica masivul redutei, cu transee înnainte și cu șanțuri. Pentru batalionul lui Valter, surprinderea fu îndoită de tristă, căci, în loc de o singură redută, cum era notat pe hărțile rusești, Românii se găsiră în fața a două redute, ascunse una după alta.

Fu un moment de groaznică nehotărîre. Tunurile se opriseră, ca să nu lovească în proprii lor soldați. De la Turci, nici un semn.

Maiorul Șonțu ridică sabia, cât putea el de sus, și strigă: «Innainte!»

Colonelul Ipăteseu, eșit din clipa de nehotărîre, comandă și el: «Innainte Măcăi!».

Batalioanele se aruncară pe coborîșul alunecos. Avêntul lor se mărea, ajutat de repeziciunea văii. Ajunseră în fund, se repeziră la deal, încălziți de tot. Mușchii se destinseseră, voința se încordase. Comănesteanu simți prin urechi o vîjîitură ca de nebunie. Alerga în suiș, după Șonțu, întorcênd capul spre trupă. Oamenii dau năvală, sprijinindu-se de-o tufă, de baioneta pușcii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Atuncĭ, din transee şi din parapetele turceştĭ, porni o grindină de gloanţe. Salve de infanterie trăgeaŭ în carne vie. Deodată se umplu dealu de trupurĭ răsturnate. „Înainte băeţĭ!“ striga Şonţu, iar după el Comăneşteanu, ca eşit din minţĭ, răcnea cât îĭ lua gura: «Înainte, companie înainte!»

Intrarĕ în retranşamentul din faţa redutei, gonind pe Turcĭ. Un caporal de lingă Comăneşteanu; întorsese puşca cu patul spre duşman şi urla ca un nebun: «Înainte don' Locotenent!»

Dar, năprasnicele Peapody şi Winchester din redută seceraŭ rîndurile năvălitorilor. Sculaţĭ în picioare pe parapete. Turcĭĭ vĕrsaŭ valurĭ de foc şi de plumb peste dorobanţĭ.

Deodată Majorul Şonţu cade. Comăneşteanu care nu-şĭ lua ochiĭ de la el, sări spre dênsul:

— Domnule Major!

— Înainte Comăneştene!... Nu lăsa oameniĭ!

— Mĕ rog, domnule Major!...

El căzuse pe spate, galben ca ceara.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Gura i se umpluse de sânge. Cuvintele îi gâlgâiaŭ în gât tără sunete :

— Innainte! du-te! Du...

Pe partea cea-l-altă. Valter mâna spre duşman în fruntea batalionului, către drumul acoperit ce lega reduta cu tabăra turcească de la Bucov. „După mine copii!“ strigă el; şi oamenii mergeaŭ spre şanţurĭ, sărind peste găurĭ peste trupurile tovarăşilor.

Valter cade, străbătut de gloanţe.

Atuncĭ Milescu ridică braţul sus : „Innainte! Nu vĕ lăsaţĭ băcţĭ!“

Milescu se rostogoleşte în şanţ.

Alte glasurĭ în locul luĭ : „Innainte!“, dar şi aceste se sting pentru totdeauna. Colonelul Ipătescu are calul omorît sub el. Locotenenţii-colonelĭ Măldărescu şi Poenaru-bagă in foc şi celc-l-alte două batalioane ale coloaneĭ No. 1. In zadar cad unii după alţii.

Majorul Lipan, tovarăşul luĭ Şonţu e rănit; sunt scoşi din luptă, mulţime de soldaţi, omorîţi orĭ răniţi.

Coloana diviziei a 4-a, nu fusese mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

norocită. Ea își începuse asaltul pe partea opusă și întîlnise reduta Griviția No. 2. Așa că nu știa nimic de ce se petrecea cu divizia a 3-a, pe care în zadar o aștepta.

Și aci, același eroism supra-omenesc. Locotenentul-colonel Voinescu, Majorul Candiano-Popescu, căpitanul Groza luptă cu înverșunare. Vînători, dorobanți, infanteriști de linie aleargă în pas gimnastic spre întăriturĭ. Cad, se scoală; iar cad, iar se ridică; trec peste cadavre, strigînd *ura*; merg înnainte, pînă ce ajung la zidul drept al redutei, de care voinicia lor se starămă ca de o stîncă. Și atunci, cad ca să nu se mai scoale.

Atacul era respins.

Trupele se adunară pe după o ridicătură de teren.

Comănesteanu, înlemnit, se oprise pe loc, cu pumnul stîng ridicat în vînt. Ce era de făcut?

Păzea don' Locotenent! striga un sergent, aruncîndu-se la pămînt.

O bombă se sparse deasupra lor...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XVIII

Când se deșteptă Comăneșteanu, două figuri necunoscute stau plecate către dênsul, cu ochii țintă pe ochii lui: una, cu părul alb, cu mustățile rase, gravă și gânditoare; alta tênără, cu privirea puternică ce păruse a străbate prin pleopele lui și a-l face să se deștepte. Cine erau acești oameni?

Comăneșteanu închise ochii din nou. Simțea că e deplin conștient, dar vedea cu limpeziciune cele două figuri: de sigur, o halucinațiune. Deschise iar ochii și iar întîlni figurile plecate spre el. Atunci voi să întindă mâna ca să le dea la o parte. O durere străpungătoare îi țintui brațul în loc.

— Se deșteaptă, zise cel mai bătrân.

— Se deșteaptă, adăogă cel-l-alt.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Te doare, căpitane?

Grozav mĕ doare, rĕspunse Comănesteanu.

— Foarte bine, întări cel d'întâĭ, eşind. Te las doctore.

— La revedere, domnule General.

Ce fel: foarte bine? îşĭ zise Comănesteanu în gând. Dar, în lumina uşiĭ, păru a recunoaşte chipul simpatic al doctoruluĭ Davila. Va să zică era în ambulanţă. Atunci încercă să-şĭ adune ideile: cum în ambulanţă? pentru ce? Se uită în tavan: un cort. Ridică binişor capul şi privi împrejur: alte paturĭ, cu alţĭ bolnavĭ. Se gândi să cheme pe domnul care se uitase aşa de lung la el:

Mĕ rog...

— Numaĭ decât...

Prin uşa cortuluĭ, deschisă, intra o lumină de toamnă, palidă, încropită.

Domnul pe care-l chemase, veni lângă el, cu un scaun, şi prinse a-l privi din noŭ, cu ochiĭ luĭ inteligenţĭ:

— Eĭ, cum merge?

— Rĕŭ. Unde sunt eŭ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Doctorul răspunse. zimbind :

Eşti între prieteni. între oameni care te iubesc şi te admiră. .

— «Oameni care te admiră!...» Pentru ce? părea a zice privirea rănitului. Doctorul se uita la el lung.

— Nu-ţi aduci aminte?

Comănesteanu se gândea. Doctorul insistă :

— Ia vezi, Ştii că sânten în războiu...

— Da.

Ştii că ai luat parte la asaltul Griviţei...

Bolnavul căuta cu mintea.

— Cum să nu ştii!... Nu eşti dumneata Locotenent Comănesteanu ?

Deodată răsări în mintea rănitului, la numele lui, portofoliul de pe masă cu iniţialele. şi după aceea şirul cu evenimente ; noaptea de aşteptare, scena cu pachetul Majorului Şonţu, atacul, lupta... Ah! în fine!.. Işi aducea aminte!.. I se ridică după memorie ca un văl de ceaţă.

Medicul păru a pricepe :

— Nu-i aşa că-ţi aduci aminte ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Comănesteanu dete trist din cap.

Nu eşti mulţumit?

Cel-l-alt iar mişcă din cap.

— Nu eşti mulţumit că aţi luat Grivița? Că v'aţi batut cu toţii ca eroii? Că aĭ scăpat numaĭ cu o rană... uşoară?

Ochiĭ bolnavuluĭ se umpluseră de lacrimĭ Doctorul se plecă spre el:

Ce aĭ?

El nu răspundea. Vru să facă o mişcare cu braţul, dar un strigăt de durere îl pironi pe loc.

Nu te mişca şi nu te nelinişti. Ce vreĭ?

— O batistă.

Doctorul îĭ dete batista:

Ia-o cu mâna stângă.

O luă cu mâna stîngă şi-şĭ şterse ochiĭ.

— In ce hal sunt!... zise el.

Nicĭ într'un hal. Eşti rănit, zise Doctorul cu convingere, dar te veĭ vindeca, şi veĭ fi ca maĭ 'nainte.

— Unde sunt rănit?

— La umĕrul drept... Nu-ĭ nimic. Ceea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ce era mai serios a trecut. Iți aduci aminte de tot? Ia gândește-te.

Comănești eanu făcu semn că da.

Asta e important. Dacă n'avem comoțiune cerebrală, totul merge bine. Ar trebui să iai ce-va.

Doctorul se duse să-i pregătească o supă.

El rămase singur.

Ce gol! ce jale și ce pustiu!... Rĕsboiŭ. Moarte. Viață. De ce? Unde eraŭ ceĭ-l-alțĭ? Iși simți o vĕnă în umĕrul drept, și-i veni în minte că poate se desfăcuse bandajul și curgea sângele. Vru să cheme pe doctor. Dar parc'că îi fu silă. Mizerabila de viață!.. Inchise ochiĭ. Unde eraŭ ceĭ-l-alțĭ?

Un gemăt surd de alăturĭ îl făcu să privească din noŭ în jurul luĭ. Doctorul veni la rănitul care se văita:

— Ce este căpitane?

— Mor, doctore.

— Dă' nu fiĭ copil...

— Nu mĕ lăsa să mor, că-i păcat de viața mea...

— Nu morĭ, pe rĕspunderea mea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Vocea rănitului se muia: parc'că vorba hotărită a medicului îi făcu bine. Comăneşteanu se uită pe furiş la el: un chip lung, uscat, cadaveric, cu o legătură la cap ca o cialma. Era urît pênă a fi dezgustător.

Ce mister mai lega şi pe cadavrul acesta sîngerat, de viaţă?

Fă-mi bine, domnule doctor, şi te-oiu pomeni!... Mĕ afurisiţii de Turcĭ!.. Nu s'ar putea să-mĭ daĭ o zeamă mai acrişoară, dragă doctore?

— Pentru astăzĭ nu, rĕspunse doctorul, zimbind.

Aoleŭ!.., gemea rănitul. Aoleŭ, doctore... Tocmaĭ bine mi se împlineşte termenul de pensie... Aoleŭ!... Cine-mĭ culege mie via?.... Par'ca aş fuma o ţigare, şi par'că nu...

Apoĭ sculat pe un cot, gîfîea, căscă şi gemea.

Era respingător de urîciune.

Comăneşteanu închise ochiĭ, ca să nu'l maĭ vadă.

Ce formă de eroŭ maĭ era şi ăsta! Un cal de rasă simte maĭ mult. Intrase în foc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ca un inconscient, gândindu-se la pensie şi la culesul vieĭ. Se bătuse şi probabil se bătuse bine. Dar câtă deosebire!... nicĭ o pregătire sufletească, nicĭ o înnălţare de entusiasm : pensie şi preţul vinuluĭ,—asta era *ţara* pentru el. Ah, Milescule! Milescule şi Şonţule! şi voĭ, toţĭ idealiştiĭ, morţĭ cu icoana luminoasă a Patrieĭ în suflet, cât de sus eraţĭ!...

Dar oare, să fi murit?...

Se gîndi un moment să cheme pe doctor ca să-l întrebe. Insă îĭ fu silă, par'că orĭ-ce act de voinţă, orĭ-ce act, l-ar fi ostenit. Numaĭ gândurile curgeaŭ. Unde eraŭ ceĭ-l-alţĭ? Unde era Milescu, şi muzica luĭ?.. Il vĕzu la piano, ca în seara când rîsese Anna de poezia luĭ. O! Anna!.. Ce curios! O uitase. Iar acum, când îşĭ aduse aminte de dînsa, îĭ era silă, ca de tot. Muzica luĭ Milescu. *Preajma codrilor*. Ce farmec de vorbă! Vorbele şi imaginele, asta ne hrăneşte sufletul. Restul,—căpitanul de alăturĭ.

Simţi un aer cald ce-ĭ cădea pe obraz, ca respiraţia cuĭ-va. Deschise ochiĭ : era doctorul. Il privi aiurit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Nu vreĭ să iaĭ ce-va?

El rĕspunse în silă:

— Ba da, dacă trebue. Suntem legaţĭ..

Doctorul se uită la el:

— Mĕ cunoşţĭ?

— Da.

— De ce suntem legaţĭ?

— De viaţă, zise Comăneşteanu, zîmbind.

Doctrrul se însenină:

— Bravo. Negreşit că suntem legaţĭ de viaţă. Un om tĕnăr, ca dumneata...

Comăneşteanu avu pornirea de a-l întreba de soarta celor-l-alţĭ; dar un ciudat sentiment de jenă îl opri. Se uită la doctor lung. Acesta băgă de seamă:

— Doreşţĭ ce-va?

— Nu... Aş vrea să ştiŭ... despre ceĭ-l-alţĭ.

— Ce anume?

Câţĭ aŭ căzut şi cine.

— Imĭ pare rĕŭ că nu-ţĭ pot împlini dorinţa: nu ştiŭ.

Apoĭ, dându-ĭ supa, îl întrebă în treacăt:

— Aveaĭ pe cine-va de aproape?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— De aproape nu. Despre doctorul Damian se ştie ce-va?

— Cred că e la Mecica, la ambulanţele de evacuare. Fiĭ liniştit, că totul merge bine. Am să caut se mă informez de lista căzuţilor, şi, cum veĭ fi ce-va maĭ bine, te trimetem spre ţară... Eştĭ mulţumit?

— Da.

Aşezat într'un furgon de ambulanţă, pe un pat ca un leagăn, Comăneşteanu se apropie de Turnu-Măgurele. Venea de vre-o treĭ zile pe drum. Se făcu ce-va maĭ bine, sub îngrijirile luĭ cumnatu-sĕu, Mateĭ, care-l însoţea. In acelaş forgon eraŭ şi alţĭ răniţĭ.

Acum ştia tot. Ştia că murise Şonţu, şi Valter, şi Milescu, şi alţiĭ, cunoscuţĭ şi necunoscuţĭ. O lume întreagă perise cu eĭ.

Iar el se întorcea spre ţară.

Sufletul luĭ plutea între vis şi realitate, nehotărît, zdrobit de imensa putere a *totului*. Pe cine să judecĭ? Pe nimenĭ. Totul se lega, se încurca şi se rostogolea maĭ departe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Caiĭ trăgeaŭ din putere; soldaţiĭ se legănaŭ pe şea, într'o parte şi într'alta; toamna desfăşura vremea senină pe malurile Oltuluĭ.

Şi ce farmec avea din noŭ, chiar în mijlocul zdrobiriĭ luĭ sufleteştĭ, numele rîuluĭ! O adiere caldă trecea prin aer. Ah, Oltule, Olteţule!...

Doamne, sărmanul Milescu!

Era cu putinţă ca Milescu să nu maĭ fi fost!? Milescu omul, în toată fericita strălucire a perfecţiuniĭ sufleteştĭ, făcut de natură ca să precumpănească miile de mizeriĭ egoiste, ce, ca şi el, se ziceaŭ *oameni*?..

In ce să maĭ crezĭ?

De la bariera oraşuluĭ, lumea eşea înnaintea răniţilor, cu aerul înspăimîntat al mulţimiĭ îndurerate. Priviriĭ mălinite, clătinăriĭ de cap, lacrămĭ, se ascundeaŭ în stăpînirea demnă a suferinţeĭ obşteştĭ. Par'că o rectificare a conştiinţelor urmase după atacul de la Griviţa.

Când furgoanele ajunseră în curtea spitaluluĭ, jalea umplea toate inimele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Grămădite pe scară, o mulțime de doamne așteptaŭ.

Cu grijă, sanitariĭ coborîră pe răniți, unul câte unul. Doctorul Damian aduse pe Saşa înnaintea furgonuluĭ unde era Comăneşteanu. Galbenă, dreaptă, mută, surora privea cu o intensitate de durere eroică spre patul luĭ frate-sĕŭ. Victoria plângea. Mary, vĕduvă, sta singură, rezemată de o scară, cu ochiĭ uscați, fără să vadă şi fără să audă.

Maĭ în fund, o scenă sfîşietoare se petrecea. Elena Milescu trecuse pe lîngă furgoane, întrebase pe toată lumea de bărbatu-sĕŭ, şi când se încredințase că nu era printre răniți, plecase pe poartă. Anna şi alte doamne se repeziră după densa s'o întoarcă înnapoĭ, dar ea căzuse în drum leşinată. Acuma o duceaŭ pe sus într'o cameră a spitaluluĭ.

Comăneşteanu dormea. Frigurile care maĭ încetaseră în ambulanța de la Grivița, reveniseră. Osteneala drumuluĭ îĭ făcuse rĕŭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Nedesiipită de la capul lui, Saşa veghea.

Câte şi câte se petrecuseră de atunci!.. Ea îl revedea, adolescent plin de viaţă întinzând mâna Tincuţei Murguleţ, când venea de la scăldat, cu Victoria şi cu Mary: patru copiii, patru vlăstari ce creşteau din plin. Iar acum, — Tincuţa; moartă; Mary, văduvă; Mihai întins pe pat, între zidurile unui spital.

Mihai deschisea ochii şi se uita lung la soră-sa. Ea îl întreba:

— Vrei ce-va dragă?

— Elena Milescu.

— Mă duc s'o chem numaidecât.

Natalia Cantă venea dintr'o secţie vecină şi luă locul Saşei. Bolnavul o văzuse fără nici un interes, după cum vedea pe toată lumea, cu suprema indiferenţă a minţilor delirante; numai Elena Milescu îl interesa.

Imbrăcată în negru, palidă. Elena veni binişor lîngă dînsul. El o privi lung.

— Ce mai faci? îi zise încet.

— Bine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Nu vreĭ să te ducĭ acasă ?

Ea plecă ochiĭ în jos. Comăneşteanu întinse mâna luĭ slabă către dînsa :

— Înţeleg.,. Dar numaĭ vine...

Elena dete din cap, cu duioasa eĭ supunere către soartă. El o privea cu o intensitate de putere în ochĭ, ce da fiorĭ.

Unde e Anna ?

— Aicĭ. Doreştĭ s'o vezĭ ?

El făcu un semn din mână că nu.

— Aş vrea...

Si închise ochiĭ. Elena se plecă spre el :

Ce-aĭ vrea ?

— Aş vrea să trăesc... ca să nu vĕ las singure.

Vorbea cu ochiĭ închişĭ. Elena făcu semn Saşeĭ să chieme pe Anna. Natalia se duse s'o chieme.

Anna veni repede şi se aşeză în locul Eleneĭ. Dar bolnavul nu maĭ deschidea ochiĭ.

Ceĭ d'imprejur se retraseră, de teamă să nu-l supere.

Anna îmbrăcată şi ea în negru, cu un şorţ alb pe dinnainte, tăcea pe sora de caritate din toată inima. Ea se plecă spre el,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

întinse cearşaful şi-l aşează la loc; apoĭ îl atinse binişor pe mână. Mihaĭ întrebă din noŭ :

Unde e Elena Milescu ?

— Aicĭ. Vreĭ s'o chem?

La glasul eĭ, bolnavul deschise ochiĭ. O privi în tăcere câte-va minute; apoĭ îĭ zise, lung, nehotărît :

— Tot maĭ aĭ ideile acelea asupra răsboiuluĭ ?..

Ea îĭ acoperi mâna cu colţul cearşafuluĭ, şi duse un deget la gură, făcându-ĭ un semn să tacă.

Graţie eĭ păru a-l înviora. Un zîmbet tîrziŭ i se ivi pe buze :

— Aş vrea...

Anna se apropiă şi maĭ mult :

Ce ?

Aş vrea să ştiĭ ce aĭ pierdut... cu Milescu.

— Ştiŭ, zise fata încet.

Aĭ plins ?

Ea nu răspunse, fiind-că îĭ dădeaŭ lacrămile.

— N'aĭ plîns în destul. Plîngĭ. Trebue

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

să plîngeți, și trebue să vă renașteți... Unde e soră-mea?

— Aicĭ. Vreĭ s'o chiem?

El se uită la dênsa, încruntat:

— Nu Sașa, soră-mea Mary. I-a murit și eĭ bărbatul...

Anna dete din cap.

— A plîns? Să plîngă, și să nu-l uite. Și acela era un om.

Liniștește-te te rog, zise Anna, cu glasul blând.

— Să vĕ regenerați prin lacrimĭ, cum ne-am regenerat noĭ prin sânge.

— Te rog Mihaĭ...

— Să nu mĕ rogĭ... Să plângĭ.

— Mihaĭ!...

El tăcu, uitându-se mereŭ la dênsa, aspru. Apoĭ închise ochiĭ. Începu să tremure.

Unde e Elena? Aș vrea să-ĭ vorbesc de Milescu... dacă nu mi-ar fi așa de frig. Învelește-mĕ.

Tremura tot. Frigurile reveneaŭ cu furie. Accesele se repetaŭ de câte 7—8 orĭ pe zi. Sașa plînge din adîncul sufletuluĭ. I

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

se părea că i se deschid izvoarele vieții și se desfăcea toate în pulbere.

După fie-care acces de frig, venea căldura și delirul.

In cele din urmă, temeile fură despărțite de bolnav, Mateiu și cu baciul Micu rămaseră singuri la capul lui.

Către ziuă, starea rănitului era disperată: nu mai eșea din delir. Doi oameni se luptaŭ să-l ție, și nu era cu putință. Se scula de pe perne, întindea brațele și rupea bandajele, strigând: «Innainte!». Cuvêntul acesta se repeta neîncetat, amestecat cu vorbele fără șir: «Majorul, domnule Major, înnainte!»

Când cădea pe perne, rămânea ca mort. Pleoapele par'că nu mai ajungeaŭ să acopere lumină sticloasă a ochiului.

In fine, dimineața, când soarele de toamnă biruea ceața și venea să încălzească geamurile tristului locaș, rănitul se stinse. O tîrzie mîngâere aduse el sufletului călător, umplând văzduhul cu melancolia iertătoare a vremii ce trece.

Baciul Micu, care-l vĕzuse de copil, închise ochii mortului, ochii ce se stinseră

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cu imagina războiului și a patriei într'însul; îi strînse mânile pe piept și i le sărută, privind nedomirit la nimicnicia omului.

Iar după mulți ani, târziu, când cele trecute se uitaseră, Saşa își ducea băiatul la şcoala militară din Iași. El se numea acum Alexandru Comăneşteanu, cum dorise mortul.

Impotriva voinței lui tată-sĕu, copilul stăruise cu ori-ce preț să se facă soldat. Poate că în mintea lui necoaptă străluceau pintenii și sabia; dar, de sigur, în sufletul lui curat se ivea imaginea mortului în rĕsboiŭ, de la care moştenea numele și dragostea de pământul țării.

Elena rămase singură de tot.

Anna se măritase. Viața își redobîndise împărăția ei. Câteodată, vara, la Ştăneşti, se primbla încet : «un castel pe malul mării preajma codrilor o ține.»

Înțelegea acum așa de bine ce vrea să zică «dorm pe legile uitării amintirilor din sine».

SFÎRȘIT

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ardr
BCU CLUJ / KÖNYVTÁR